

ԵՄԻ Ե. 33-387

ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՅԱՆԸ

ԲՈՒՐՈՒՆԻ

891.99

9-96

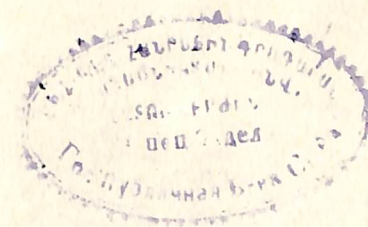

891.99
9-96 *պ*

01 JAN 2009

19 NOV 2011

Փ Ո թ Ո Ր Ի Կ

Գրեց՝

ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԵՐԵՎԱՆ՝ ՏՊԱՐԱՆ

ՆԻԻ ԵՈՐԳ

1936

3762

ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՆԵՂԻՆԱԿԷՆ

Պուրժուական, մեռնելու սահմանած իրաւակարգը իւրապատուկ գրականութիւն մը կ'ստեղծէ, որ նպատակ ունի յաւերժացնելու իր գաղափարաբանութիւնը եւ այդպիսով մասսայական յենարաններ ստեղծելու իրեն համար:

Գրականութիւնը տիրող դասակարգի ձեռքին մէջ բռնութեան անսքող զէնք մը դարձած է այն երկիրներու մէջ, ուր Փաշիգմի բարբարոսութիւնը կ'իշխէ եւ ուր ապրելու ու գրելու իրաւունք ունին միայն այն արւեստագէտները, որոնք կը ջատագովեն պուրժուազիայի գրկատուութեան կամ նոյնացած են անոր հետ:

Տիրող եւ տիրող, ամուլ եւ ստեղծագործող դասակարգերու միջեւ պայքարը այն աստիճան սրւած եւ խրամատները այնքան խորացած են որ արւեստագէտներն ու գրողները ստիպւած են իրենց դիրքերը որոշել եւ ճակատին մէկ կամ միւս կողմը անցնիլ: Եւ մենք կը տեսնենք, որ դիրքաւորման այդ փրոցեսը առաջ կը տարւի գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ: Ժամանակակից լաւագոյն եւ խոշորագոյն տաղանդները կ'անցնին պրոլետարիատի կողմը եւ կը կենան յաղթական աշխատաւորութեան, Սոցիալիստական փառապանծ Հայրենիքի կողքին, իսկ անաղնիւ, տկար եւ վարձկան գրչակները կ'իյնան յետադիմութեան եւ Փաշիգմի գրկի:

Ինչ որ պատահած է եւ կը պատահի միջազգային հորիզոնին վրա, նոյնը կը կրկնուի նաեւ դադութահայ իրականութեան մէջ: Այն գրողները, որոնք հաւատք ունէին պրոլետարիատի ստեղծագործական կարողութեան վրա եւ Խորհրդային Հայրենիքի սքանչելի նւաճումներուն մէջ տեսան իրենց երազներուն իրականացումը, վեր վերցուցին յեղափոխութեան կարմիր դրօշակը եւ այսօր

լծւած են միջազգային պրոլետարիատի հանճարեղ առաջնորդ Ընկ. Ստալինի բառերով՝ «հոգիներու ճարտարապետութեան» վսեմ աշխատանքին: Շիր-վանդադէ, Աւետիք Իսահակեան, Զապէլ Եսայեան, Կ. Սիտալ եւ Սանսիվաս արտասահմանի մէջ հանդիսացան այն առաջին գրականագէտները, որոնք ըմբռնեցին գրականութեան դասակարգային բովանդակութիւնը եւ իրենց ճակատագիրը կապեցին խորհրդային իրաւակարգի եւ պրոլետարիատի յաղթանակին հետ:

Իսկ անոնք որ, խորապէս մխրճւած էին հին խոյնոգիւններու մէջ, մնացին ազգայնականութեան ու յետադիմութեան քեմիին մէջ եւ այսօր գրական անկումայնութեան ու դադարակարգի փտածութեան արտայայտիչները կը դառնան:

Դաշնակցական եւ ազգայնական գրողները այսօր հրապարակը կ'ողողեն մահահոտ գրականութեամբ մը, որ այդու ամենայնիւ, չգաղարիք սին երազներ սնուցանելէ դեռ եւս դիտակցութեան չեկած աշխատաւորական զանգւածներու որոշ մէկ հատւածին մէջ եւ յանուն «հայրենասիրութեան» շովինիստական ու ֆաշիստական հոգեբանութիւն մը ստեղծելէ: Մեր դասակարգային թշնամիներու այդ դիտումնաւոր, կեղծ եւ մոլորեցուցիչ գրականութեան մենք կը հակադրենք պրոլետարիատի լաւատես շունչով տոգորւած, դասակարգային առօրեա պայքարներու դիալեկտիկայով յագեցած, եւ աշխատաւոր դասակարգի յոյսերով ու կենդանի երազներով եռուն մեր նոր, յեղափոխական գրականութիւնը, որ մասսաներու դաստիարակութեան մեր կարեւոր ղէնքերէն մէկն է:

Մեծ յաւակնութիւններով չէ, որ հրապարակ կը հանեմ ներկա հատորը: Առանց գրական որեւէ քննադատութեան գոյութեան Ամերիկահայ յեղափոխական գրողը իր բախտին ձգւած է եւ իրեն կը մնա որոշել գրականութեան վերաբերեալ առանձնայատուկ փրօպլեմները: Գրողին դժւարու-

թեանց կը նպաստէ նաեւ պրոլետարական գրական աւանդութեանց բացակայութիւնը: Ճիշդ է թէ խորհրդային հայ գրականութիւնը փորձառութիւններու անսպառ գանձ մը կը մատակարարէ բայց տարբեր սոցիալական եւ քաղաքական պայմաններ կը դիմագրաւեն գրողները երկու աշխարհներու մէջ, հետեւաբար մեր պայմաններու տակ գրողը ինքն է, որ պիտի լուծէ առօրեա պայքարներէն բղխող յեղափոխական ուձալիզմի (իրապաշտութեան), գեղարւեստական ֆորմի եւ բովանդակութեան կարեւոր հարցերը:

Վերջին քանի մը տարիները ինծի համար որոնումներու շրջան մը եղան եւ տակաւին մինչեւ այսօր չեմ կրցած ինքնուրոյն եւ բովանդակութեան համապատասխան ձեւեր գտնել: Ընթերցողը պիտի տեսնէ, որ աւելի կանուխ արտադրած գործերուս արձակը հետզհետէ կը փոխի տաղաչափւած բանաստեղծութեան եւ տեղ տեղ յանգաւոր բնոյթ կ'ստանա:

Ես շատոնց այրած եմ հին կամուրջները եւ յաղթական ու ստեղծագործ բանւոր դասակարգի մարտական շարքերուն մէջ կը քալեմ վստահ ըլլալով, որ ապագան կը պատկանի նոյն այդ դասակարգին, որուն հոյակապ նւաճումներուն ահանաւոր կ'ըլլանք Սոցիալիզմի գեղեցիկ Հայրենիքին մէջ եւ կը հրճւինք:

Եթէ ներկա հատորով կրցա Ամերիկահայ աշխատաւորութեան մէջ դիտակցութեան ափ մը սերմ ցանել եւ հոգիները բոցավառել կոմունիզմի եւ վաղւա արշալուսավառ մարտերու կարմիր հըրդեհներով, ինքզինքս լիուլի վարձատրւած պիտի զգամ:

ՓՈԹՈՐԻԿ . . .

Մ Ա Յ Ի Ս Ի Ն

Մայիսը նորէն եկաւ,
Եկաւ Մայիսը լուսեղ ու հրանակատ,
Վարդերու արնակարմիր պատմունճաններով,
Կանա՛չ, քաւիշէ քեւերով Մայիսը՝ թովումն
եկաւ,

Եւ դաշտերուն,
Եւ ֆաղաֆներուն,
Եւ սրտերուն մէջ արեւակարօտ իր լուսափրփուր
վրաններն հաստատեց:

Տեսէ՛ք երկինքը ճկարուն,
Եւ հորիզոնները վառվրուն,
Տեսէ՛ք սա ծառերուն ծափը ծիծեռնաթեւ,
Եւ ջուրերուն հալքը ոսկեհեւ...
Ու տեսէ՛ք իմ սիրտս փոթորկավազ,
Որ այս գեղեցկաթուշ ամսւան կարօտովը կը
յուզի...

Ես կը սիրեմ Մայիսն ազուր,
Մայիսը հեղեղաւոր...
Ան ինձի նոր լոյսեր կը բերէ,
Կը բերէ նոր բոյրեր ու խունկեր,
Վարդե՛ր ու զարդեր,
Անոր համար է, որ իմ երգերուս մէջէն կ'զգաք
այս Մայիսական անուշութիւնը գգուող,
Այս ջերմութիւնն արեւաշունչ, որ ամառներու
պտղահամ հիւքեղութիւնն ունի,
Կ'զգաք թէ՛ տարբեր շունչ մը,
Եւ տարբեր շշտ մը կա մէջս այսօր,
Ու է՛րգեմ, ահա, օրերն այն լուսաւոր, օրերը,
որ Մայիսներու պէս պիտի գան
Առատութեան,
Գեղեցկութեան,
Երջանկութեան,
Ոսկի սերմերը թափելու մեր տուններէն ներս...

Ես կ'երգեմ Մայիսեան Գալիֆ Առաւօտը մեծ,
 Առաւօտն հողմածեծ,
 Որ ամպախոռով երկինքներու մէջէն պիտի ծնի...
 Պիտի գա ահեղ ու մրրկասոյլ,
 Պիտի գա խրոխտ ու աննահանջ՝ լուսածիծաղ օ-
 րերու բոլոր հրայրֆներով բեռնաւոր:
 Պիտի գա այդ Մայիսը լուսահեր,
 Մայիսն օրհնաբեր
 Ու պիտի հանգչի խրախնամներու հրաշուշան
 պարտէզներուն մէջ՝ կեանքի գերագոյն նւա-
 զը նւագելու իր մրգաւէտ ձեռներով...
 Ես կը սիրեմ քեզ, հրամարմին Մայիս,
 Լուսահեր ամիս,
 Կարմիր ու կանաչ այցելու,
 Եկո՛ւր ու իմ սրտիս մէջն ալ ապրէ
 Եւ իմ ռնիս ու յանդուգն թռիչքներուս մէջը ցանկ-
 եւ
 Խորհուրդներուդ,
 Քու գեղեցկութեանդ,
 Քու խնդութիւններուդ յորդազեղ իմաստը գար-
 նանաբոյր...
 Ու այնպէս ըրէ՛
 Մայի՛ս, այնպէս ըրէ,
 Որ
 Երբ մարդիկ այս երգերը կարդան՝
 Մայիսեան սէրով վառին
 Ու Մայիսեան հուրով կուին...:

ԻՆՏԻ Կ'ԸՍԵՆ

Կ'ըսեն ինծի...
 «Ինչո՞ւ կը կուիս
 Թշնամւոյն դէմ ամեհի,
 Շաղիկ ուժերդ կը վատնես
 Անապատին մէջ ամայի...
 Ալիքներուն դէմ հսկա
 Կը մաքառիս ոգերուն,
 Կ'ըլլա փրփուր ու փռչի,
 Կը խորտակիս դուն անհետ...
 Ովկիանն օրէնք չմանչնար,
 Լեռն ահագին ո՞վ կրնա
 Գետին զարնել բիրտ ուժով...
 Մոռցիր աշխարհն այս անբախտ,
 Երագներովդ ապրէ...:»

Բարեկամ,
 Մեր կուին մէջ իմաստ կա,
 Ապագա կա լուսադէմ...
 Դասակարգիս համար է,
 Որ ես առաջ կը գրոհեմ:
 Ես այս մարտին մէջ վսեմ
 Հոգիս կուտամ մեր դատին,
 Որ մասսաները թշուառ
 Ազատ ու զարթ ապրին...
 Եթէ նոյնիսկ ես իյնամ
 Ալիքներուն դէմ յախուռն,
 Անթիւ ուրիշներ կուգան
 Դրօշներով երկնախուփ...:
 Մեր ուժն ամուր,
 Անասան է ու յաղթագոր...
 Աստղերն անգամ երկնքին
 Կ'ըլլան գերի մեր կամքին...

Եթէ ուզենք,
 Հովերն անգամ կը սանձենք,
 Լեռներն առած մեր ափին՝
 Կրնանք երկինք շարտել,
 Եւ ջուրերը ովկիանին
 Ուրիշ ովկիանի մէջ թափել...:

* * *

Բոլշեվիկեան կորովով
 Ես միշտ առաջ կը քալեմ,
 Երգերուս հետ յաղթագոռ՝
 Ես միշտ կռիւ կը մղեմ,
 Ու չեմ մոռնար աշխարհն այս
 Դժբախտ, գերի ու արևոտ
 Երազներով արեւոտ...
 Վաղը նոր կեանք պիտի տանք
 Անոր կեանքին մենք անկեանք...

* * *

Ես այս մարտին մէջ վսեմ
 Հոգիս կուտամ մեր դատին,
 Որ միլիոնները թշուառ
 Ազատ, երջանիկ ապրին...:

1936 Մարտ

ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ

Իմ սիրտս լեցուն է
 Թախծով,
 Թոյնով,
 Ատելութիւնով...
 Իմ սիրտս հուր է,
 Արեւոտ սուր է,
 Կարմիր սարսուռ է...
 Սիրտս անափ է,
 Ոյս ու սարսափ է,
 Երկինք ու ծափ է...
 Իմ սիրտս վառ է,
 Կարօտահար է...:

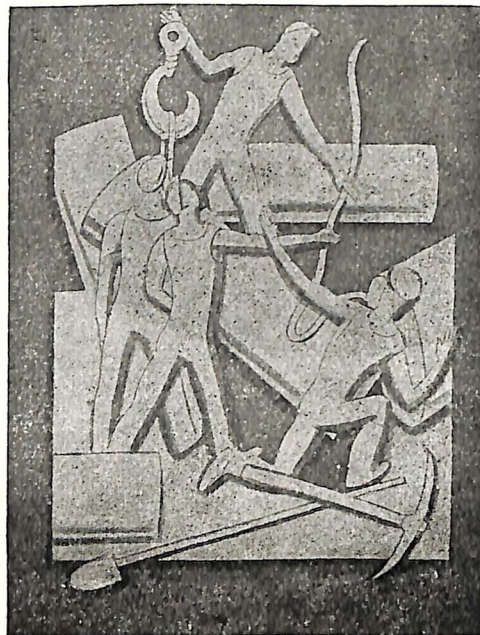
* * *

Թախծը կեանքին
 Հրնանք կ'ըլլա,
 Հուրն ատելութեան
 Կ'սպառի անհետ,
 Արեւին հուրով
 Կը լեցւի հոգիս,
 Կը բացւի շողով
 Ծալները սրտիս...:
 Յուզումներս բիր
 Գոռ ու լուսասփիւռ
 Երգերուս մէջ ջերմ
 Կը հնչեն սիրով...
 Հանոյքը կեանքին
 Կ'զգա ամեն մարդ
 Ու մարդիկ կ'ապրին՝
 Հեշտաւէտ, զարթ...:

* * *

Ու եթէ այսօր
 Սիրելուս համար

Աշխարհն համայն
 Ես կ'ատեմ գայն...
 Սիրտս վրէժի,
 Ոյսի ոռւմբ կ'ըլլա,
 Կը դառնա հնոց,
 Նոր ու երջանիկ
 Երգեր կը յուզեն
 Հոգիս անտրտում,
 Ու ես կը սիրեմ
 Ամեն, ամեն մարդ —
 Կուտներն իյնան
 Երբ ատելութեան...:

Ե Ր Ա Շ Տ Ը

Արեւն ահեղ երագ մ'է տեսեր
 արեւմուտփի մէջ.
 Երագ մը վառ ու անշէջ:
 Եւ վառված սիրտն արեւին՝
 Լավայի նման
 Կարմիր ու լուսահալ,
 Տափոթաներէն վար կը վազէ
 Եւ հրեղէն հետքեր կը ձգէ
 Մինիստքայի,
 Նեպրասայի,
 Քանսասի,
 Օհայոյի
 Եւ Թեքսասի արտերուն վրա
 բոցակէզ ...
 Արեւին սիրտը բոցաւոր
 Կայրի վիրաւոր...
 Ու անամպ երկինքէն կանձրեւէ
 Որպէս հառազայք,
 Որպէս վառ քախիծ,
 Որպէս շէկ անէծք,
 Սո՛վ,
 Թշուառութիւն...:
 Ալիք առ ալիք
 Կը քափւի հուրը
 Բոցէ արեւին...
 Լեռներէն կիջնէ
 Որպէս կատաղի
 Պղինձէ վիշապ,
 Որուն ոռնգներէն
 Կայծեր կը ժայթփին...
 Յորենի արտերուն վրա
 Լուսահմա
 Կը տարածւի շունչն արեւին,

7150-56

Ու հասկերը կը հալին
 Ձոյլ ոսկիներու նման...
 Յորենի հատիկները կիյնան
 Հողի վրան,
 Որ կարմիր կաւ է դարձեր,
 Փռուին մէջ եփւած:
 Շոգը կը փոխի
 Ալիքի,
 Մէգի...:

Յորենի հոգին
 Կը դառնա շոգի...
 Կարծես դաշտերէն
 Հրդեհ մը կելլէ,
 Կանանչները կը չորնան,
 Պտուղներն ալ կը ցամփին—
 Ինչպէս լիահիւք ստինք,
 Որուն կաթն է քամեր...:

Ահաւոր երաշտը բոցաքել
 Կը թռչի Հիւսիսէն Հարաւ,
 Կը խարկէ, կայրէ
 Ծառերը կանանչ,
 Եւ ցորենի,
 Վարսակի,
 Գարիի,
 Եգիպտացորենի արտերը բոլոր,
 Մոխիր կը փչեն...
 Թշուառ գիւղացին
 Կը մնա անհաց,
 Եզները մեռան...
 Հողն ալ շուտով
 Կը լսլէ ձեռքէն,
 Պանքերը յզփուն,
 Որ կը վայելէ
 Կեանքը երջանիկ

Ձով երկինքներու տակ
 Լեռներու սուտակ...:

Սակարաններուն մէջ
 Հարսանիք կա,
 Յորենին գինը երկինքն է ելեր,
 Ի՞նչ փոյթ թէ անդին
 Միլիոն գիւղացի
 Կարօտ կը մնա
 Պատառ մը հացի...
 Հարուստին սիրտը
 Կը պոռթկա խինթով,
 Արեւս համբոյր է,
 Երաշտը՝ բարիք,
 Թող այրին սրտեր
 Քանդուին տուներ,
 Քանի կը լեցւի
 Քսակն իր ագահ...
 Այսպէս է կեանքը
 Մեր այս անողոք
 Տրտում աշխարհին...:

Բայց կանցնի շուտով
 Երաշտն այս ահեղ
 Դաշտերն անբեր
 Կը ժպտին նորէն
 Կանանչով, կեանքով...
 Արեւը մեղմիկ
 Լոյսերով կօծէ
 Ամեն հիւղ, տնակ...
 Ջրանցքներն յորդ
 Լոյսէ երակով
 Սնունդ կը քամեն
 Ծառաւի հողին...
 Զէք մուրաբ անձրեւ

Երկինքէն անգութ,
 Կը պտղին ծառեր
 Առատ, բերքաւոր...
 Եւ արտերն այս
 Կիսաֆաղց,
 Քաղաքներն ալ
 Մթածալ
 Մերը կը դառնան,
 Համայնական...
 Արեւին լոյսը
 Որպէս գով համբոյր
 Կիջնէ երկինքէն,
 Սրտերն ուրախ
 Երգերով կ'ուռին...
 Երբ կանցնի մի օր
 Երաշտն այս ահեղ,
 Կը բոցավառի
 Առաւօտը մեր
 Կենսաբեր...:

Յուլիս 8, 1936

ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՍ

Ես կը սիրեմ քեզ,
 Դասակարգ իմ յաղթագոր,
 Դասակարգ վսեմ ու լուսաւոր...
 Սկիզբէն ի վեր՝
 Գետի պէս վարար
 Կը վազես անդադար,
 Խոյանքիդ մէջ խոր,
 Ալեկոծ ու յաղթ,
 Երգեր տանելով,
 Բերքեր ցանելով
 Լուսէ ովկիանին մէջ
 Մեր վառ երազներուն...:
 Ամբարտակներ բարձր ու
 լեռնանման

Քու առջեւ ինկան...
 Ապառաժներ կարծր
 Փռչի եղան,
 Ու քանի խրամներ
 Քեզմով լեցնեցան...:
 Քեզմէ առաջ
 Աշխարհն ամա
 Անապատ էր անձայն,
 Բայց դուն երբ եկար
 Մտփիդ հաննարով,
 Բազուկիդ ուժով,
 Կամփիդ հեղեղով,
 Այս գունդն ափիդ մէջ
 Նոր դէմք ստացաւ,
 Բնութիւնն անգութ-
 Քու առջեւ կ'եց,
 Քաղաքներ բուսան,
 Շէնքեր բարձրացան,
 Պարտէզներ ծաղկուն,

Լոյսեր ծործորուն...
 Մեքենան շաչեց,
 Անիւր դարձաւ
 Մարդկութիւնն առաջ,
 Առաջ խոյացաւ...
 Դասակարգն անթիւ
 Թափ տուաւ մտքին,
 Աստղերուն թռաւ,
 Տիեզերքն անծիր
 Խաղարան ըրաւ...
 Խուզարկեց, ֆննեց
 Գաղտնիքը կեանքին,
 Գտաւ որ ինքն է
 Ստեղծիչն Աշխատանքին
 Ու կեանքին...
 Ու աւելի լոյս
 Տուաւ աստղերուն,
 Արեւն ալ բորբ,
 Նոր հրով վառեց,
 Խաւարը լոյսով վարարեց,
 Որ մարդն անմիտ՝
 Առաջ երթաւ
 Ուղիներով ծիր-կաթնեա...:
 Դասակարգ իմ,
 Երբ միգերուդ մէջ բազմաբեղուն
 Աշխարհն ամբողջ ողողեցիր,
 Հարստութեամբ անհաւասար,
 Գանձերն անթիւ, ոսկեղեղուն
 Հեղեղանման ժայթփեցուցիր...
 Թշնամին նենգ
 Քեզ կողոպտեց,
 Խլեց գործիքը ձեռքերուդ,
 Աշխատանքի գերի դարձուց...
 Ուսիդ նստած՝
 Կապիտալի արնոտ արփան

Թշառութեան շղթաներով
 Քեզ պինդ կապեց...
 Որ տառապիս,
 Հառաչանքի մէջ հալիս,
 Կաթիլ կաթիլ
 Արեան տուրք տաւ...
 Աշխատանքի,
 Հարստութեան
 Զոհը դառնաս,
 Որ ան ապրի
 Ու դուն մեռնիս...:

* * *

Բայց դասակարգ իմ,
 Քու ըմբոստ հոգիդ
 Եղաւ լեռ խրոխտ
 Ու անյողողոթ՝
 Ռազմի ելաւ համարձակ,
 Կուռներն ինկան անխորտակ,
 Անդունդներուն մէջ անյատակ...
 Հին աշխարհի սրտին մէջ
 Կարմիր Արեւ ծաղկեցաւ,
 Ուրական մը փրկարար
 Աստեղացիր դրօշ դարձաւ...
 Մենամարտի ես ելած
 Դասակարգ իմ աննւան,
 Կամփիդ գէնճով անխորտակ
 Կ'երթաս դէպի յաղթանակ:

* * *

Պայփարիդ հուրով
 Հոգիս հրդեհած՝
 Ես ալ քեզ կուգամ
 Ո՛վ իմ յաղթակամ
 Դասակարգ հրեղ...
 Երազիդ շփեղ

Ուղեւորն եմ ես
 Մարտականչ ու վէս...
 Ինչպէս երգերով,
 Ես միշտ քեզ կ'երգեմ,
 Վաղը գեղեցիկ
 Առաջ կ'արշաւեմ
 Մեծ մարտին մէջ
 Մեր յուսանէջ,
 Դասակարգ իմ անվեհեր,
 Հոգիս քեզ նւեր...:

1935 Հոկտ.

ԲԱՆԹՈՂ ՆԱԽԱՍՏԻՆԵՐ

«Ոստիկանները այսօր վաղըդ յարձակում
 դուրձեցին բանջող նաւաստիներուն վրա»:

ԹԵՐԹԵՐԸ

Եօթը ծովերու շունչը կը շաչէ ձեր հոգիներուն
 մէջ,
 Եօթը հովերու փրփուրը կը շառաչէ ձեր հոգիներուն
 մէջ,
 Երբ ցոյցի կելլէ՛ք՝
 Ձեր ալեկոծ տենչերուն
 Ու ծով երազներուն փշրանքներն հաւաքած ցու-
 ցանակներուն վրա...:
 Որքա՛ն քիչ կուզէք դուք—
 Պատառ մը հաց,
 Պտղուց մը աղ
 Եւ նաւերուն վրա ազատ ժամեր,
 Որպէսզի կամուրջին վրա դուք ալ շնչէք հասարա-
 կածային լիալուսիներու լոյսը,
 Եւ տեսնէ՛ք Հիւսիսի սառցակոյտերու պերճանքն
 ապարանքեա...
 Դուք ալ զգաք կապոյտ սահանքը հաղադականի
 երկնաման տարածութիւններուն
 Եւ ոգեւորիք ցռուկներու դէմ փշուռդ ալեկոյտե-
 րու ըմբոստ մաքառումներով:
 Եւ ուզեցիք փշուր մը հաց ալ տուն զրկել,
 Ուր ձեր ծովակարօտ կիներն ու երեխաները չփա-
 տրուքեան մէջ կը գալարին...
 Ո՛վ ծովահալած ու պերճագուրկ եղբայրներ,
 Դուք, որ պանքերներու եւ Լորտերու,
 Տարփոտ իշխաններու եւ գինարբու կոմսուհիներու
 կամակատարը եղաք միշտ,

Դուք, որ հաստ պարաններու ու շղթաներու մէջ
բռնեցաք ծովերու օրօրուն լուսափայտներուն
վրա, երբ ձեր արտադրած փարձուխով, ու
փարիւղով,

Ձեր բազուկներու ուժով

Եւ ձեր ֆրոնտներուն շոգիով կը շարժէին հսկա-
ները ծանօթ ու անծանօթ կապոյտներուն...:

* * *

Եւ տիրողներն իրենց

Կապարածայր մտքակներով,

Բիրերով,

Գնդակներով

Կը պատժեն ձեզ,

Երբ կուզէք այն ինչ, որ ձերն է արդէն...

Ձեր հոգիներուն մէջ խարսխող մրրկանաւերը ար-
ձակած,

Բայց դուք խրոխտ ու աննահանջ ցոյցի կելլէք
նորէն,

Կը խոյանաք ալիքներու դէմ ամենի,

Գիտնալով, որ խորտակուող իւրաքանչիւր նաւակի
դէմ վազը՝

Բոլոր նորմանտիներն ու Մարի Թագուհիները ձեր
կամփով պիտի շարժին...

Բոլոր ծովերուն նաւերը ձերը պիտի ըլլան...:

Եւ դո՛ւք,

Պիտի տիրանաք՝

Աշխարհի բոլոր ծովերուն եւ բոլոր ցամաքներուն:

ՄԵՐ ԳԱՐՈՒՆԸ

Ահաւասիկ գարունը՝

Զեղո՛ւն,

Կեանքի առաւօտ,

Եւ լոյսի հեղեղ...

Յոյսով ու աւինով քրթաւն գե-
ղեցկութիւն,

Որ կարծես պիտի պայթի,

Եւ աշխարհը պիտի ողողէ առաս-
պելական հմայով,

Բերրի ծիծաղով,

Բոյրով ու քոյրով,

Անոյշ հրայրփով...

Գարո՛ւնը,

Իմ լուսաչուիս,

Թեթեւոտն ու կրֆոտ,

Որ ամուլ ամայութեան,

Թխպոտ քալիծի,

Յամր անյուսութեան խիտ ամպե-
րուն մէջէն կը սաւառնի

Եւ կ'իջնէ՝ —

Մեր մէջ...

Ու կը քառի մեր հոգիներուն
վրա,

Ու կ'երգէ նորախորհուրդ երգը

Կեանքին,

Բերկրանքին,

Հովին,

Ալիքին...

Ու կը բացւի

Ծաղիկները բոսոր

Մեր յոյգերուն բոցէ,

Որոնք կը փրփրին

Գարնան շունչերով...
 Ու մեր հոգիներուն մէջ վառ
 Կը շողան,
 Կը դողան
 Ուղիներ դալար...
 Գարո՛ւն ծաղկաւէտ
 Գարո՛ւն լուսերես,
 Մե՛րն ես դուն,
 Խորհո՛ւրդ իմաստուն,
 Կեա՛նք նորարարող,
 Հանճար ծլարձակ...
 Մենք ալ քեզի պէս
 Կանաչ բոցակէզ
 Հուր եռանդ ունինք,
 Եւ ուր որ երթանք,
 Կը ծաղկի աշխարհ,
 Անապատն ամա
 Կը դառնա ծիծղուն,
 Զմերը դաժան
 Կը փոխի Գարնան,
 Հեշտանքի երգեր
 Կը ծորին անվերջ,
 Օրերը մշուշ
 Լոյսի պէս անուշ
 Դիւքական, ջերմիկ
 Գրգիռներ կուտան...
 Երկինքը կ'ըլլա
 Լոյսէ շատրւան...
 Ողջո՛յն քեզ Գարուն,
 Ողջոյն քեզ նոր կեանք,
 Ողջոյն քեզ ծաղկո՛ւն,
 Գարուն-դասակարգ...:

Ե Ր Բ Ե Մ Ն

Երբեմն փառքի անհաս
 Բարձունքները կ'երագեմ
 Վիթխարի՛,
 Երկնասլաց...
 Ուր ես կը հասնիմ
 Երգերու թեւով...
 Երբեմն ունայն եսիս
 Սին թռչկներով
 Կ'երկարի հոգիս
 Դէպի արեւներ
 Փառաշող, վսեմ,
 Բայց կանչը կեանքին,
 Շեփորները գոռ
 Մեր վառ պայքարին
 Զիս ետ կը կարթեն
 Ու շարքերուն մէջ
 Մեր բազմաշառաչ
 Կը կառչիմ երգիս
 Բոքը ու անհառաչ...
 Մեր բանակներուն հետ
 Կը փախն առաջ
 Դէպի լուսաւէտ
 Հուր հորիզոններ
 Ու ես կ'զգամ
 Թէ դասակարգիս
 Ամեն յաղթանակ
 Սրտիս մէջ կ'անի
 Որպէս փառք, պարծանք...:

• • •

Ալ չեմ երագեր
 Փառքի բարձունքներ,
 Ժպիտ, արցունքներ

Իմ ԵՍս շոյող...
 Համեստ ֆնարիս
 Կառչած ես կ'երգեմ
 Յաղթութիւնն վսեմ
 Մեր դասակարգին...:

1936, Յուլիս

ՍՎԱՍՏԻՔԱՆ ՎԱՐ

Կը ծածանի Սվաստիքան
 Պրեմենի վրան,
 Սեւ փիղի մը կննիքին պէս ժահրահոտ,
 Կամ հրէշի մը քաթին պէս քունաւոր...
 Արիւն կը կաթի դրօշակէն սեւանշան,
 Հովին հեւքը հեղուկը ծալփին կը փսէ:
 Նաւին ծոցը արեան տաշտ մըն է կարծես,
 Յուսկն անոր դունչն է վայրի
 Բորենիի,
 Որ դեռ նոր է դուրս եկած
 Գերմանիայէն արնակալած...
 Գերեզմանէն փախչող հրէշի մը նման
 Պրեմեն իր հասակն է խրեր
 Հըտսընին մէջ տղմաբեր:
 Մասսան կ'եռա ֆարափին մօտ,
 Ովկիանոսի յորձանփին պէս ալեխոռով:
 Յո՛յց կա... ցո՛յց կա...
 Նացիներուն դէմ
 Դժխեմ...
 Դարանակալ ֆաշիզմին
 Բիւր հալածանքները,
 Սարսափներն անոր
 Մոլեգնաքափ, արնաքոր
 Բանուրներուն դէմ բիրաւոր՝
 Յնցեր է սիրտն աշխարհին,
 Ու կը յուզի,
 Յոյցի մասսան
 Լեռնանման...
 «Տւէ՛ք մեզի հերոսական
 Մեր Թելման...»
 Կը գոռան ցուցարարները՝
 Հրեա
 Կաթուիկ,

Բողոքական,
 Եւ
 Գերման,
 Զայները կը ցնցեն նաւը վիշապանման...
 Սակայն դեռ կը ծածանի Սվաստիքան,
 Ժանտատեսիլ մեռելի մը պատանքին պէս
 Կը ծածանի դառնադի հովի մը շունչին տակ,
 Շառագունակ
 Արեան ու ատելութեան
 Անճրեւներ քափելով յորդ...
 Մասսային կամքը
 Կը փրփրի ահեղ...
 Յոյզի դրօշներ
 Կը բացւին սրտերուն մէջ,
 Անվերջ...
 Քոստոս շուներու պէս կատաղի
 Ոստիկանները կը շրջին,
 Գաղտնի,
 Զիւռը,
 Ոստիկան,
 Օթնոյով...
 Զինուած են զէնքով,
 Բիրով,
 Երկաթով,
 Պաշտպան են կանգնած
 Ֆաշիզմի մաւին,
 Զըլլա, որ Պրեմենին
 Բան մը պատահի
 Ու Հիթլերին սիրտը խռովի...
 Ոստիկանները կը բռնեն
 Բանուորի մը վզէն,
 Հարւածներ կ'իջնեն
 Վայրագ ծանրութեամբ,
 Կը ձերբակալեն նաեւ
 Ծերեր եւ կիներ,

Սրոնք ցոյցի են ելեր
 Նացիներուն դէմ
 Մահադէմ...
 Գերման բանուոր մը
 Վարէն կը խօսի
 Նաւաստիներուն
 «Անկցի փաշիզմը...
 Բանուոր ընկերներ,
 Ոստիկաններ
 Ու ազատեցէ՛ք
 Մեր Գերմանիան,
 Ունակոյտան...»
 Կայմին վրա են կանգներ,
 Նացի նաւաստիներ...
 Նաւապետն ալ բարձրէն կը դիտէ
 Քարափը գեղուն,
 Բազմութիւնով փրփրակուտակ:
 Զայն մը կը պայթի յանկարծ...
 Նաւաստի մը վեր կը մագլցի
 'Իրօշի ձողէն,
 Ավաստիքան կ'առնէ վար,
 Կը տրորէ ոստիկան տակ
 Ու կը շարտէ Հրտարնին մէջ...
 «ՍՎԱՍՏԻՔԱՆ ՎԱՐ»,
 Կը պոռթկաւ մասսան...
 Բռնուցները պինդ
 Երկինք կը գամին հրմախիւնդ,
 «Ինտերնացիոնալ»ը կը հնչէ
 Շաշիւնով ցայտուն,
 Սրտերը կը մրրկին
 Երգերով փրփրուն...
 Կը փալէ մասսան՝
 Հեղեղանման,
 Մասսան մրրկավառ
 «ՍՎԱՍՏԻՔԱՆ ՎԱՐ...»:

ԱՆՎԵՐՋ ԵՐԳ

Իմ երգերս վերջ չունին
Երգերուն պէս անհունին....:

Լեռներէն վազող
Ջուրերու նման
Անսահմա՛ն
Իմ յայգերս կը յորդին,
Փրփրակուտակ կ'արշաւեն,
Սրտիս անդունդներէն...
Ն ալիքներով,
Բարիքներով
Կ'երթան դէպի ծովերն
Արեւաբեռն...:

Առաջին ճիչին պէս
Կեանքին հանճարեղ
Ձայն կուտա հոգիս
Թրթռումներով լուսահիւս...
Արձագանգ կ'ըլլա
Աստղերու անհաս
Մրմունջին լուտաս...:

Նւագը տիեզերքին
Լոյսէ քելերով
Ինծի կը հասնի,
Նոր շեշտ կ'ստանա
Նոր իմաստ կ'ըլլա...:

Իմ երգս ան է,
Աննւան է,
Սէր է
Եւ պայքար,
Իմ երգս տապանաւար...
Անսկիզբ է ան

Եւ անվախճան...
Իմ երգս կեանքն է,
Որ կը ծնի,
Ու կը մեռնի...
Հողին ու խոտին,
Հովին ու ծովին
Սարսուռը հիւքեղ
Սրտին ծրարած՝
Կը յառնէ նորէն...:

Անվերջ է երգս,
Առատ է բերքս
Գալիքի հուրով
Կը վառի երգս...:

Իմ երգս կեանք է,
Խրախճանք է,
Իմ երգս ան է,
Աննւան է,
Սէր է
Եւ պայքար...
Իմ երգս՝
Տիրողներու տապանաւար...:

1935 Սեպտ.

ՆԻԱԿԱՐԱ

Տիեզերական ահաւոր ջրհեղեղի մը պէս կը վազես,
Նիակարա՛...

Օձագալար ու կանաչ,

Գարնան գեղեցկութեամբ,

Եւ ձմեռնային փոքորկավազ ցասումով.

Դուն կուգաս անյատակ ովկիանոսի մը պէս որ իր
անկողինն է ձգեր...

Կուգաս լեռներու պէս վիթխարի,

Կուգաս կատաղած առիւծներու նման

Ներդաշնակ ու աններդաշնակ ահարկու երգերով:

Քու վագֆիդ մէջ կը նեղես երկրագունտին ծոցը
ծաղկուն

Հանոյֆի ցունց մը տալով անոր էութեան:

Կը խոյանաս հսկա զանգւածի մը պէս,

Կարծես թէ երկինքի կապոյտն է որ լուծւէր, քու
մէջդ կը հոսի:

Կանաչ ու կապոյտ, կարմիր ու ծիրանի գոյներով
կուգաս,

հորունկ ու հմայուն

Երկինքի պէս,

Անծայր ու աննպատակ համբորդ,

հեկարոյս ու յիմարական գնացֆ:

Կ'երթաս ապահով ու վնռակամ,

Ծանրածանր, խորախորհուրդ,

Անոգոֆ ու խիզախ:

Ու կարծելով որ հասեր ես քու երազներուդ հրա-
շալի պարտէզին,

Ինքզինքդ յանկարծ կը նետես գահավէժէն վար...

Թերեւս սիրո, թերեւս ատելութեան կրքերուդ մէջ
աբբշիտ:

Կը հագնիս արեւաշող մետաքսէ փրփուրներ

Ու լոյսէ ռսկեմամուկ ու կաթնավազ մարմինդ կը
ձգես սրածայր ապառաժներու վրա:

Լոյսի եւ արեւի մշուշաշող փոքորիկներուն մէջէն
կը բարձրանա արեանդ հառագայթարձակ կար-
միրը:

Մագերուդ անձրեւը կը ցրւի հովերուն ու շոգե-
րուն վրա:

Գիճովութեանդ փրփուրը կ'ուռի, կը ծաւալի, կը
շաչէ ու կը շառաչէ:

Անկումիդ կսկիծը կը հրահրէ քեզ եւ գինին կը
փոխի արեան:

Կատաղութեանդ փոշիները ինքնաբուխ ալիքի մը
պէս վեր կը սաւառնին:

Ջարհուրիլի ազազակդ կը փրթի առիւծներու
մոնչիւններուն պէս,

Եւ աւա՛ղ, շոգիի ու մշուշի լեռնակուտակ ամպե-
րուն մէջ կը հատնիս,

Մարմնոյդ մասնիկները լոյսի եւ մարգարտի վե-
րածելով:

Նիակարա՛,

Գիճովութեան մէջ խաբւած գեղուհի,

Ես կը սիրեմ քեզ...

Կը սիրեմ քեզ վայրի ու հարազատ սիրով:

Կը սիրեմ քու կատաղութիւնդ անգուսպ

Եւ խելայեղ վագֆդ փոքորկարշաւ:

Կը սիրեմ քու տեսքդ ամենի

Եւ փրփրագեղ մեծութիւնը հեզանեմ հասակիդ:

Կը սիրեմ քու խորքդ ու ալիքներուդ շառաչը հեշ-
տավառ:

Կը սիրեմ քեզ, ո՛վ ուժի շտեմարան

Եւ անսահման խռովներու ու խենթ յաղթանակնե-
րու մոլորեալ ուղեւոր:

Դուն ալ մեզի պէս կը ֆալես,

Հանդարտ ու բերկրալից,

Խռովալոյս ու պողպատակամ:

Միայն թէ դուն կ'երթաս կորուստի եւ գահավէժի
համբան,

ՆԻԱԿԱՐԱ

Տիեզերական ահաւոր ջրհեղեղի մը պէս կը վազես,
Նիակարա՛...

Օձագալար ու կանաչ,
Գարնան գեղեցկութեամբ,
Եւ ճմռնային փոթորկավազ ցատումով.
Դուն կուգաս անյատակ ովկիանոսի մը պէս որ իր
անկողինն է ձգեր...

Կուգաս լեռներու պէս վիթխարի,
Կուգաս կատաղած առիւծներու նման
Ներդաշնակ ու աններդաշնակ ահարկու երգերով:
Բու վագֆիդ մէջ կը ճեղքես երկրագունտին ծոցը
ծաղկուն

Հանոյֆի ցունց մը տալով անոր էութեան:
Կը խոյանաս հսկա զանգածի մը պէս,
Կարծես թէ երկինքի կապոյտն է որ լուծւեր, քու
մէջդ կը հոսի:

Կանաչ ու կապոյտ, կարմիր ու ծիրանի գոյներով
կուգաս,

հորունկ ու հմայուն

Երկինքի պէս,

Անծայր ու աննպատակ ճամբորդ,

հեղափոխ ու յիմարական գնացի:

Կ'երթաս ապահով ու վնասկամ,

Ծանրածանր, խորախորհուրդ,

Անողո՛ք ու խիզախ:

Ու կարծելով որ հասեր ես քու երազներուդ հրա-
շալի պարտէզին,

Ինքզինքդ յանկարծ կը նետես գահավէժէն վար...

Թերեւս սիրո, թերեւս ատելութեան կրֆերուդ մէջ
արբշիռ:

Կը հագնիս արեւաշող մետաքսէ փրփուրներ

Ու լոյսէ ոսկեմամուկ ու կաթնավազ մարմինդ կը
ձգես սրածայր ապառաժներու վրա:

Լոյսի եւ արեւի մշուշաշող փոթորիկներուն մէջէն
կը բարձրանա արեանդ ճառագայթարձակ կար-
միրը:

Մագերուդ անձրեւը կը ցրի հովերուն ու շոգե-
րուն վրա:

Գիւնվութեանդ փրփուրը կ'ուռի, կը ծաւալի, կը
շաչէ ու կը շառաչէ:

Անկումիդ կսկիծը կը հրահրէ քեզ եւ գինին կը
փոխի արեան:

Կատաղութեանդ փռչները ինքնաբույս ալիքի մը
պէս վեր կը սաւառնին:

Ջարհուրելի աղաղակդ կը փրթի առիւծներու
մոնչիւններուն պէս,

Եւ աւա՛ղ, շոգիի ու մշուշի լեռնակուտակ ամպե-
րուն մէջ կը հատնիս,

Մարմնոյդ մասնիկները լոյսի եւ մարգարտի վե-
րածելով:

Նիակարա՛,

Գիւնվութեան մէջ խաբած գեղուհի,

Ես կը սիրեմ քեզ...

Կը սիրեմ քեզ վայրի ու հարազատ սիրով:

Կը սիրեմ քու կատաղութիւնդ անգուսպ

Եւ խելայեղ վագֆդ փոթորկարշաւ:

Կը սիրեմ քու տեսիլդ ամենի

Եւ փրփրագեղ մեծութիւնը հեզանեմ հասակիդ:

Կը սիրեմ քու խորֆդ ու ալիքներուդ շառաչը հեշ-
տավառ:

Կը սիրեմ քեզ, ո՛վ ուժի շտեմարան

Եւ անսահման խռովներու ու խենթ յաղթանակնե-
րու մոլորեալ ուղեւոր:

Դուն ալ մեզի պէս կը փախս,

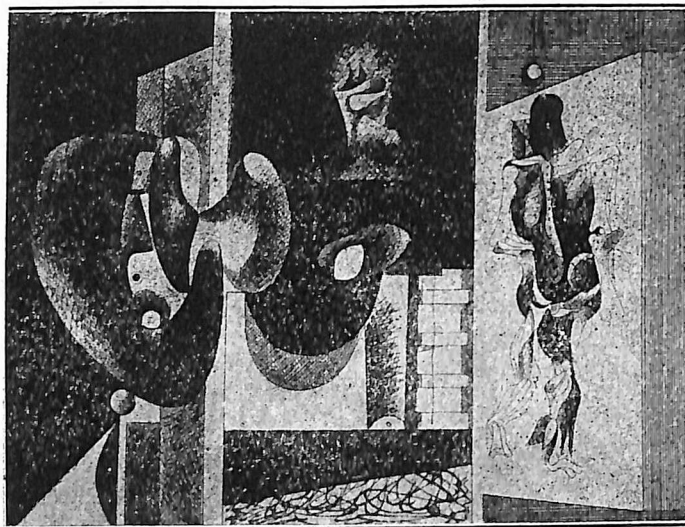
Հանդարտ ու բերկրալից,

Խռովայեղ ու պոզպատակամ:

Միայն թէ դուն կ'երթաս կորուստի եւ գահավէժի
ճամբան,

Մութի եւ մշուշի մէջ կ'անէանաս,
 Մենք կը փայլենք կարմիր նամբան
 Ու կը դիմենք արեւին:
 Նիակարա,
 Եկուր եւ միասին փայլենք,
 Մեր բոլոր քաֆուն ուժերով,
 Մեր բոլոր լեռնացող կամփով,
 Մեր բոլոր հրավառ ու արեւոտ զայրոյթով,
 Եւ այն ատեն մենք կը հասնինք մեր իրական երազ-
 աշխարհին:
 Եկուր եւ խոյանանք արդար վրէժներով,
 Անտեղիտալի եւ անսայթաֆ,
 Եւ դէպի վեր,
 Միշտ դէպի վեր,
 Գահավէժներու վրայէն դէպի կատարներն յաղ-
 քանակին,
 Կարմիր գալիքին....:

1934, Օգոստոս.

ՏԻՔՐՈՅԻՔ

Թանձրախիտ մշուշներու մէջ քաղած երկաթա-
 մարմին հսկայի մը պէս կը շնչէ Տիքրոյիքը:
 Ու քէն դուրս կը փչէ մուխէ ամպեր ու սեւա-
 քոյր փոքորիկներ:
 Ի՞նչ ահարկու է այս տիտանը՝ Տիքրոյի՛ք...
 Պրոլետարիատի պողպատական ֆաղափը, ուր հա-
 զար հազար բանուորներ իրենց արեան տաֆ հե-
 դեղներով ողողեցին փողոցները:
 Քաղաքը մեր յեղափոխական մասսաներուն, եւ հե-
 րոսական արի բանուորութեան, որուն ֆրոնիս-
 ներէն մարգարտացաւ այս քանկագին, ած-
 խադէմ հսկան: Օր մը կեանք առաւ եւ շնչեց
 ան: Տարածեցաւ ու մեծցաւ:
 Տիքրոյի՛ք, որուն գլուխը երկինքներուն հասաւ
 ու աստղերուն զարնեցաւ:
 Տիքրոյի՛ք, որուն ծոցէն դուրս բոլսեցաւ աշ-
 խարհի ոսկիներուն առատութիւնն արեւաշող:
 Եւ որուն բազուկները՝ պիրկ ու յաղքազօր, ստեղ-
 ծեցին այն բոլոր գեղեցիկ եւ քանկարժէք բա-
 ները, որոնք այսօր տէրերու պերճանքին եւ
 հանոյքին համար կը փայլին ու կը կուտակ-
 ւին:
 Տիքրոյի՛ք, եւ որքա՛ն հպարտութեամբ կը հըն-
 չեմ քու անունդ:
 Ու որքա՛ն խանդավառ կրակներով կը խօսիմ քու
 յաղթանակներուդ,
 Ու Գալիլիոյ մասին,
 Եւ տեսա՞ քեզ մանկան մը անմեղ ու տգէտ աչքե-
 րով.
 Եւ տեսա՞ քեզ յիմար երգչի մը պէս, որուն եր-
 գերն են հատեր:
 Բայց իմ աչքերուս մէջ հոսեցաւ քու կրակներուդ
 ովկիանոսն անհուն,

Քու պողպատակուռ շունչդ լեցուց հոգիս,
Քազուկներուս մէջ զգացի քու բոլոր երկաթներուդ
եւ ձուլարաններուդ կարմրաշէկ հուրն ամեհի:
Եւ այսօր իմ երգերս, ահաւասիկ, կը հնչեն աւելի
ուժգին եւ աւելի հարագատ:

Իմ երգերս, որոնք վայրի վագրերու մոնչիւննե-
րուն պէս կը դղրդան:

Իմ երգերս որոնցմով քու կոիւներուդ, քու հերո-
սութիւններուդ եւ քու անխուսափելի յաղթա-
նակներուդ մարգարէութիւնները կը դիւցազներ-
գեմ:

Տիբբոյի՛ք, երբ կ'անցնէի քու փողոցներուդ մէ-
ջէն, կոկորդիս մէջ զգացի հեղձուցիչ ծանրու-
թիւնը ճանկոտող մթնոլորտիդ:

Իմ ալ գլխիս վրա տեղացին մուխերու եւ ա-
ծուխներու անձրեւներն առատ, որոնք դուրս
կը պոռկային ծխնելոյզներէն վեր յորձանա-
պտոյտ:

Տեսա քու գործարաններուդ անտառներն ահաւոր,
որոնցմէ ումանք բաց գերեզմաններու կը նմա-
նէին՝ ոսկրակոյտերով լեցած:

Անցա Ֆորտի դժոխանոցէն եւ տեսա բոցերուն ու
հալած մետաղներուն առջեւ շիկացած դէմքերը
բանուորներուն, որոնց աչքերուն լոյսերը քամ-
ւեր էին հուրին ու շոգիին մէջ:

Տեսա եւ մեքենաներու արագավազ հոսանքին մէջ
բռնած միլիոնները, որոնք կը կտրուէին, կը
յօշուէին, կը հալէին, կը հատնէին:

Լսեցի եւ ե՛ւ շառաչները, ե՛ւ սուլոցները, ե՛ւ բա-
խումներն ու դղրդիւնները կիսամեռ կապի-
տալիզմին, որ ինքն իր միսը կ'ուտէր անձ-
նասպանութեան կատաղութենէ մը բռնած:

Եւ տեսա քու խրախուսութիւններդ ու թշուառու-
թիւններդ, քու հեզնական ժպիտներդ ու ար-
ցունակներուդ լեզի ովկիանոսը, քու սոսկալի

գարուններդ ու ծանրածանր, սակայն, վնաս-
կամ եւ աներեւակայելիօրէն գեղեցիկ ու
խոստմնալից երկունքդ:

Ու իմ պոէտ հոգիս որքա՛ն հրմեցաւ տեսնելով որ
դուն չէիր քնացած, իմ ընկերս, Տիբբոյի՛ք...

Իմ հոգիս, որուն մէջ ստեղծագործութեան նոր
հրդեհներ լուսավառեցիր:

Եւ յաղթանակի այս փոքորկավազ լուսերգութեան
ներդաշնակութիւններով ցնցեցիր զայն:

Ես, որ օտար մը չէի քեզի, զգացի մեծութիւնը
քու անպարտելի ուժիդ:

Ու քու կուտակուող, ու քու կազմակերպուող ու
լեռնացող վրէժ-արշաւիդ խենթութիւնը ար-
դարօրէն խենթեցուց զիս ալ:

Անոր համար է որ այսպէս մոլեգին ու կատաղի
ձայներով կը գոռամ:

Այնպէս ուժգին ու որատաշունչ աղաղակներով
կ'արձագանգեմ քու ցաւերուդ, քու տառա-
պանքներուդ, քու արիւններուդ ողբերգութիւ-
նը, որ վաղւա լուսափայլ յաղթանակներով պի-
տի դափնեպսակի:

Մուխի եւ մառախուղի սեւ երկինքներուդ մէջէն ես
կը նշմարեմ լուսայորդ արշալոյսը կոմունիզ-
մին:

Արդար ու երջանկաբեր կոմունիզմին, որուն բոցե-
ղէն սերմերը կը ցանեմ ես իմ հրերգութիւն-
ներուս մէջ:

Յեղափոխւած ու ազա՛տ Տիբբոյի՛ք...

1935 Յուլիս

ԶՕՆԵՐԳ

(«ԲԱՆԻՈՐ»Ի ՀԱԶԱՐԵԱԿԻՆ)

Հուր ու փրփուր
Օրերու մէջ
Այս վարման
Երբ հիմերը
Կը դողան...
Ու կը լուծին
հաւարները դարերուն
Բոցերուն տակ
Մեր լուսարձակ
Օրերուն,
Իմ սրտիս մէջ
Յաղթանակի
Բոցեր կը ծնին,
Հուրէ երգ կըլլան...

Ու երկաթաւոր
Մեծ կամփովը
Դասակարգիս,
Քեզի կուգամ
«Բանուր» ընկեր...

Ղեկավարին
Դրօշն արեգ
Երկինք խրած
Առաջ կերթաւ...
Զայնդ՝ շեփոր,
Խօսի՞ր՝ պատգամ
Է յաղթագօր...
Խրամներէ
Կանցնիս խիզախ,
Բարիգատներ

Կը շինես,
Կը խորտակես
Հին բերդեր...:

Ուղիներուդ
Վրա բոսոր
Եթէ կ'իյնան
Հերոսներ՝
Կուգան նորեր...
Բիւր մարտիկներ,
Սին ըրած
Սիրտը իրենց՝
Մրրիկներու
Պէս կը նետին,
Որ մեր օրերն
Այ տխրաբեր
Ժպտուն կեանքի
Ու բերկրանքի
Վառ փոխին...:

Կուգան քեզի
Ու կը մղեն
Մարտն ահաւոր,
Որ վերջ գտնէ
Հալածանքի
Ու գրկանքի
Դժոխքն այս սեւ...
Որ ալ չըլլան
Որբեր դալուկ,
Մեռելագոյն
Անգործներ...
Որ Լեւինեան
Լոյսը վառվառ
Վառի հոս ալ
Ոսկեշառայլ...

Ու սրտերը
 Միլիոնաւոր,
 Որոնք կարօտն
 Ունին կեանքին,
 Խրախնամքին,
 Ապրին ազատ
 Ու հեշտաւէտ...:

Ո՛ր, ընկեր «Բանւոր»,
 Ոսկի՛ արծազանգ
 Ե՛ս ալ լսեցի
 Կանչդ հոգեշունչ
 Ու սիրտս թրթռաց.
 Ի՛մ ալ մթին
 Ուղիներուս
 Առջեւ մոլար
 Փարոս եղար...
 Ու գեղեցիկ
 Տեսիլներու
 Ըրիւր գիւ գոռ
 Տաղերգու...
 «Բանւոր»,
 Յաղթագօր,
 Մտերի՛մ,
 Ընկե՛ր,
 Դուն էիր որ
 Երգերուս մէջ
 Դրիւր անշէջ
 Հուրը մարտին
 Դասակարգին...
 Ու սիրո մեղկ
 Երգչիս անյոյս
 Տւիր խրախոյս,
 Կոփեցիր գիւ,
 Ոգի տւիր,

Երգս ալ հին
 Դարձաւ հգօր,
 Եղա լոյսէ
 Ճամբուդ գինւոր...:

Իմ խրոխտ «Բանւոր»
 Ողջո՛յն ուղիիդ,
 Վազփիդ փառաւոր,
 Յաղթակա՛ն դրօշ,
 Վսե՛մ փոթորիկ,
 Թող հնչէ ձայնդ
 Աւելի խորունկ,
 Շեփորիդ կանչին
 Հազար հազարնե՛ր
 Նոր ոտքի ելլեն...:
 Պատգամդ գոռա՛,
 Յնցէ՛ բիւր սրտեր,
 Լենինեան դարու
 Մրրիկներ ցանէ՛,
 Բանակներ հանէ...
 Թող գա մարտը մեծ
 Պայթի՛ աշխարհն այս,
 Խաւարին մէջէն
 Նոր աշխարհ ծնինք,
 Լենինի հուրը
 Հոս ալ թող շողա,
 Ծագի օրը մեր
 Արեւոտ, շրջեղ,
 Ու մենք դառնանք տէր...
 Արձակէ վնիւղ
 Կարմի՛ր դրօշակիր,
 «Բանւոր» մեծագօր,
 Առաջ խոյանանք,
 Դէպի գերագոյն,
 Վերջին յաղթանակ:

Բ Ո Ւ Ն Ց Ք Ն Ե Ր

Վեր կ'ելլեն բռնեցեալները մեր,
 Մեր բռնեցեալները մահաբեր,
 Կարմիր սիւններու պէս
 Բոցակէզ...
 Ու կը խրին անոնք :
 Անոգն
 Վայրի սրտին մէջ փաշիզմին...:
 Մեր ատելութիւններուն,
 Մեր փոխվրէժներուն,
 Մեր կամքներուն
 Հարածները կ'իջնեն կապիտալիզմի գլխին,
 Որ ծերացած աշխարհի փէշէն բռնած կ'ուզէ պա-
 տերազմի անդունդին մէջ գլտորել...
 Արեան ու խաւարին մէջ խեղդել մեր դասակար-
 գըն համայն,
 Դասակարգն արի ու տիեզերական,
 Որ իր քրտինքով քաղաքներ շինեց,
 Քաղաքներ շէնք ու երկնայեց...
 Մեր դասակարգն էր, որ ստեղծեց այն ինչ որ
 լաւ է,
 Գեղեցիկ է եւ փայլուն,
 Անթառամ ու մնայուն...
 Առաջին կայծը վառեց կեանքին,
 Լոյս ու շունչ տաւ երկրին ու երկնքին,
 Երբ սկսաւ աշխատանքին...
 Կապիտալիզմն ագահ ու արիւնաբեր
 Կոզապտեր է մեզ,
 Անտուն,
 Անհագուստ,
 Ու փողոցներն է շարտեր անհաց...
 Ու հիմա կ'ուզէ մեր մտերը երկիւղել,
 Ու մեր արիւններն ըմպել...:
 Գողութեան ու կոզապտութիւնի դրօշները վեր են ելեր,

Դրօշներն արմաներկ փաշիզմին ու իմպերիալիզ-
 մին...

Կը փրփրի ձափոնն արնոտ,
 Ու Գերմանիան մահահոտ,
 Մուսուլմանի դիակեր
 Հապէշին դէմ արշաւի է ելեր...
 Պատերազմի հրդեհները կը բռնկին շուտով...
 Բայց ոտքի է կանգնած
 Մասսան խաւարահալած,
 Մասսան կորովի
 Եւ ամենի...
 Ու խաղաղութեան դրօշին տակ կարմրավառ
 Տիեզերքի ճակատագիրն իր ձեռքին մէջն է ա-
 ռած...
 Կը մարէ ան հրդեհները մահաբոյր
 Ու բիւր նոր լոյսեր կը վառէ
 Երջանիկ, անմար...
 Կը պաշտպանէ ան խորհուրդներու Հայրենիքը
 Ու քող գիտնան տիրողներն անտէր,
 Որ այսօր ողջ դասակարգն է ոտքի ելեր,
 Ու ոսկեսերմ քայլերով առաջ կը նետուի...
 Դարը դարին դէմ կուի կը կանգնի,
 Ու եթէ փոքորիկը պիտի պայթի,
 Կը պայթին նաեւ կամքերը մեր,
 Կը խտանան երկաթաւոր շարքերը մեր...
 Այն ատեն այս երկրագունդը կը խլենք
 Ու գայն մերը կը շինենք...:
 * * *

Այս առաւօտ
 Վեր կ'ելլեն բռնեցեալները մեր,
 Մեր բռնեցեալները մահաբեր,
 Կարմիր սիւններու պէս
 Բոցակէզ...:

1935 Յուլիս

ԵՐԳ ՄԸ ՇՐՔՈՒՆՔԻՍ

Երբեմն խիղճս ինձի դէմ գէնք կ'ըլլա,
Արեանս երակները՝ սւին,
Ու սիրտս՝ ռումբ...
Երբ դասակարգիս մարտը կը դիտեմ ահեղ,
Հեռուէն հեռու,
Կարմիր երգ մը շրթումքիս,
Ու յոյզերու փոթորիկ մը սրտիս մէջ
Անվերջ...
Երբ կը տեսնեմ հերոսները մեր արի,
Հգորակամ,
Որոնք կ'իյնան
Ու նորէն վեր կ'ելլեն...
Երբ բիւր բանտերուն մէջէն
Կը լսի ձայնը տանջանքի,
Սալին վրա կռանաղ պողպատէ սրտի մը արձա-
գանգին պէս...
Հեռուէն հեռու,
Երբ կը դիտեմ հեռուէն՝
Բոցեղ երգ մը շրթումքիս... —
Կառափնատ գացող
Բանուրը զինուոր,
Խրոխտ, անտրտունը՝
Որ գլուխը կուտա
Մեր մարտին համար...
Յոյցի ելլող
Մասսաները միլիոն
Երբ կը դիտեմ հեռուէն՝
Հատու երգ մը շրթումքիս,
Ու թէեւ ե՛ս ալ հոգւով կը նետուիմ
Գրոհներուն մէջ մեր խիզախ,
Վեհասլաց,
Ու յաղթանակի հրդեհներ կը վառեմ մարդոց սըր-
տին մէջ,

Լուսեղ օրերու,
Յոյսերով փրփրուն,
Բայց սոսկ երգ մը շրթումքիս...
Ես կը լսեմ ֆաղափներու
Եւ գիւղերու կանչերը մորկաշունչ
Եւ դասակարգին զօրաշարժը վիթխարի,
Պայքարին համար վերջին,
Երբ տիրողները պիտի կորչին,
Դարձեալ հիւքեղ երգ մը կը գտնէք իմ շրթնե-
րուս մէջ.
Նոյն վառ երգն անշէջ,
Բայց միշտ հեռուէն...

* * *

Ահա քէ ինչու իմ խիղճս գէնք կ'ըլլա ինձի դէմ,
Արեանս երակները՝ սւին
Ու սիրտս՝ ռումբ...
Երբ դասակարգիս մարտը կը դիտեմ ահեղ,
Հեռուէն հեռու,
Թէեւ հոգիս սլաքոյն կը վազէ
Պայքարներուն մէջ վսեմ,
Վառ յոյզերով լուսանեմ,
Բայց սոսկ երգ մը շրթումքիս...

1935, Փետր.

Ա Ր Ի Ե Ս Տ

Իմ բառերս չունին դաշն գեղեցկութիւնը կանացի
գծերուն,
Ո՛չ ալ հայումն անուշ մեղրածոր շրթներուն...
Իմ բառերս չունին գարնան գով գեփիւռներուն հա-
մեղութիւնը ծաղկուն,
Իմ բառերս չունին նրբակերտ կատարելութիւնը
յունական մարմարիոններու եւ ո՛չ ալ պերճա-
շող արւեստի հմայքն ունին անոնք:
Իմ բառերս չյղկւած աղամանդներու պէս են վառ ու
շողշող,
Իմ բառերս պողպատէ բռունցքներու պէս են, իմաս-
տուն եւ անոգոք:
Իմ բառերս գարնան պէս թարմ են, սակայն ամբողջ
պէս հիւքեղ եւ բերկրալիք:
Իմ բառերս լեռներուն հարածող վայրի արձագանգ
ներու պէս կը հնչեն՝
Լայնաբաշ ու ամենի...
Իմ բառերս պարզ ու անպաճոյն են՝ կապոյտ եր-
կընքի եւ Արարատի պէս...
Իմ բառերս ռումբեր են եւ տառերս՝ սիւններ:
Ես հուրէ լեզուով կը խօսիմ եւ իմաստուն ու բերկ-
րալից եղանակներ կը նւագեմ.
Եթէ մարդիկ իմ բառերս կը լսեն եւ կը յուզին,
Եթէ սրտերը կը թնդան եւ հոգիները կը պայթին
իմ երգերովս,
Եթէ դասակարգիս բանակները առաջ կը փախն եւ
սիւնները կը շաչեն՝
Այն ատեն, ես արւեստիմ փառքը կը թողում պեր-
ճանքի պոէտներուն...:

ԱՆՑՆՈՂ ՕՐԵՐ

Հի՛ն, հին երազներ —
Անցնող օրերու
Ցուշեր, լուսերե՛ր
Կը յուզեն զիս ալ
Ու հոգիս կ'ըլլա
Լո՛յծ ու ոսկեհալ
Տարփանքին տակ
Լուսակուտակ
Ու սի՛ն յոյգերու...:
Անուրջներ՝ բիւր
Մեղկութեան գորշ
Համբոյրներ կուտան
Ու զիս կը գերէ
Հմայք մը անձեւ
Կիզիչ ու մթին...
Ու կը խորհիմք է՝
Օրերն անցեալ
— Տգէտ ու մոլար —
Ե՛տ են ինձ եկեր
Ու կ'զգամ իմ մէջ
Թո՛ղ՛չք, ելեւէջ
Եւ սոսկում, խաւա՛ր...
Անյուսութեան
Մի անհուն երկինք
Կ'իջնէ թախծութեամբ
Իմ գլխիս վրա...
Խոհեր հնամեա
Կը ճնշեն վրաս...
Ու կը հարածէ
Դարերու ոգին
— Հին ու մթամած —
Անառակ որդին...:

• • •

Ո՛վ անցնող օրեր
Օրեր մթաւեր...
Ձէք կարող յազթել
Հոգիս երկնաթել,
Ես շատո՛նց, շատոնց
Այրեցի համայն
Անուրջներն ունայն,
Ու մեղեդիանոյշ,
Մե՛ղկ գրգիռներուն
Հրածեշտ տւի...:
Ու եթէ կրնամ
Ձեր փափուկ յուշով,
Մուծով, մշուշով
Լիքիք թաւիշով
Ինծի այցելել
Ու հոգիս կարթել...
Անոր համար է.
Որ զիս կը գտնէք
Անփոյթ, անարթուն...
Բայց ես վնոներ եմ
Ըլլալ մշտարթուն,
Բնաւ չխարիլ
Ձեր փայփայանքէն,
Սուտ հմայքներէն...:
Ինչ որ կա ձեր մէջ
Գեղեցի՛կ, վսեմ
Առեր եմ արդէն
Իբրեւ թել ու թռիչք,
Ներշնչում ու խինդ,
Պայփարի հնչում
Երգ եմ դարձուցեր...
Թէեւ կը յիշեմ

— Անցեալի օրեր —
Ձեր նախրն արնոտ,
Բիւր սերունդներու
Անէծքովն աղի
Եւ արշաւները
Բորբ ու կատաղի
Դէպի լուսաւոր,
Վառ հորիզոններ...
Բայց ես չեմ ուզեր
Ձեզ վերադառնալ,
Օրե՛ր մթածալ...:

• • •

Ինչ որ կա ձեր մէջ
Գեղեցի՛կ, վսեմ
Առեր եմ արդէն,
Պայփարի հնչում
Երգ եմ դարձուցեր,
Որպէս զի շքեղ
Երազները մեր
Ազատ մարդկութեան
Սիրտ ու խանդի
Երջանիկ կեանքի
Օրերու փոխիւն...:

ՄԱՅԻՍԱԿԱՆ

Նորէն կը քնդան
Դոփիւնները դորդաճայն...
Նորէն կը դորդան
Եւ հիմերը կը սարսռան
Մեր արշաւներուն տակ
Փրփրակուտակ...:
Մայի՛ս արեւականչ,
Մայի՛ս լուսաճաճանչ,
Իմ սրտիս մէջն ալ
Շողերէդ շող տո՛ւր,
Վառ ու հողմաբոյր,
Որ յոյզով երգեմ...
Ալեկոծ բառի,
Մրրկատ ռնի
Շաշող դրօշով
Մասսային հետ մեծ
Լայն ու հողմածեծ
Դաշտերու վրա՝
Բոսոր ու զեղուն,
Մարտերը մղեմ
Մեր երազներուն...:
Ահա հոս է ան —
Գո՛ն, լուսակարկաչ,
Մասսան յաղթական,
— Մեր ոյժն աննահանջ... —
Իր սիրտն՝ ափին մէջ
Ռումբի պէս բռնած...
Սիւն է ըրեր
Կամֆն անվեհեր,
Կը փալէ վսեմ,
Հսկա փայլերով,
Օրերուն դիմաց
Սեւ ու ամպախոռով,

Կ'երթա որպէս շանթ,
Լուսահիւս որպէս
Խոյանք ու վրէժ,
Կը խրի ահեղ
Սրտին մէջ արնոտ,
Նենգ ու ծաւալի,
Անսէր աշխարհի...:
Ու երբ կը տեսնեմ
Փողոցներուն մէջ
Մեր ֆաղափներուն՝
Վիթխարի, նկուն...
Ծովն այս ալեծուփ,
Մայիսեան օրով —
Լո՛յս ու ամպախոռով...
Հոգիս կը փոխի
Մրրկի, երգի,
Միրգի, վերելփի...:
Յաղթութեամբ զեղուն
Կը փրփրի հոգիս,
Խնդութեան հուրով
Ես կ'ըլլամ գինով...:
Ո՛ր, գիտեմ, գիտեմ,
Կը յաղթէ մասսան,
Կը պայքի վսեմ
Երգը լուսաճայն...
Մեր Մայիսը նոր
Նորէն կը բացի
Աշխարհ մեղրածոր
Լոյսով կ'ողողի...:
Ողջո՛յն լեզ, Մայիս
Բորբ, լուսաշառաչ,
Ողջո՛յն արշաւիդ
Յորդ, արեւականչ...:

Հ Ր Դ Ե Հ

Կ'այրի մեծ ֆաղափն սիրտը կրանիքեա:

Կը բարձրանա ֆաղափակրթութեան ելեկտրա-
բոց հրդեհն անմարելի:

Արեան եւ ամօթի պէս կը բռնկի ֆաղափն սիր-
տը կարմրեակ, որ գիշերւան խաւարին մէջն է
նետեր ինչպէս մեղքը՝ դժոխքին:

Պաղտաններէն հոսող լոյսերը մեծ հրդեհը կը
տարածեն ֆաղափ երակներուն մէջ:

Ու նարնատիւնները կը լսին պողպատեա հըս-
կային աղիքներէն:

Հրդեհը հովին հետ կարմիր փոքորիկ կ'ըլլա
ու կը զարնւի ֆաղափ գանկին, որուն մէջ մահւան
խորհուրդները պար կը բռնեն անիրաւութեան գե-
րեզմաններուն շուրջ:

Ի՛նչ գեղեցիկ է այս լոյսը բոցաշունչ,

Եւ այս լուսերգութիւնը արշալուսավառ,

Որ քէեւ մուծ ու մոխիր կուտա մութին,

Սակայն արեւոտ խոստումներով կը բռնկի...

Կեանքի աստղաբոքը հմայքներով կ'ողողէ աշ-
խարհը...

Նոր ֆաղափներու շողշողուն յոյսերով կը հատ-
նի ու կը փռչի...

Թո՛ղ այրի ֆաղափն այս ապօրէն, որուն հիմե-
րը քաղած են սերունդներու փշրած ոսկորներուն
մէջ:

Թո՛ղ փռչի անհատական երկնաւազ այս շէնքերն ու
ապարանքները լուսնապերն, որոնց պատուհաննե-
րէն դաւ ու սարսափ կ'արտահոսին...

Թո՛ղ մոխրանա բոլոր ֆաղափներն հին ու ար-
նաքարաւ,

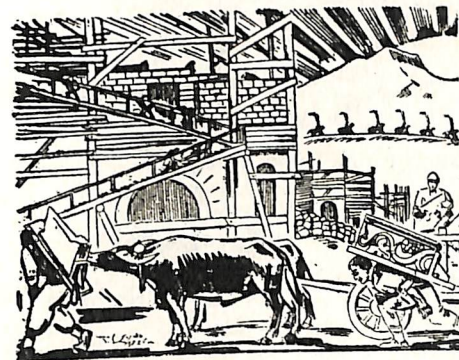
Փոյթ չէ քէ իմ սիրտս ալ անոնց մէջ հալի ու
հատնի...

Վաղը կը ծաղկին մեր ֆաղափները մարմար-
եա,

Ու կ'ընծիւղին մեր շէնքերը լուսափրփուր ու
արեւավառ,

Եւ իմ սիրտս նորէն, նորէն կը բացւի արշալոյսի
մը պէս պայծառ...:

Յունիս, 1936

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ՀԵՂԵՂ

Մտիկ ըրէ՛ք ահեղագոռ կանչը մասսային
 Մայիսեան այս փոքորկոտ առաւօտով...
 Աշխարհի բոլոր հրապարակներուն վրա,
 Փողոցներուն մէջ,
 Դաշտերուն, ագարակներուն վրա,
 Լեռներու եւ անապատներու ծոցին մէջ,
 Ամեն տեղ,
 Ամեն ֆաղաֆ մէկ ձայն է որ կը խօսի,
 Մէկ երգ է որ կը հնչէ,
 Մէկ սիրտ է որ կը բաբախէ.
 «Ինտերնացիոնալի» տիեզերական ալիքները կը տա-
 րածւին հորիզոնէ հորիզոն,
 Եւ աշխարհը կ'արթննա հսկայի մը նման որ իր աչ-
 քերը նոր կը բանա բոցավառ,
 Հորիզոններուն,
 Գալիֆին...
 Եւ Մայիսեան կրակով բոցավառ իրենց սրտերով՝
 մարդիկ ոտքի կը կանգնին՝
 Արի ու յաղթական,
 Նորածին մանկան մը աչքերով
 Եւ Հոկտեմբերեան հաւատֆներով զինւած:
 Մայիսը մեր հրեղէն ոտներով եկաւ
 Եւ իր հետֆերուն վրա կարմիր ու հրեղէն սերմեր
 ցանց,
 Կարմիր ու հրեղէն սիւներ գամեց:
 Անոր համար է որ այս առաւօտը այնպէս կարմիր
 կը փայլի,
 Այնպէս կարմիր կը վառի:
 Մայիսի աչքերէն պրոնզէ լոյսեր կը հոսին.

Ես կը սիրեմ քեզ Մայիս,
 Ամիսը մեր կուռ ու անապատի կամֆին,
 Ամիսը մեր տառապանֆին
 Որ սակայն վաղւա ցնծութիւններուն բերրի անու-
 շութիւնն ունի:
 Մայիսը այս առաւօտ յաղթական բանակի մը պէս
 եկաւ:
 Եկաւ, իր գորֆերու բոսոր արիւններովը եկաւ,
 Իր յաղթութեան դրօշակներովը եկաւ,
 Իր մեծութեամբ ու փառֆովը եկաւ,
 Լեռներէն ու գիւղերէն,
 Քաղաքներէն ու անջրդի անապատներէն եկաւ.
 Եկաւ ահեղ փոքորիկի պէս,
 Շանթեղէն հոսանֆի պէս,
 Հսկա հեղեղի պէս,
 Որոնք կը խլրտան ու կը բաղխին,
 Կը պայթին ու կը բորբոքին,
 Կը շայեն ու կը շառաչեն
 Միլիոններու, միլիոններու սրտին մէջ...
 Եւ ահա մասսաները հրապարակները կ'իջնեն,
 Իրենց շուֆերովը կը ծածկեն երկրագունդին ֆա-
 մակը,
 Արեւը կարծես կը խաւարի անոնց սրտերուն լու-
 սաշող կարմիրէն...
 Եւ անոնց ոտֆերուն տակ հողերը կը ճեղքւին,
 Եւ լեռները կը փռշտան:
 Ամբոխները կ'իջնեն անոգոք ֆայլերով
 Եւ վայրի ուրիշներով.
 Ամբոխները կը վազեն ահեղաբաֆ ու աննահանջ.
 Անոնք կուգան այնպէս հսկա ու անհատնում...
 Կարծես քէ ֆաղաֆներու եւ գիւղերու,
 Լեռներու եւ տափաստաններու կուտակւած հե-
 ղեղներն ըլլային անոնք՝
 Դարերու մեծ շտեմարաններէն դուրս խուժող,
 Տարերային, անողորմ, խիստ,

Սակայն գիտակցութեամբ հասունցած...
 Եւ արդարութեան կիրքով ազնւացած...
 Բուռն ու կատաղի:
 Ահա ամբոխները այսպէս կ'իջնեն:
 Մայիսեան այս փոթորկավառ առաւօտով,
 Երբ անոնց բոլորին ալ սրտերուն մէջ միեւնոյն եր-
 գըն է որ կ'ենաւ...
 «Ինտերնացիոնալ»...
 Կարծես թէ հսկա զանգակ մը ըլլար որուն կան-
 չին կը պատասխանեն
 Շանկհայէն մինչեւ Փարիզ,
 Կալկաթայէն մինչեւ Նիւ Եորք.
 Ամեն տեղի բանւորները
 Սեւ ու ներմակ,
 Պրոնզէ, կարմիր մորթերով,
 Դուրս կ'ելլեն յեղափոխութեան հրդեհին մէջ կը-
 ռանւած,
 Ու կը փայեն կողք կողքի,
 Ուս ուսի,
 Սիրտ սիրտի,
 Հոգիներով իրարու մէջ ձուլւած...
 Եւ իրենց արդար դատին գիտակցութեան մէջ ա-
 մուր:
 Ասոնք բոլորն ալ կը փայեն դէպի առաջ,
 Հոկտեմբերեան շաւղներով,
 Որոնք վաղը յաղթութեան արիւնամերկ պողոտա-
 ները պիտի դառնան:
 Կը փայեն լեռնեան պողպատակամ տեսիլներով
 Որ այս հին աշխարհը այլափոխեն
 Կոմունիստական շֆեղ ու երջանիկ բնակավայրի:
 Ամբոխները կը փայեն ու կ'երգեն,
 Կը կանչեն ու կը գոչեն.
 Ծովածաւալ մասսային ձայնը կը խօսի որոտագոռ,
 Մայիսեան առաւօտով աշխարհը կը ցնցւի, մարդ-
 կային կամփի երկրաշարժէն:

* * *
 Շանկհայի փողոցներուն մէջ Շան Քայ-Շէֆ հագա-
 րաւոր բանւորներուն գլուխները երկինք կը
 նետէ իր ոնրածին մոլուցքին մէջ,
 Փարիզի փողոցներուն մէջէն կը վազէ երկրագործ-
 ներուն եւ գործարանի բանւորներուն ա-
 րիւնը:
 Կալկաթայի մէջ Անգլիական գնդացիները մահ ու
 աւեր կը սփռեն...
 Հավանայի արիւնաբոյր հրապարակները դարձեալ
 կեանքին կարմիրովը կը շաղախուին:
 Մատրիտի մէջ Մայիս մէկը «սահազանգի օր» կը
 հռչակուի տիրողներուն կողմէ,
 Նիւ Եորքի եւ Ֆիլատելֆիո մէջ ոստիկան-շունե-
 րու ֆոսոտ շղթաներուն մէջէն բանւորական
 մասսաները իրենց ցոյցը կ'ընեն հպարտու-
 քեամբ,
 Զէնքերը կը պայթին հոս...
 Ռումբերու ձայները կը լսին հոնկէ...
 Դաշոյնի մը սուր ծայրը կը մխլի անօթի բանու-
 րի մը կողմէ.
 «Անաստւած» պոլշէվիկի մը գլուխը կը բոցնեն աս-
 դին,
 Սեւ մը, դեղին մը, կարմրամորթ մը, անդին բան-
 տին մէջ կը չարչարեն «եղբայրութեան» մեղ-
 քին համար:
 Տիրողները ահ ու սարսափի մէջ են:
 Եւ մահամօտ վրէժխնդրութեամբ իրենց բովան-
 դակ կատաղութիւնն ու հրէշութիւնները կը
 քափեն բանւորական մասսաներու գլխին...:
 * * *

Սակայն Մայիսեան այս առաւօտով ամեն երկրի
 բանւորները ոտքի են ելեր,
 Ոտքի է ելեր աշխարհն համայն
 Ու տիեզերքը նոր օրերու նոր ծնունդին կ'սպասէ,

Մասսաները կ'անցնին արեան ու մահւան ծովերուն
մէջէն,
Անոնք կ'անցնին ցաւերու ու դաւերու անհունու-
թիւններէն
Կուի եւ հերոսութեան ամենագոր վնասկանու-
թեամբ...
Մասսաները՝ Հոկտեմբերեան հերոսներ,
Որոնք կրնան ոչինչէն ինչը շինել
Եւ ստեղծագործութեան գաղտնիքը իրենց բազուկ-
ներուն մէջն ունին...

* * *

Մայիսը այս առաւօտ մարտագոռ ձայներով եկաւ,
Կուի երգերով եկաւ:
Մայիսը կապիտալի յուզարկաւորութեան համար
եկաւ,
Դամբանական տխրութեամբ եկաւ...
Մայիսը ԼԵՆԻՆԻ շունչով եկաւ,
Մայիսը մասսայի կանչով եկաւ...:

1934 Մայիս

ԱՌԱՒՈՏ

Կարմիր,
Բոցածիր
Լոյս մը կ'երեւի
հորիզոնին վրա
Մշուշաւոր...
Արեւը կ'իյնա
Լոյսէ քելերով
Քաղաքին վրա
Տխուր,
Մեհաւոր...
Ամպերու մէջէն
Սեւ,
Թոքախտաւոր
Կը լսի կանչը
Գործարանին
Եւ շառաչը՝
Աշխատանքին...
Աղմուկ ու երգ,
Վրէժ ու վերք
Կը փոքորկի՛ն,
Կը ծաւալին,
Կը փրփրին,
Կը կուտակուին
Առաւօտեան
Լուսկարսիք
Ու բոցածիր...
Արեւելէն լոյս կը յորդի
Քաղաքին վրա
Լուսկարօտ
Ու յուրքի...
Քիչ մ'ալ,
Քիչ մ'ալ
Եւ կ'արթննա

Հսկա
Մասսան,
Մրբիկ կ'ըլլա,
Կը հարածէ,
Կը խորտակէ,
Ոտի կ'ելլէ,
Կը խորանա,
Կը գորանա,
Կը տիրանա,
Հօր մասսան
Լո՛յս փաղափն՝
Լուսածագին...:

ՀՐԱԺԵՇՏ ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈ

Եկա եւ ահա կ'երթամ,
Ֆիլատելֆիա՛,
Քաղաք սիրո եւ եղբայրութեան.
Դուն որ ինձի փառքերու եւ տիտղոսներու հազար
խոստումներ տուի,
Սիրո եւ մարտերու յաղթական՝ հորիզոններ բա-
ցիր աչքերուս,
Կեանքի եւ մահուան ահեղ մականամարտներուն
մէջ նետեցիր իմ հոգիս:
Դո՛ւն, որ, վերջապէս ինձի սովբեցուցիր իմաստը
կեանքին եւ ցոյց տուի այն կարմիր մամբան
որ դէպի Լեւինը կը տանի:
Դէպի Կոմունիզմը արեւական...:
Ֆիլատելֆիա՛,
Ես ո՛չ սուգ ունիմ սրտիս մէջ,
Ոչ ալ քաթիծը արցունքին որ տկարներու յա-
տուկ է:
Տե՛ս, ես իմ սիրտս արիւնահեղ պայքարներու եւ
տիեզերական հրաբուխներու փուրային մէջ եմ
դարբներ:
Ու ոսկի ձուլածոյի մը պէս զայն անհաղորդ եմ
դարձուցեր տկար զգացումներու եւ պարտու-
թեանց վախին:
Անշուշտ ես ալ ունեցեր եմ քրքռումը սիրո,
Եւ հոգիս պարուրած է անոր քովիչ երաժշտու-
թեամբ:
Հաշակեր եմ անուշութիւնը կեանքին, որուն հա-
մը ռնգուններուս եւ փմփերուս մէջ կը մնա
տակալին:
Ես ալ ունեցեր եմ ցաւի եւ յուզումի պահեր,
Քաղցր յիմարութեան եւ քովիչ ինքնախաբէու-
թեանց պահեր որոնք կարծեր եմ թէ յաւի-
տեանականութեան մէջ էին քաթխած:

Ես ալ ձեզի պէս արցունքի եւ յոյսի խառն զգացումներով համակւած՝ յաճախ տառապած եմ ու հրնւած՝ պատանեկան միամտութեամբ եւ չափահասներու տխմարութեամբ:

Ու քերելս այսօր ալ, մի գուցէ, իմ սրտիս գաղտնարաններուն մէջ լսէ՛ք շշուկներ, փսփսուկներ որոնք մեծ սիւֆոնի մը նւաղուն վերջաւորութիւնը կը յիշեցնեն:

Գուցէ ես ալ ունիմ այն բոլոր տկարութիւնները որոնք մարդկային միսին եւ արիւնին ժառանգն են:

Ու ձեզ կը խաբեմ նշմարտութեան սիրոյն:

* * *

Նոյեմբերեան առաւօտ մըն էր որ եկա Բու ծոցդ: Նոյեմբերեան մշուշոտ ու մառախլապատ առաւօտ մը...

Արեւը այնպէս տխուր ու սառած էր երկնքի գըրկին մէջ,

Սառած էր մեռելի մը սրտին պէս արիւնագուրկ: Ես այն ատեն չէի գիտեր իմաստը Նոյեմբերին եւ կրակը որ կը վառի անոր փէշերուն տակ:

Նոյեմբերն հրաշունչ անծանօթ սարսուռ մըն էր ինծի,

Հեռաւոր սիրո մը պէս:

Անոր համար է որ մութ ու մուր տեսա Բու երկնքներուդ վրա,

Ֆիլատելֆիա՛,

Քու առաւօտներդ խաւար ու անթափանց էին,

Գիշերէն փրփած խորհրդաւոր սեւ վարագոյրի մը պէս:

Ես չէի գիտեր այն կեանքը որ կը խլրտար Բու երակներուդ մէջ,

Եւ այն մեռելը որ կը պառկէր Բու ծերացած սրբտիդ վրան:

Քու բազմութիւններդ ինծի երեւցան ողջ դիակներու պէս, որոնք մեքենաբար կը փալէին անկամ ու անպատակ:

Մարդոց երեսներուն վրա երիտասարդութեան ծաղիկները կը խամրէին՝ տակաւին չծլած:

Ու կեանքը կը փալէր փողոցներէն հազարամեա ծերութեան մը պէս որ իր շալակը ճանճոյթն էր առեր:

Ա՛հ, ես այն ատեն այնքան անմիտ ու հաւատացող էի Բու խոստումներուդ:

Քու երկնակարկառ շէնքերդ աստղերու հասնող տենչանքներ ժայթփեցուցին իմ մէջ,

Ու ես այնպէս սիրեցի Բու պարտէզներդ ու գետերդ պղտոր ու յորդափռսան,

Քու լուսավառ գիշերներդ ծիծղուն ու ծովաբոյր: Ես հմայեցա Բու վիթխարի հասակովդ ու գեղեցկութեամբդ քովրուն:

Ես գիտովցա Բու նազախումբերուդ խենթութեամբն ու քատրոններուդ բոգաբարո մերկութեամբը:

Ես խաբեցա Բու այնպէս ինչպէս մանուկը կը խաբի սուտին:

Այն ատեն ես այնքան անմիտ ու միամիտ էի: Իմ հոգիս մէջ հուրեր ու ծիածաններ կային:

Հաւատքներ կ'անէին մէջս նախապաշարումներու եւ առասպելական արժայութեանց:

Ո՛հ, ես տակաւին քնաքաքալս էի այն ատեն...:

* * *

Ու ես օրերով ու ամիսներով անցա Բու ասփալթ լայն պողոտաներուդ վրայէն,

Մտա նեղ ու ցածիկ խրճիթներէն ներս ու շատ յաճախ ծարեցա անոնցմէ մէկուն մէջ:

Փողոցներուն մէջ դեգերեցա անօթիներու եւ մուրացկաններուն հետ:

Լացողներուն ու որբերուն հետ:

Եւ իմ սիրտս ցաւերու ճնշումին տակ հալեցաւ եւ
 կաթիլ առ կաթիլ վազեց երակներուս մէջ:
 Ես տեսա թշառութիւնը, որ համաճարակի մը
 պէս ծայր էր տւած քու էութեանդ մէջ,
 Եւ անհրաւութիւնն ու չարիքը որոնք կատարած
 շուններու պէս կը վազէին ջարդւած պատու-
 հաններով տուններէն ներս:
 Ես անցա քու գործարաններուդ անտառներուն մէ-
 ջէն եւ տեսա մարդկային կմախֆներու չորցած
 անտառները,
 Մեքենաներու մէջէն լսեցի ոսկորներու ջախջա-
 խումն ու արեան հոտեր փմֆերս լեցուցին:
 Ես տեսա եւ հարուստը, որ հաճոյքին մէջ հարբած՝
 նորանոր շահագործումներու կրֆոտ երազներ
 կը հիւսէր:
 Հարուստը որ անբարոյականութեան ու նեխածու-
 քեան տիպերուն մէջ խեղդամահ կ'ըլլար:
 Ես տեսա եւ պոռնկացած օրէնքը որ տիրողներու
 ձեռքներուն մէջ ազգատին կռակին շառաչող
 մտրակն էր դարձեր:
 Ու մօտալուտ փոքորիկներու ալիքները շառաչուն
 փրփրեցան մէջս:
 Նոյեմբերը մառախլապատ հոգիիս մէջ բացաւ իր
 գեղեցկութիւնը բոցադէմ:
 Ես լսեցի դասակարգին ձայնը վսեմ...
 Ես լսեցի կոչը կռուունիզմին, որ ամբողջ աշխարհի
 զրկւածներու համար կուգար:
 Եւ մտա կուսակցութեան պողպատէ շարքերուն
 մէջ:
 Դարերու կուտակւած ցաւերն ու վրէժները մէջս
 ունէի այն ատեն:
 Այն ատեն ես կ'ուզէի քեզ հիմնայատակ ընել:
 Ֆիլատելֆիա',
 Տառապանքի եւ զրկանքներու տիեզերակուլ ով-
 կիանոս...

Քեզ փշրել, քանդել, հրդեհել կ'ուզէի...
 Որ մոխիրներուն մէջ կարենայի գտնել իմ երջան-
 կութեանս մարգարիտները:
 Ֆիլատելֆիա',
 Դուն որ եղբայրութեան ու սիրո՞ւ քարոզներ տը-
 ւիր ինձի, թշնամութեան ու աստելութեան
 քերդեր կառուցիր մէջս:
 Յոյսի տեղ յուսալում,
 Գուրգուրանքի տեղ հայեոյանք,
 Երջանկութեան տեղ դժոխքներ ահաւոր միայն գը-
 տա ես:
 Ես քու մէջդ ապրեցա անառակ ու խորթ գաւակի
 մը պէս:
 Դուն ինձի անօթի ու ծարաւ թողուցիր,
 Դուն ինձի անտուն եւ անփութ թողուցիր:
 Ու ես ուխտեցի կուրի քեզի դէմ անողոք...
 Ֆիլատելֆիա',
 Եկա եւ ահա կ'երթամ,
 Ես, կ'երթամ ո՛չ թէ փախստականի մը պէս,
 Ոչ ալ հիւրի մը պէս որ տանտիրոջ ասպնջականու-
 քենէն է կախւած:
 Ես կ'երթամ իբրեւ մէկը որ տէր ու տիրական է:
 Ես կը մեկնիմ յաղթական զինուորի մը պէս որ դէ-
 պի նոր յաղթանակներ կը խոյանա:
 Դէպի յաղթանակները մեր դասակարգին...
 Ու ոչ սուգ ունիմ սրտիս մէջ,
 Ոչ ալ թախիծը արցունքին:
 Ես կը մեկնիմ սրտիս մէջ հնչող մարտերգներու
 հրաշունչ հեղեղներով,
 Ես կը մեկնիմ կարօտներով, կարօտներով
 Վաղւա Արշալոյսներուն:
 Ես կը մեկնիմ հպարտ ու յաղթական ճակատով,
 Ես կը մեկնիմ իմ դասակարգիս փառքին համար,
 Կուրի եւ յաղթանակի համար,
 ԿՈՄՈՒՆԻՉՄԻ համար լուսավառ...

ԴԺԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

Երբեմն թախիծ մը կը շրջի մէջս:

Ու գանգատներ կը պեղեն հոգւոյս խորքերն խորհրդավառ:

Հարցումները կը բաղխին սրտիս դռնակներուն,
Ու խղիւս ամայութեան մէջէն խուլ արձագանգներ կը լսին:

Թախիծը յամբ ու կապարափայլ կը շրջի հոգւոյս պոռոտանքներուն վրա...:

Կը խորհիմ թէ անբաւ են իմ գորութիւններս պիտանի, ու իմ երգերս չունին ցնցիչ գորութիւնը յաղթանակին...

Կը մտածեմ թէ՛ ես սոսկ կայծ մ'եմ տիեզերական հրդեհին մէջ արեւարշաւ,

Մինչ կ'ուզէի արեւն ըլլալ ոսկեվառ:

Եւ յետո,

Հպարտութիւնս կը կանգնի խղիւս ատեանին առջեւ,

Ու դատապարտութեան վնիռը կ'ստանա աւելի զգաստ եսէս:

Կը փոքրանամ եւ կը մեծնամ...:

Մեղքերս աւելի ծանր կը կշռեն քան ներման դատակնիքը:

Ու կը գանգատիմ, միշտ կը գանգատիմ իմ ամբարտաւանութիւններուս համար,

Եւ խղիւս վրա ծծումբէ ամպեր կը ծանրանան:

* * *

Բայց ես այժմ աւելի խոր կ'զգամ եւ աւելի իմաստութեամբ կը սիրեմ,

Աւելի վրէժխնդրութեամբ կ'ատեմ եւ աւելի հերոսութեամբ կը կռիմ,

Իմ երգերուս մէջ հիմա աւելի համեստութիւն ու խորհուրդ կա,

Աւելի թռիչք ու հարագատ շունչ կա,
Անոր համար իմ եղանակներս աւելի լաւ ու հզօր կը հնչեն,

Եւ միտքերս աւելի ազդու ու վարակիչ են...

Որովհետեւ ես կը հասկնամ թէ՛ բոլորին մեծութիւնը իմ մեծութիւնս է,

Եւ բոլորին փառքը իմս...:

Իմս են յայտերը բոլորին,

Եւ երազներս՝ բոլորին...:

Յունիս 1936

ԵՐԳԻ ԵՒ ԵՂԱՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Երբեմն լիրիք յոյգերով
 Կ'օրօրի հոգիս...
 Զափի,
 Կշռոյթի,
 Ներդաշնակ յանգի
 Թոքոուն ու քովիչ
 Մեղեդի կ'ըլլա...
 Կը դողա փափուկ,
 Հեշտ վետվետումով...
 Կիսաձայն հովեր,
 Շշուկներ յուշիկ,
 Հեռու աստղերու
 Շողերն անգամ գիրգ
 Կը դաշին ինծի...
 Ու կը սիրեմ որ
 Երգս լուսաւոր,
 Կատարեալ,
 Անուշ,
 Նուրբ,
 Եւ ազնիւ հնչէ...
 Երբեմն ալ կը փրփրի հոգիս
 Ծովերու պէս փրփրադէզ
 Եւ ամեհի մրրիկներ կը կուտակին իմ մէջ...
 Ամպեր կը պայթին,
 Կայծեր կը ճայթին,
 Արեւները գիրար կը հալածեն մութ տիեզերքին
 մէջ...
 Քաղաքները կը փռիանան...
 Բազմութիւնները կը լեռնանան,

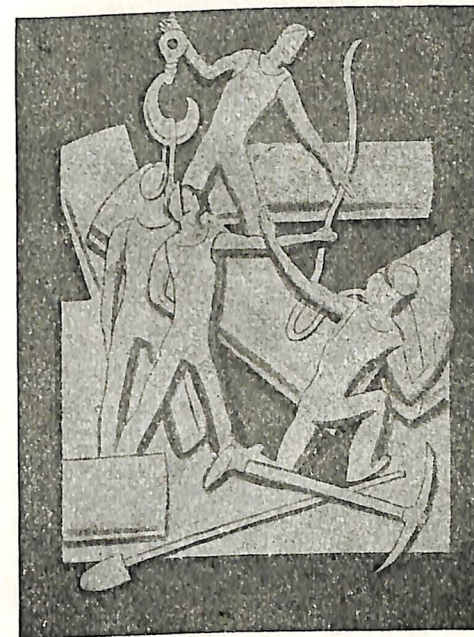
Կը ուրանան...

Օրերը արշալոյսներով կը մագնիսանան,
 Եւ երկիրը, եւ երկինքը եւ աստղերը — ամբողջ
 տիեզերքը իր բովանդակ ուժով ու տարածու-
 քեամբ, իր լոյսով ու շարժումով, իր անսան-
 ձելի կենդանութեամբ, անով ու արշաւով հո-
 գիս մէջ կը լարի...

Այդ այն ատեն է, երբ, մասսաները փաղափներու
 վրա կը փալեն ազատութեան արեւները իբրեւ
 ռազմանիւթ շարտելու խաւարի ու սովի ան-
 դունդներուն մէջ...

Եւ այն ատեն եւս այսպէս անչափ ու անյանգ կ'եր-
 գեմ իմ ազատութեան ու յաղթանակի եր-
 գերս...

Եւ յեղափոխութիւնը կ'երգեմ...:

Ք Ո Ւ Պ Ա

Իմ սիրելի աղջիկս, Քուպա,

Քու գեղեցկութեանդ նառագայքները կարիպեան ծովի ալիքներն են հրդեհներ, եւ քու աչքերդ հրաշալի արշալոյսներու պէս կը բացին արմաւենիներու եւ պանանայի ծառերուն ստերներուն մէջէն:

Քու ծիծերդ այնքան թարմ ու անուշ են որ շաքար ու մեղր կը կաթի անոնցմէ:

Մորթդ կարմիր արեւներով է ծեփւած եւ հով ու փոքորիկ կա կուրծքիդ մէջ ու երակներուդ խորը:

Աղամանդաշող պորտդ մարգարտահոս աղբիւրի մը պէս է, որուն հագար շրթներ կ'երկարին ծաքաւէն տոչորւած:

Դուն այնքան հիւքեղ ես որքան հասուն պտուղ մը, մեղրածոր փեթակ մը, սիրագեղ սիրտ մը:

Դուն այնքան կեանք ու արեւ ունիս որքան փրփրավառ ալիք մը, վայրի ծաղիկ մը, մեծ փոքորիկ մը:

Անոր համար աշխարհի բոլոր հարուստները քեզի կը վագեն եւ կուգեն քու գեղեցկութիւններդ ըմպել:

Ո՛վ իմ միամիտ աղջիկս...

Աւա՛ղ որ դուն այնքան դիւրութեամբ հաւատացիր քեզի յայտնւած բոլոր նենգ սէրերուն եւ հաւատարմութեան առասպելներուն:

Եւ մարմինդ յանձնեցիր առաջին հօգոր այցելուին, միշտ ինչպէս մեղրալուսնի մը մէջ պիտի նետէիր ինքզինդ:

Եւ քու ստահակ կողակիցդ, որ քեզի սէր խոստացաւ եւ խոստացաւ քեզ Ատլանտիանին ու Հա-

լաւին թագուհին ընել, միայն իր կիրքերու յակուրջիին մէջ հալեցուց քեզ, ինչպէս շաքարը անձրեւին տակ:

Եւ քաղեց մարմնիդ բոլոր ծաղիկները բուրումնաւտ:

Ցամփեցուց երակներուդ մէջ վագող արիւնները ոսկեվառ:

Ու մարդիկ որքան արհամարհեցին քեզ որպէս անարժէք աղին:

Իմ արնաքամ Քուպա,

Իմ աղջիկս արեւաշող,

Ինձի դարձուր աչքերդ,

Որովհետեւ ես քեզ կը մանչնամ...

Եկո՛ւր, միասին ապրինք եւ միասին կուինք մեզ շրջապատող բոլոր չարիքներուն եւ անարդարութիւններուն դէմ:

Հոգ չէ թէ տարիներու սեւ մատները տխուր գծեր են շինել այտերուդ վրան ու աչքերուդ տակ:

Եւ ուրիշներուն համար չունիս այն հրապոյրը, որ տասներեւեցորեա լուսիները կ'ունենան հասարակածային գիշերներուն ծոցը:

Բայց դուն ինձի համար նոյն կայտառ ու երիտասարդ աղջիկն ես, Քուպա'...

Ու քու աչքերդ հոսող կայծերը կրնան երկինքները հրդեհել:

Ու քու սիրտդ այնպէս հօգոր ու արագ կը զարնէ:

Տառապանքէն սեռած իմաստութեամբ՝ անելի պայծառ ու գիտակից ես հիմա ու կը մանչնաս քու բոլոր բարեկամներդ ու թշնամիներդ դաւադիր:

Եկո՛ւր, իմ աղու՛ր ու լուսաւոր Քուպա'...

Մեր տունը շինենք, մեր հողերը ռոտգենք:

Ծխախոտի եւ շաքարեղէգի այս պեծուփ դաշտերը, որ մեր ոտներուն առջեւ կը խաղան, մեր պարտէզները պիտի ըլլան:

Եւ մեր գաւակները երջանիկ երգերով պիտի
անցնին կանանչութիւններուն ու ֆաղափներուն մէ-
ջէն:

Եկո՛ւր ու պայֆարի եւ ստեղծագործութեան
նորանոր զենքերով զրահաւորինք:

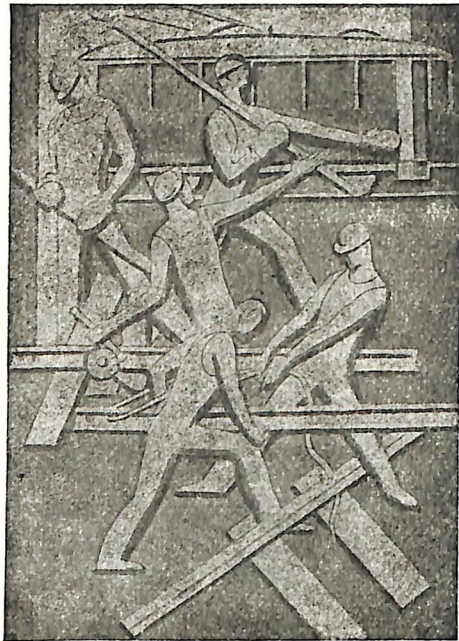
Եւ մեր ազատ տան մէջ կեանք մը սկսինք՝ նոր
ու երջանկավառ:

Վերածննալ ու երիտասարդ Քուպա՛...

(Իմ անուշահամ աղջիկս, քու արեւաշող աչ-
քերդ ինձի դարձուր:

Ե՛ս Կոմունիզմն եմ...:

1934 Մայիս

ՀՈԳԻՍ ՈՎԿԻԱՆ

Համայնատարած ովկիանոսի մը պէս է իմ հոգիս:

Անհուն, անգլիկը, եւ յաւիտենական...

Երկինքի կապոյտէն փամւած լոյծ ու քափանցիկ
ովկիանոս, որուն մէջ ինկած են տիեզերքի
բոլոր աստղերուն եւ արեւներուն ճառագայթ-
ները, ոսկեվառ ու գիշերաշող...

Ես այնպէս խորունկ եմ,

Կեանքին պէս անսկիզբ ու անվախճան...

Իմ մէջս հաւաքուած են աշխարհի բոլոր գեղեցկու-
թիւնները,

Բոլոր գաղտնիքները...

Առաջին կայծը իմ մէջս բռնկեցաւ,

Երջանկութեան մեծ գաղտնիքը ես հազորդեցի ա-
մենուն:

Մարդիկ ինձմով շարժիլ ու խորհիլ սովրեցան,

Ինձմէ սովրեցան խորանալ, քափանցել,

Իմ հոգիս ովկիանոս մըն է լայնատարած,

Լուսագեղ ուղիներու հմայիչ սահանք...

Լուսիներու կոյս քովանքներով ծորուն սիրտս ա-
մեն օր կ'ուռի, կը գինովնա...

Սիրո արբշտանքէն քրվառն սիրտս անօրինակ եր-
գերով կ'եռեւեփի:

Իմ հոգիս այսպէս խաղաղօրէն անհանդարտ աշ-
խարհի անարդար երջանկութիւններով ու դա-
ռն կսկիծներով:

Երբ իմ քեւերս լայնօրէն կը բանամ երկնքի ար-
ծաքեա, անուշահամ լոյսերուն

Ու ծոցիս վրա քոյլ կուտամ որ երազի առա՛գաստ-
ներ բարախեն, գիտցէք, որ իմ մէջս յուզում-
ներ կ'եռան, եւ մարմինս այսպէս ազի ար-
ցունքներու կը փոխի...

Ու հոգիս դրօշակի մը պէս բացած՝ ասպարէզ կը
կարդամ երկրին ու երկինքին...

Երբեմն յոյզերս այն աստիճան կը սաստկանան,
կ'անին ու կը պռոթկան, որ կատաղութեան
փրփուրներու կը փոխին:

Ես կ'ուռիմ, կը ծաւալիմ ու կը հեղեղանամ,

Եւ ահաւոր ճարճատիւնով մը կը պայթիմ ամ-
պագոռ կայծակներու պէս ճիւղնեղէն սպիտա-
կութեան մէջ:

Երբ սիրտս կ'ուռի,

Երբ ալիքներս վեր վեր կը բարձրանան...

Երբ հոգիս ինքն իր մէջ կը կուտակի,

Կը ծալի,

Կը բաժնի,

Ինքն իր մէջ կը բազմապատկի եւ ամեհի խոյան-
քով կը խուծէ իր միւս մասերուն վրա...

Այն ատեն գիտցէ՛ք, որ իմ գայրոյթս ամենէն հրա-
բորբոք կ'ըլլա:

Ու այն ատեն է որ ամբողջ ուժերս ու սարսափներս
ակռաներուս մէջ հաւաքած,

Դարերու վրէժները շալակիս...

Դարերու պարտութիւնները յաղթանակի բար-
ձունքներուն վրա գամելով կը յարձակիմ աշ-
խարհի վրա ու գայն փռչներու կը վերածեմ...

Տեսէ՛ք այս ափերս,

Զիկզակ ճեղքածներով,

Խարակներով ու խութերով,

Բարանձաւներով ու մաշած ապառաժներով,

Ատոնք բոլորը ես իմ ակռաներովս ծամեցի...

Ես այսպէս կրծեցի եւ կերա մարմինը այս պիղծ
երկրագնդին...

Հիմա մեծ ցաւ մըն է, որ կը մսլէ հոգիս,

Զիս կը խենթեցնէ ու կատաղութեանս մէջ կը կատ-
ղեցնէ

Աւելի եւ աւելի կայծակելով վրէժներուս պայթու-
ցիկ շտեմարանները:

Ու ես այնպէս լեցւած եմ ու այնպէս ահաւոր գայ-
րոյթով զսպանակւած...

Օր մը ափերէս դուրս պիտի խոյանամ եւ խեղ-
դամահ պիտի ընեմ բոլոր ֆաղափները եւ բո-
լոր տունները,

Բոլոր գործարանները,

Բանտերը,

Դաշտերը եւ տանջարանները,

Բոլոր փողոցները եւ գետիկները,

Բոլոր ցամաքները,

Եւ իմ ծոցիս մէջէն պիտի ծնիմ աշխարհ մը նոր

Իմ հոգիս Ովկիանոս մըն է

Ամեհի,

Փրփրավազ,

Եռուն,

Կատաղի,

Ստեղծագործ...

Իմ հոգիս կենսայոյզ մարգարէութիւնն է վաղա-
անափ աշխարհներու:

1934

ՄԵՆՔ ԿԸ ՔԱԼԵՆՔ

Մենք կը փախնք ամենի բանակներու պէս հսկայա-
ֆայլ ու վնասկամ,
Մենք ֆաղցածներու, զրկւածներու անհայրենիք
միլիոններու:

Մեր ոտներուն տակ կը դողան հիմերը երբուն
ֆաղափներուն

Եւ կը սարսռա մարմինը փտտած աշխարհին:
Թէպէտեւ մերկ ենք ու կծկւած ստամոքսներով,
Սակայն մեր ճակատները ամպերուն կը դպին եւ
մեր բռունցքներուն մէջ ամպրոպներ ունինք
հաւաքած:

Կը փախնք իրարու հետ, կուրծք կուրծքի, երկա-
քակուռ շարքերով, ահեղ գետի մը պէս որ
դարերու կուտակած հեղեղներն ունի իր մէջ:
Իրարու կը ժպտինք եղբայրական սէրերով:

Իրարմով կ'ուրախանանք մէկ ընտանիքի անդամ-
ներուն պէս,

Եւ իրարմով կը միջիջարտինք մեր յաղթական ե-
րազներուն լոյսերը տեսնելով միմեանց աչ-
քերուն մէջ:

Այն ի՛նչ համայնական ոգեւորութիւն,
ինքնավստահութեան ի՛նչ հոյակապ շառայլ,
եւ ի՛նչ պայթուցիկ փալածք:

Ի՛նչ հրաշալի են մեր ոտներուն ընթացն ու երաժըշ-
տութիւնը:

Կարծես թէ կապիտալիզմի ոսկորներուն վրայէն կը
փախնք ու կը կռիւնք անոր ամենագոյա-
յուն երակներուն վրա:

Մեր կրունկները կ'իջնեն հսկա ու շառաչուն հար-
ւածներու պէս եւ հեռաւոր հորիզոններէն կը
լսինք արձագանգներն անոնց սոսկումիւն:

Մենք կուգանք վրէժի բոցէ բռնները շալակած եւ
կուի մարտերգները մեր սրտերուն մէջ փո-
թորկուն:

Մենք կուգանք ֆուրքերու մէջ փաթաթւած եւ ան-
գէն:

Սակայն ինչո՞ւ աշխարհ վախէն կը գալարի:
Այս ցաւոտ ու անիրաւ աշխարհը որ հիմա ահա
մեր ոտներուն տակ կը ճզմի:

Ես ալ ձեր հետը փախցի ձեր ցաւի եւ թշուառու-
թեան օրերուն:

Եւ ձեր հետ հրմեցա մեր մեծ դրօշակին յաղթա-
պանծ ալիքներուն տակ:

Ես ձեր հետ երգեցի յուսահատութեան եւ յոյսի,
Մահւան եւ կեանքի համայնախորհուրդ բոլոր եր-
գերը:

Եւ հիմա ես կ'երգեմ ձեր երգը յաղթութեան,
Երգը այն հրեղէն առաւօտուն, որ կարմիր արեւի
մը բուրումնաւէտ ճառագայէտովը պիտի ողող-
ւի:

Ես ձեր յաղթութեան լուսերգութիւնը այժմէն իսկ
կը շնորհեմ, ո՛վ աշխարհի շահագործւած ան-
պարտելիներ,

Դուք միլիոններ,
Որ կողք կողքի կը փախնէք բռնցքները երկին-
քի ճակտին խրած եւ արդարութեան հօգը կը-
րակներովը բռնկուն:

Օ՛հ, առա՛ջ, փախնէք միասին ու այն ատեն յաղ-
թութեան բոլոր դափնեպսակները մերը պիտի
ըլլան:

Երբ մենք կը փախնք, մեր ոտներուն տակ կը դո-
ղան հիմերը երբուն ֆաղափներուն եւ կը
սարսռա մարմինը այս նեխած աշխարհին:

Մենք երբ փախնք՝ աստղերուն կը հասնինք:
Ու եթէ ուզենք տիեզերքը նորէն կը շինենք:
Ու մենք կը փախնք....:

ԱՐԵՒԻՆ

Արեւ Լուսաթեւ՝
 Աղբիւր կարկաչուն
 Լոյսի,
 Ջերմութեան,
 Յորդագեղ կեանքի,
 Բերքի,
 Բերկրանքի...
 Կը վառիս վառվառ,
 Լուսագունդ անմար,
 Ու քու հուրովդ բեղուն
 Կը հալի սիրտը
 Սառած լեռներուն...
 Գոլիդ կարօտով
 Կը պատռի հոգին
 Հոգին
 Ու ծառին,
 Հպումդ անգամ,
 Ո՛վ իմ պերն արեւ,
 Կեանք կուտա անբաւ
 Մարած սրտերուն,
 Անշունչ իրերուն...
 * * * *
 Ինձի ալ լոյս տուր,
 Քու լոյսէդ մաքուր,
 Արեւ իմ վառուդ...
 Երգերս անշոյ՝
 Շողերովդ այրէ,
 Բառերուս մէջ
 Անշէջ
 Հուրէդ հուր դիր
 Որ երգերս երբ կարդան
 Իմ սէրովս գինովնան,
 Որ մարդոց սիրտն ալ այրի
 Հրդեհներով կատաղի...:

ՅԱՆԹԱՆԱԿ

Կուգա մեր Յաղթանակը
 Այգաբացի պէս՝
 Պայծառ ու լուսաւոր...:
 Կուգա ան —
 Խրոխտ ու վնասկան,
 Հսկայի մը պէս,
 Որ ՄԵԾ ՍԿՋԲԻՆ փայլերն ունի աչքերուն մէջ:
 Մեր Յաղթանակը կուգա,
 Յոյսի եւ Զայրոյթի նժոյգներուն վրա՝
 Իր ոսկեշառաչ մտրակները կայծակելէն...
 Կուգա ան —
 Նւագաճայն,
 Մեր սրտերը ողողելու
 Կեանքի եւ երջանկութեան նորանուն սարսուռնե-
 րով...:
 Կուգա, կուգա ան
 Հին պողոտաներէն,
 Աւեր աշխարհներէն,
 Արեան եւ խաւարի ծոցէն,
 Եւ հաղաղութեան
 Ու Ստեղծագործութեան
 Նորահնար գիտերով ու հարստութեամբ
 Կը լեցնէ՝
 Առատութեամբ քշառ՝
 Այս երկրագունդն ամա...:
 Կուգա մեր Յաղթանակը,
 Մեր կամքերուն,
 Մեր կեանքներուն
 Մեր սրտերուն վրայէն սաւառնելով,
 Եւ լուսեղէն առաւօտներու արեւածաղիկները
 Կ'անձրեւէ երջանիկ սերունդներուն վրա:
 Մեր յաղթանակը

Փառփով կուգա,
 Երգով կուգա,
 Կուգա թշնամույն մահով,
 Կուգա Մասսային գրոհով....:

1936, Յունիս

ՄԻԱՑԷՔ ԵՒ ԿՈՒՆՑԷՔ

Հեռաւոր Արեւելի վսեմ ճամբորդ,
 Լսեցի քեզ երէկ
 Յուզումով կիզիչ
 Ու սիրտս պռոթկաց
 Զայրոյթներով երկնաւաց...
 Ու թէւ դուն խօսեցար
 Հափռներէն մորաշունչ,
 Բայց ես քեզ հասկցա
 Մատեանի մը պէս լուսնեա...
 Կ'ուզե՞ս որ կրկնեմ
 Բառերդ երկնախոր.
 Ըսիր. «միացէ՛ք»
 ԴԱՆԿԵՏՏՈՒՍՀԻՏԷ
 ՏՈՄՈՂԻ ՏԱՏԱԿԱԷ...
 Զի՞ն ու Հափռնացի՞ն,
 Մոնկոլն ու Քորէացի՞ն,
 Ամերիկացի՞ն,
 Դեղի՞ն ու սեւ
 Հերմակ ու կարմիր
 Բոլորդ մարտի՛...
 Տիրողներու դէմ
 Կուի օրն է եկեր,
 Օրը մահաբեր...
 Դուն խօսեցար հերոսական ռազմերու մասին,
 Որ մեր ճափոն եզրայրները մղեցին
 Աւարներու,
 Խաւարներու անյատակ
 Երկինքներու տակ...
 Դուն պատմեցիր թէ՛ ինչպէ՛ս
 Արիւնը կը վազէ
 Օսափայի,
 Քոպէի,

Դիտքոյի,
 Եւ Եոֆահոմայի փողոցներուն մէջէն անարեւ...
 Սովը կը շրջի
 Ու դասակարգին թշուառութիւնը կը փրփրի
 Լուրիայի, բրինձի եւ մետաքսի ովկիանոսներուն
 մէջ,
 Երբ անդին,
 Նակասաֆի ծովափերուն վրա ծփանաւ,
 Զմեռ առեն՝ հարուստները կը լողան
 Եւ հաշիշի
 Եւ հեշտութեան աւազներուն վրա կիրճով կ'ուռին
 Կեյշաներու ֆաղցր ծոցերուն հիւքեղ պտուղները
 ծամելով...
 Դուն ըսիր մեզի թէ՝
 Դասակարգին թեւերը կապեր են
 Մետաքսային փշաքելերով...
 Սարսափը կ'իշխէ,
 Ֆաշիզմը կ'ռնա,
 Դահիճին կացինը կը շարժի,
 Հովերը մահ ու աւեր կ'ողբերգեն,
 Սակայն...
 Սրբազան Ուրականներ կը շրջին Ֆունի Եամայի
 գագաթներուն վրա,
 Ու հագարեալիս հրաբուխները նորէն կը ժայթփին
 Հափոնական Միջերկրականի ալեխռով խորքերուն
 մէջ...
 Դուն ըսիր թէ՝
 Միֆատոներու գահերը կը դողան
 Այնպիսի երկրաշարժէ մը, որ այս ամիսներուն երբեք
 չէր խփեր...
 Վնտական օրերու մարգարէութիւններով բեղուն
 հոգիդ
 Կարծես կ'երգէր...
 Դուն ինչպէ՛ս, ինչպէ՛ս իմ սրտիս խօսեցար

Երբ քու հրաշունչ լեզուդ պատգամեցիր.
 «Պիտի յաղթանակէ պրոլետարիատը»
 ՎԱԿԱՆԱԶՈՒ ԿԱՏՍՈՒ
 Տե՛ս, ինչպէ՛ս հասկցա քեզ,
 Խաւար Արեւելի լուսաւոր նամբորդ,
 Ու ես ալ գոչեցի,
 Յաւատ կեցէ՛ դասակարգը մեր,
 ԲՈՂՈՒ ԿԱՅԿՈՒ ԲԱՆԶԱՅ...
 Լսեցի քեզ,
 Պատգամներդ հրակէզ...
 Խօսքերդ յուրիս հոգիս մէջ փրփրեցան
 Ու մրրիկ դարձան:

* * *

Կը կանգնի վաղը,
 Հափոն բանուրը
 Ու դաշունաձեւ կղզին
 Կը մ'իտ տիրողներու սրտին...
 Ու երբ օրհասը հնչէ
 Ու մեր բանակները շարժին,
 Ես ալ ձեր հետը կ'ըլլամ
 Իմ երգերով,
 Իմ զէնքերով հուրհրան...

* * *

Հեռաւոր Արեւելի վսեմ նամբորդ,
 Լսեցի քեզ երէկ,
 Յուզումով կիզիչ
 Ու սիրտս պոռթկաց
 Զայրոյթներով երկնասլաց...:

1935

ԿԱՐՄԻՐ ՀՐԴԵԼ

Կարմիր հրդեհն է, վառեր Ձինը
 Ու Ձինին սիրտը կը բռնկի
 Հուրովը Կարմիր Գալիֆին,
 Բոցը կրակին
 Կ'այրէ,
 Փստած վրանն արն հին երկնքին:
 Կուգա Կարմիրն հրացայտ,
 Կը վազէ լավան
 Հեղեղներու նման,
 Ձինական...
 Ձեչւանի սրտին վրա
 Արշաւ կա...
 Կարմիր Բանակը կուգա
 Վիթխարի ու բոցաշունչ,
 Հրեղէն հողմերու,
 Ծովերու եւ ծափերու պէս...
 Ու երբ ան կ'անցնի՝
 Իր առջեւ կը խոնարհին
 Հումանի,
 Քվայչոյի
 Եւ
 Ձեչւանի
 Վիթխարի լեռներն անանց
 Ու անտառներն անքափանց...
 Կը փախի Ձիանկ Բայ-շեկ,
 Երբ կը լսին ձայներն ահեղագոռ Կարմիրներուն,
 Ու կը շարժի բանակը մեր,
 Բանակն հողմաբեր...
 Որ նոր օրերու սերմերը կը ցանէ...
 Ողջ երկիրը ոտքի կը հանէ,
 Կուլին կը կանգնի,
 Կը հագնի գրահն անխորտակ,

Կամաւոր կ'ըլա Կարմիր Բանակին,
 Կը կուի արի ու խնդագին,
 Գիւղացին կը փշրէ լուծը ճորտին,
 Հողը կը խլէ
 Կուտա համայնքին
 Ու կը կուին
 Միասին
 Կուլին,
 Գիւղացին,
 Ստրուկն անհագուստ,
 Ձինը սովահար
 Կ'ըլա փողահար
 Բանակին անյաղթ
 Կը կուին գինով,
 Խանդով, կրակով...
 Ձինը հնաւտ,
 Խաւար ու անգիր
 Երբեք չէր տեսած
 Կռիւներ աշապէս
 Հերոսական ու վես...
 Ու կը սլանա յառաջ
 Բանակը Կարմիր,
 Ձինը կը խնդա
 Ժպիտով անծիր
 Ու քանի կը քալէ
 Բանակը հսկա,
 Մէկը միլիոն կ'ըլա...
 Կուտին եւ կ'անին
 Շարքերը յուրքի
 Եանկջէի նման հեղեղաւոր...
 Կարմիր Բանակը կ'անցնի հրեղէն,
 Յաղթական կ'երթա Կարմիր ուղիով,
 Կարմիր հրդեհ կա սրտին մէջ Ձինին
 Ու սրտերը գալիքներով կը բերկրին...:

ՄԱՍՍԱՅԻՆ ՁԱՅՆԸ

Յեղափոխութեան եւ ազատութեան այս հրա-
վառ դարուն մէջէն իմ ձայնս ահա կը բարձրանա
վիթխարի մրրիկի մը պէս...

Ես յաւիտեականութեան ծոցէն կը բղխիմ եւ
կ'երկնամ դէպի կեանքին յաղթանակը:

Ես ահեղ երաժշտութիւններու վսեմ ներդաշ-
նակութիւնները ունիմ մէջս եւ գիտեմ գիւնովնայ
եւ երջանիկ խոյանքներով ստեղծագործութենէ
ստեղծագործութիւն նետիլ:

Ե՛ս եմ աղբիւրը բոլոր ցանկութեանց,

Եւ իմաստը հարագատ բաներուն եւ ոշմար-
տութեան օրէնքին:

Ես ՁԱՅՆՆ ԵՄ ՄԱՍՍԱՅԻՆ...

Ահեղ ու ահաւոր գետի մը պէս որ բոցաշունչ
Ամագոններու կրֆով կը վազէ:

Ես՝ տիեզերական հեղեղ,

Կեանք

Ու երջանկութիւն:

Այս աշխարհի վրա միայն ե՛ս է որ կ'ապրիմ ու
ես է որ կը շնչեմ:

Ես կ'երգեմ

Ու կը նւագեմ:

Ես կը շարժիմ ու աշխարհները իմ հետս կը
տանիմ:

Ես հիւլէին գաղտնիքը աստղերուն կը հաղոր-
դեմ,

Եւ լոյսին ճառագնէները խաւարին մէջ կը փա-
մեմ:

Կեանքին յոյգերն ու աւիւնները ինչպէս եւ
մահուան փռչիւնները, ես իմ մէջս կը պտտեցնեմ:

Ես եմ որ կ'սպաննեմ եւ կը շնչաւորեմ:
Ես բոլոր արդար եւ գեղեցիկ բաներուն նա-
խածնունդն եմ:

Ես եմ գոյութեան առանցքը եւ ինձմէ դուրս
ամեն ինչ փառս ու մոայլ է...

Ես այսօրս եւ վաղւա մարդկութիւնն եմ,

Ազատ ու անկաշկանդ,

Ինքնիշխան եւ երջանիկ,

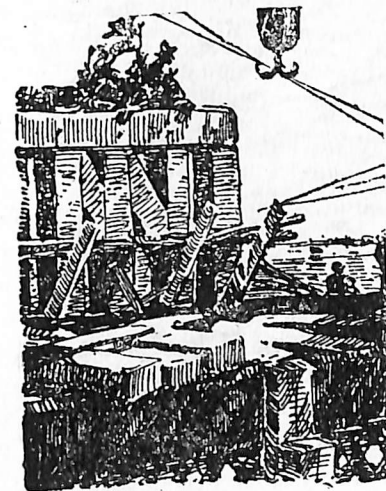
Ես ամենակարող ուժն եմ,

Ես բանաստեղծն եմ տարերքներուն...

Եւ համայնական վսեմ քոհչներուն:

Ես անշեղ, արդարակորով, վնասկան եւ ահե-
ղագոռ ՁԱՅՆՆ ԵՄ ՄԱՍՍԱՅԻՆ:

Մտիկ ըրէ՛ք ինծի:

ՎԱՐՄԻՐ ԶԱՏԻԿ

Զատիկ է այս առաւօտ:

Քաղաքը կը ժպտի թոքախտաւոր հիւանդի մը նման, որուն մէջ կեանքն է հատեր արցունքի պէս:

Մարտի վախկոտ արեւ մը ամպերէն վար ար-ւեստական գաղջութիւն մը կը թափէ:

Զմեռը Գարնան փէշէն է բռներ ու դէպի իրեն կը քաշէ:

Կը քաշուի բազմամբոյս փողոցներէն ուր ռուքեր ռուքերու կը հետեւին եւ մարմիններ իրարու կը հալին տարօրինակ կրակներով:

Եկեղեցիներու զանգակները ականջներուս մէջ կ'իյնան կապարէ ծանրութեամբ:

Երկինքի բոլոր հիմ հրմանքները մարեր են մէջս իբր թէ անոնք երբեք գոյութիւն ունեցած չըլլային:

Մինչդեռ տեսէ՛ք մարդիկ իրարու կը ժպտին տգէտ ժպիտներով եւ անոնց հոգիները կը փայլին մանկական միամտութեամբ:

Ես կը քաշուի անտարբեր եւ առանց խորհուրդի: Փողոցներու անկիւններն կը հանդիպիմ Քրիստոսի շուքներուն:

Ոչ թէ անոր որ ասկէ քսան դար առաջ իբր թէ եկաւ ու գնաց, այլ ապրող էակներու՝ որոնց միսըն է հալեր ու ոսկորները ծեփւեր, անմարպ ու անարիւն:

Սալայատակներու մարտիրոսներն են անոնք, որոնք տօնական օրերու մարդոց բացառիկ գուրը կը մուրան եւ անցորդներուն ափերուն կը նային ինչպէս անօթի շունները ոսկորներուն:

Զատիկը հանդիսութիւն կ'ընէ:

Քաղաքը կը խլրտի, կը շարժի, կը ցնցւի, ու իր պորտը կը շարժէ կրքոտ յափշտակութեամբ:

Աստուծո մարմինը կտոր կտոր վար կը նետ-ւի օրհնեալ ստամոքսներու պարապին մէջ:

Քարոզիչները քարոզներուն ամենէն հրաշա-գեղները կը փչեն:

Դերասանութիւնը աժանցեր է եւ հաւատքի ա-նունով խօսողներու ձեռքին մէջ պուպրիկի պէս խաղալիք է դարձեր:

Երկինքի բոլոր ընտրեալ զինուորները դեղա-հատեր կը պատրաստեն նախապաշարումի, որոնք հիւանդ կոկորդներէն վար պիտի սահին միլիոն-ներով:

Մարդիկ եռուզեռի մէջ են:

Երէկ իրիկուն դեռ ամենուն դէմքին վրայէն գերեզմաններ կ'իյնային, մինչդեռ այսօր՝ ամեն ոք կը ժպտի: Իրարու կը ծռին ու գաղտնի բաներ մը կը փսփսան:

Կը խօսին մեռելի մը մասին որ իբր թէ երկինք է թռեր եւ երանի կուտան այդ թռչող մեռելին:

Կը լսեմ այս բոլորը ու ծիծաղի անձրեւ մը կը տեղա մէջս եւ ակամա կը խնդամ ու կը խնդամ:

Զեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ այդքան հիմ մեռելի մը պատմութիւնը չի հետաքրքրեր զիս:

Քրիստոսը չի խօսիր ինծի. կարծես թէ մենք իրարու բոլորովին անծանօթներ եղած ըլլայինք:

Ու կ'անցնիմ փողոցէ փողոց:

Ու ռուքերուս տակ կը փռնուին առասպելնե-րը երկինքի բոլոր արքաներուն:

Ես կը քաշուի հանդարտութեամբ ու հպարտու-թեամբ եւ կը խնդամ մարդոց մանկական միա-մտութեան վրա:

Կը խնդամ այս բոլոր սին խրախնամութեանց եւ ինքնախար յափշտակութիւններուն վրա:

Ու քաղաքին վրա կը թափեմ արցունքները իմ հոգիիս բոլոր եղբայրական ցաւերուն:

Ես ալ կը սեղմեմ մարդոց ձեռքերը:

Ես կը սեղմեմ անոնց ափերուն մէջ դիակները անոնց ծախած ու խարած հոգիներուն:

Ու ես կ'ըսեմ անոնց.— Իմ դժբախտ եղբայրներս, վեր վերցուցէ՛ք ձեր գլուխները եւ ըմբռնեցէ՛ք առատութիւնը լոյսին որ ձեզ կը շրջապատէ:

Կտրեցէ՛ք ձեր հոգիներուն շղթաները եւ դո՛ւրս եկէ՛ք հաւատքի բանտերէն:

Գիտութեան սերմերը թող թափանցեն ձեր մէջ եւ թոյլ աւէ՛ք որ ազատութեան զանգակները դողանցեն փոխանակ խաւարի երաժշտութեան:

Տեսէ՛ք, ես ալ ձեզի պէս ստրուկն էի բոլոր հին ու անհաւատալի բաներու:

Այդ յիմար հաւատքը վարակեր էր իմ ալ տըկար ու անարձագանց հոգիս:

Ես ալ տգիտութեան հաշիշներովը կրնայի գիւնովնալ:

Զատիկները իմ ալ սրտիս մէջ հարսանիքներ կ'ստեղծէին:

Սակայն, տեսէ՛ք, իմ մէջս հիմա նոր արեւներ, նոր հաւատքներ են ծագեր:

Նոր, շանթեղէն, ոսկի երգեր են ծներ:

Ու մինչդեռ ձեր Քրիստոսը ամեն տարի կը թաղի, իմ սրտիս մէջ ամեն րոպէ լոյսի ու ճշմարտութեան նոր Քրիստոսներ կը ծաղկին:

Իմ Զատիկս նոր կեանքի, աշխատանքի, յաղթանակի Զատիկն է:

Մինչդեռ ձերը՝ ստրկական սպասումի:

Այս առաւօտ ես իմ գինիի գաւաթներս կը փռէմ բոլոր կորսած աստուծներու գերեզմանափառներուն վրա:

Զատիկ է այս առաւօտ:

Նոր, արեւոտ, վառ Զատիկ:

ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ

Հիւժախտաւոր փաղափներու խոստումի եւ յաւաքեան երգերը կ'երգեմ ես: Ես, այս ցով փաղափերութեան կապելային մէջ տրտում եւ սակայն յուսալից երգիչ:

Փաղափներ, տեսէ՛ք ի՛նչ հսկա, հասակաւոր ու տարածուն: Կարծես թէ ահաւոր ճիւղի մը ծընունդներն ըլլային անոնք:

Փաղափներ՝ ցցուն գլուխներով, հպարտ ու փփռոյց հանճարներու պէս:

Փաղափներ՝ կորած մէջքերով, կաղ ու միակնի:

Փաղափներ՝ ճարպոտ խոզերու նման, որոնց կէսը ոսկրացած է ու միւս կէսէն ճարպի շերտեր կը վազեն:

Ես կ'երգեմ երգը այդ փաղափներու գիւնով ու հիւսնդոտ գլուխներուն:

Եւ կը հնչեցնեմ անոնց սրտերուն զսպած հառաչանքները ժպտախառն:

Սակայն ես յաղթական վաղան մարգարէութիւններով կը սնուցանեմ իմ հոգիս:

Ու քնարիս լարերը կը զարնեմ թոհ ու դափնով, փռաւարակ ձիերու վագփին պէս, թընդանօթներու բոցերախ շունչով:

Ահաւասիկ տեսապատկերը Նոր Աշխարհի չորսհազարամեա ժառանգորդին, որ իր պիղծ անառկութիւններուն համար մահւան անկողինն է ինկեր եւ աշխարհի բոլոր տնտեսագէտ-բժիշկները փաթեմք դեղերով անոր շուրջն են վազեր:

Վոյ Սքրիթը սգաւոր այրիի մը պէս աչքերը կը շփէ եւ գեղեցիկ վիլլաներու եւ ոսկեմեմ պալատներու փափկակազմ բնակիչները մահւան դողէն են բռնուք ու կը գոռան ու կը գալարին մօտաւոր փաթաթքոյի մը սոսկումէն փախստական:

Մահւան սեւ շղարշը պարուրեր է պառաւ Ամերիկայի մարմինը եւ միլիոնաւոր մարդիկ պատանձներ կը կարեն:

Ես չեմ տեսած երբեք մարդերու խումբ մը որ այսօր հրնամեմով խաղա ասեղներու եւ սպիտակ կտաւներու հետ:

Ես չեմ տեսած մարդերու խումբ մը որ այսօր ցնծութեամբ ու հոգեբուռն երգերով վերցընէ իր բաժինն ու բրիչները:

Եւ մանաւանդ կեանքիս մէջ բնաւ չեմ հանդիպած այսօր խորունկ ու լայնատարած փոսի մը, որուն մէջ պիտի դուրի կապիտալիզմի նեխած մարմինը:

Որո՞նք են այս միլիոնները որոնք երէկ փողոցներն էին փուրեր անկեղծան դիակներու պէս:

Որո՞նք են այս միլիոնները, որոնց բոլորին ալ աչքերը խաւարներու մէջ էին թաթխուած եւ սակայն այսօր կենսավառ արեւներու կրակներովը կը բռնկին:

Միլիոններ, որոնք իրենց ոսկորներովը կը կանուցանեն այս շէնքերն երկնամբարձ եւ պատառ մը հացի համար իրենց երակներուն արիւնները կը ծախէին:

Միլիոններ, կը փախան փայտերու պէս, փետուրներու պէս, շուֆերու պէս, եւ սակայն անոնք այսօր երկաթէ պատմութեաններ են հագած ու իրենց սրտերուն մէջ կայծակներ ունին:

Ոտքի են կանգնած անոնք վրիժառու բանակի մը պէս եւ բռնակցութիւն ցցեր՝ երկինքի ճակտին:

Եւ ի՞նչ ահաւոր է անոնց շարժումը:

Անոնց ոտքերուն տակ երկրագունդը կը թնդա եւ լեռները փռիւնքներու կը վերածուին:

Անոնք կրնան փառաբանել իրենց ափերուն մէջ առնել եւ ծովերը շոգիացնել:

Այնքան ուժեղ են ու ամենակարող այդ միլիոնները, որոնք ցաւի ու տագնապի այս օրերուն կարմիր առաւօտներու արեւածագները կը տօնեն:

Անոնց կամքը ցոյցի է ելեր:

Սովի ու սարսափի այս դարուն մէջէն ի՞նչ մեծ ու հուժկու ճայներ է որ կը լսեմ:

Տակաւին երէկ ճանաչութեւ պիտի մեռնէի:

Դեգերումներս յուղարկաւորութիւններու պէս էին եւ բարեկամներս՝ դաւուկ մեռելներ:

Լռած էին գործարաններն ու տունները անէծքի մէջ խեղդուր:

Մթնոլորտը թանձրացած էր անշարժութեամբ բեռնաւոր:

Եւ մահն իր երախտ էր բացեր ու կեանքի պարտէզին մէջ բորենի էր դարձեր:

Սակայն այսօր փոխեր է ամեն ինչ:

Երէկա մեռելները յանկարծ ոտքի են ելեր:

Ու աչքերուս մէջ կը պտտին պատկերները ահարկու զանգւածներու, որոնք մտածել գիտեն եւ պահանջել:

Ու իմ սրտիս մէջ կը խմորի յեղափոխութիւնը նոր ներշնչումներու, նոր երգերու:

Որքան փոխած կը տեսնեմ ամեն ինչ:

Տեսէ՛ք գետերն անգամ իրենց ուղին են փոխեր:

Գերեզմանոցներու բնակիչները ոտքի կը կանգնին...:

Արդարութիւնը կը սաւառնի տանիքէ տանիք:

Կարմրաշող արեւներ լոյսի հեղեղ մը կը թափեն նորածին փառաբաններու վրա:

Եւ հովը նոր սիմֆոնիներ կը հիւսէ պայքարի եւ ստեղծագործութեան:

Ու այս յաղթանակներու մէջէն իմ սիրտս կը սլայքի իր խնդութենէն եւ ես կ'երգեմ նոր երգեր:

Ես կ'երգեմ հրեղէն երգեր, որպէսզի վաղան մեծ յաղթանակը իր բոցեղէն մեծ դրօշակը պարզէ աշխարհի չորս ծագերուն վրա:

ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Կէս օր է:

Քաղաքը մեղքի եւ ամօքի մէջ թաքսւած
հսկա մըն է:

Անօթութեան եւ հիւանդութեան ճիւղները
դռներէն ներս մտան եւ բոյն դրին ու հաւկիթներ
ածեցին:

Կիրքով ու կեղծիքով վարակւած ամբոխները
փողոցները կը լեցնեն ցեխի հոսանքներու նման:

Պարապ ստամոքսները երկունքի մէջ են եւ
մարդիկ ու կիներ կը վազեն սովոհար գայլերու
պէս:

Ամէն մէկուն աչքէն արեան կաթիլներ կը կա-
թին:

Օֆիսին մէջ «պօս»ը վար դրաւ կապուտաչի
աղջիկ մը եւ կատաղօրէն համբոյրներ կը փրցնէ
անոր անարիւն շրթներէն:

Խուսք մը «Ֆլէբըր»ներ անկիւն մը շրջանակ են
կազմեր ու ձիւք կը ծամեն՝ վաղածամ ծերացած
այծերու պէս:

Մէկը քրքիջ մը կ'արձակէ բարակ ու հատու
ձայնով:

Ուրիշ մը անամօք սրամտութիւն մը կը կրկնէ
ու առաջին անգամ ինք կը խնդա:

Փոսացած աչքերով լալիշ աղջիկ մըն ալ սա-
լայատակին կեդրոնը կեցած՝ շրթները կը ներկէ
ու երեսը կը ներմկցնէ, որ ածան կերպով ծեփ-
ւած միմոսի մը դէմքին կը նմանի:

Մարդիկ կ'անցնին իրարու վրա փլելով անաս-
նական բնագոյներով ու փնախնդիր նայածքներով:

Օթմոսիկներ կը գոռան վիրաւոր գազաննե-
րու նման ու իրարու կից կը զարնեն:

Հանրակառքերը գետինը կը խածնեն ու երկա-
թէ մագիլներով կը սողան իրարու ետեւէ:

Պարաններուն վրա ինկած կայծակ մը երբեմն
կեանքի կուգա բոցաշունչ ճգնտոցով մը:

Կարմիր ու կանաչ լոյսերը իրարու կը խառ-
նուին՝ ամբոխին ու օթմոսիկներուն արշաւը սան-
ճահարելով:

Հաշարանները լեցւեր են մարդոցով, որոնք
իրենց մատներն ու պնակները կը ծամեն:

Մթնոլորտը թանձրացեր է նեխած մոխրով ու
ածան օտը ջօլօններով որոնք լարծուն հեղուկի մը
պէս պատերուն կը փակին:

Հոս մէկը չոր սէնտիչ մը կ'որոնա՝ կոկոր-
դէն վար թխելով գայն:

Անդին ուրիշ մը խոզի ճարպոտ ուտերը կը
լզէ՝ անօթի ճանճի ախորժակով:

Ահաւասիկ գոյգ մը որ ումպ ումպ համբոյր
կը խառնէ ուխտի գաւաթին մէջ:

Ուրիշներ պզտիկ շիշերէն կուլ կուտան սին-
թէթիկ ալոլ ու գրգռիչ հեղուկներ:

Մինչ սովահար ամբոխը կը լափէ սեղաննե-
րուն մակերեսը, ուրիշներ կ'ելլեն ու կը մտնեն
մարդկային մսակայտի յորձանք մը կազմելով:

Ու դուռը կը դառնա ինքն իր շուրջ խեղճի պէս
սկռան կնոտելով:

Ժամը մէկն է:

Գործարաններուն սուլիչները օդը կը պատ-
ռեն սուր պտամներով ու արձագանգը փշրած
ապակիներու պէս կը զարնուի ականջէ ականջ:

Յոգնաբեկ բանւորներ, փայտէ խրտուիլակնե-
րու պէս, մեքենայական ֆայլերով կը վազեն գոր-
ծարան:

Հոն մեքենաները կը սնանին մարդկային մը-
սով ու արիւնով:

Մինչդեռ գեր միլիոնատէրները կիներն ու գի-
նիէն յղիացած՝ կիրքին հետ կը զառանցեն:

Եւ սակայն կեանքը կը սողա տգրուկի նման արին քամելով:

Օֆիսները նորէն լեցած են ու գրամեքենաներուն առջեւ փայտէ պուպրիկներու պէս աղջիկները իրենց մատները կը համբեն:

Պօսը խիստ կարեւոր սիրային նամակ մը գրել կուտա իր քարտուղարին որ փորձառու սղագրող է քակարդող նայածով:

Ու յետո ծանկերուն վրա կ'առնէ գայն ու կիր-
ֆերու յակուրջիին վրա կ'օրօրին:

Պիզնէսի ժամն է. հեռագիրները իրարու կը յաջորդեն ու պօսը գրադաւած է:

Այսպէսով է որ կը դառնա առեւտուրին անիւր ... ու կը դառնա նաեւ մեր գլխիկոր աշխարհը:

Հիմա քէն պողոտաները վազող գետի մը պէս են, սակայն հոսանքն իր քափը կ'արսնցուցեր է:

Մարդիկ աղմուկներու մէջ խլացած բանտարկ-
եալներու կեանքը կ'ապրին:

Ու անհամբերութեամբ պատուհաններէն ներս սողոսկող լոյսին փայլունութիւնը կը զննեն:

Ժամը վեցն է:

Օֆիսներուն դռները անգամ մըն ալ կը բաց-
ւին ու երկսեռ խուժանը դուրս կը նետուի քուրջի
կտորի մը պէս:

Յոգնած են բոլորն ալ ու կրիաներու պէս կը
փայլեն տուն:

Պօսը ժամադրութիւն ըրած է թիւ յիսուն աղ-
ջըկան հետ. իրիկունը հաւաքոյթի մը պիտի եր-
թան: Պարել խմել կա: Անկէ յետո կրնան պանդոկ
մը երթալ:

Արեւը փախեր է վախկոտ աւազակի մը նման
ու իր շուքը ձգեր է ետին:

Խանութներու առջեւ լոյսերու խաղ մը կա,
որ մութին սիրտը կը կրծէ ու կ'ուտէ:

Գիշերը խենթեցեր է ուրախութենէն ու ծա-
ները պար կը բռնեն:

Բանտարկեալի պէս հով մը փախաւ անկիւնէն
ու մէկու մը գլխարկը թոցուց:

Խանութի մը առջեւ խումբ մը մարդեր են հա-
ւաքած ու շարաքանի մը ականջ կուտան:

Սնտուկներուն վրայէն մէկը կ'ըսէ թէ ինք գը-
տած է գաղտնիքը հարկիւր տարի ապրելու:

Դեղ կը ծախէ:

Փորձեցէ՛ք, կ'աւելցնէ, եթէ օգուտ չըբաւ՝
ձեր դրամը ետ կուտամ:

Հանրակառքը այստեղ օթմոյսի մը կոխկըր-
տած է ու երեք մարդեր են մեռած միջատներու
նման:

Ահա քատիոյի խանութի մը մէջէն տրամա մը
կը սկսի:

Դերասանները իրարու հետ կը կուին ու սխալ-
մամբ միմեկմեկին առջեւ են կեցեր:

Անդին երգիչ մը կոկորդը կը պատուէ ամբողջէն
լսելու համար:

Պարասրահները լեցած են:

Հազ պանտերը փոքորիկներ ու յորձանքներ կը
թափեն:

Ու շարժելու տեղ չկա:

Երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ ձիւ-
թերու պէս փակած գիրար կը սեղմեն:

Ատենը անգամ մը մեյուրիայի ճօք մը կը լըս-
ւի օդին մէջ, որ պատուհանէն դուրս կը փախչի:

Ելեփորական լամբարները կը դողդոջան ու
տախտակամածը երկրաշարժի մէջ է:

Քաղաքին ժամացոյցը տասներկու հարածներ
գարկաւ գիշերւան գլխին որ յոգնութենէն թմրած
է:

Հիմա մեղքը անկողին մտաւ ու ամօքը մեր-
կացաւ իր պատմութեանէն:

Հիւանդանոցին մէջ բժիշկին հատու դանակը
ապօրէն մանկան մը կեանքին թելը կտրեց:

Ես գիտեմ թէ՛ այս պահուս օդին մէջ դաշոյն
մը կը նօսի որ քիչ վերջ արիւն պիտի փսխէ:

Սոսկատեսիլ ոնիրը իր հսկա թաթն է դրած
ֆաղափին վրա ու գայն կը ննշէ:

Մինչդեռ միլիոնատէրը շամբայնի շիշը բաց
մոռցաւ ու հոմանուհիին ծոցին մէջ կը հանգչի,
անդին վարի թաղին մէջ աղփատ մանուկի մը ա-
նօթի ձայնը կը լսի:

Հարուստը մարդկային միսի եւ կանանչ տո-
լարներու ովկիանին մէջ կը լողա, աղփատը ե-
գիպտացորեն կը ֆաղէ ու առատ հացով փոքր կը
կշտացնէ... Երագին մէջ:

Գիշերը անփուն վիռլ մըն է որ դաւեր կը
հիւսէ ու կարմիր թելերով ոստայններ կը շինէ:

Մինչդեռ միլիոնատէրը շամբայնի շիշը բաց
կը կրկնապատկի, արդարութիւնը ֆաղափէն դուրս
է մնացեր ֆաղցած շան մը պէս:

Քաղաքը կեղծ փունի մէջ է՝ անսէր պոռնիկի
նման:

Խաւարը յդի է կեանքով ու նոր օրերու օրհ-
նութիւնով:

Հորիզոնին վրա բոցեղ հրաշքներ կ'ուրագըծ-
ւին:

Արեւելքը շառագունած է վարդի պէս մափուր
ու անմեղութեան պէս վնիտ:

Առաւօտը կուգա հարսի գեղեցկութեամբ ու
հպարտ ֆալածով:

Եւ ահա տիեզերքը կը նեղփի ու դուրս կը հո-
սի արեւին լոյսը՝ մայրութեան պէս բերրի ու ար-
դարութեան պէս առատ:

Կարմիր, կարմիր արեւ...:

ԵՐԳ ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՓԱՌՔԻ

Եռագոյն դրօշակ...

Եւ Դաշնակցութեան խարխուլ բանակները, որոնք
իրենց արիւնոտ երեւակայութիւններով կարշաւեն
սահմանէ սահման...

Պատերազմի զարհուրելի պատկերն է որ խանդա-
վառեր է անոնց ուղեղներու մահաբոյր ծալքերը...
Եւ դրօշագարդ բանակներն երազէ գեղեցիկ առա-
ւօտ մը կը խոյանան Հայաստանէն ներս...

Բոլշեւիկեան ահագոյն Հայաստանը ծունկի է եկեր
եւ կը պաղատի պուտ մը կեանքի համար:

Դաշնակ հրամանատարը անողոք է...

Ջարդեցէ՛ք, կոտորեցէ՛ք, սպաննեցէ՛ք, լափեցէ՛ք,
այրեցէ՛ք, կը գոռա ան, բոլշեւիկովի մոխիրնե-
րը հովերուն պիտի բաժնեն...

Եռագոյնը պէտք է յաւէտ ծածանի այս հողերուն
վրա, ուր մենք ժամանակին այնքան արիւն
թափեցինք յանուն ազգին, յանուն հայրենի-
քին, յանուն ազատութեան:

Եռագոյնը...

Ու երազէ գեղեցիկ առաւօտուն եռագոյնը իր հա-
սակը կը նետէ Աբովեանի վրա...

Կարմիրն իր արիւնը կ'անձրեւէ կապոյտին ու նա-
րընջագոյնին վարակախտաւոր ծոցին մէջ:

Յաղթանակը կատարեալ է:

Դարերու երազն է իրականացեր,

Եռագոյնը... եռագոյնը ահաւասիկ կը ծածանի Ա-
րարտի կողմէն...

Ու Դաշնակ տիրապետութիւնը կը տարածի սովի
պէս, համաճարակի պէս, մահու պէս:

Այն «գեղեցիկ երազէ առաւօտը» երբ բոլշեւիկեան
Հայաստանը ծունկի պիտի գա Դաշնակցու-
թեան խարխուլ բանակներուն առջեւ:

Եւ այն ատեն արիւնը պիտի հոսի առատ...

Եւ բոլշեւիկ գլուխները պիտի թռին հագարներով,
 Ու գերեզմաններու մէջէն դուրս պիտի նետուին ա-
 նիւնները յեղափոխութեան համար մեռնող բո-
 լոր զինուորներում:
 Միայն թէ թող ծածանի եռագոյնը մեծ...
 Եռագոյնը յաղթական,
 Եռագոյնը գաղթական...
 Բայց ինչո՞ւ կուշանա առաւօտն այդ վառ,
 Եւ ինչո՞ւ Հայաստանն այնպէս կը փայլի, այն-
 պէս կը բռնկի,
 Կեանքը նոր առաւօտներ է վառեր հոն,
 Եւ երգի ու երաժշտութեան լուսաբաշ ծիածաններ
 կը գեղազարդեն մեր երկրին հորիզոնները:
 Եւ ամեն կողմերէ կը լսին ձայները սանձաւ ջըր-
 վէժներուն ու ելեկտրալսօս հիդրոկայաննե-
 րուն:
 Եւ տրաֆէորներու արշաւին տակ հողը կը
 նեղփի եւ ծոցին բոլոր բարիքները կը թա-
 փէ հագարապատիկ առատութեամբ:
 Եւ գործարաններու մէջ կը բարախեն մեքենաները
 արդար շունչերով, խօսուն թեմփերով:
 Հայաստանը մեր նոր հարս է դարձեր:
 Կարմիր, կարմիր գաղափարին,
 Ու բանւորներ կը շինեն տուններ, կը ֆանդեն հիմեր
 ու նորեր կը կառուցանեն:
 Կոմունիզմը կը ժպտի արեւաշող ժպտով մը...
 Բայց ինչո՞ւ առատութիւնը այս կարմիր դրօշակ-
 ներուն, այս վառ ու վառվռուն դրօշակներուն,
 որոնք կը ծփան ու կը ծափեն,
 Ու կը խփեն երկինքը,
 Եւ անոնց արշաւանքին ճանաչներով կ'ոսկեզօծին
 բանուրական երկրին բոլոր խորշերը
 Կարմիրը, կարմիրը,
 Ամենուրեք կարմիրը մեր դրօշին
 Եւ Լենինի գաղափարը հոյակերտ.

Կոմունիզմը, որ կը մեծնա
 Եւ կը ծաւալի Եւրոպայի ու Ամերիկայի եւ աշ-
 խարհի բոլոր ցամաքներուն ու բոլոր ջուրե-
 րուն վրա:
 Աղամանդաշող փարոս,
 Կարմիր դրօշակ,
 Փառքի դրօշակ...

* * *

Եւ այս լուսապատկերին առջեւ գաճաճ հասակնե-
 րը Դաշնակցութեան բանակներուն:
 Եւ սմբած դալկութիւնը եռագոյնի, որուն վրա
 չորցեր են հայ աշխատաւորութեան արեան
 ճապաղիքները յորդահոսան:
 Եւ այդ դրօշակը շատոնց եւ անիծեր,
 Եւ ատելութիւններով անցեր անոր թուխ ու
 թունաւոր գերեզմանին վրայէն:
 Եւ մահւան սարսափով միայն կը յիշեմ դէմքն այդ
 եռագոյն վեռիկին,
 Եւ թուք ու մրուր կը ֆսեմ անոր անիծապարտ ու
 ապերախտ մակտին:
 Եւ ի գուր է որ դաշնակ գերեզմանափորները վրաս
 կը խուծեն թոյնով ու թուփով...
 Անոնք չեն կրնար լոցենել երգերն իմ խրոխտ
 եւ ահաւասիկ դարձեալ կը խօսիմ ես,
 Իբրեւ զինուոր կարմիր երկրի Կարմիր Բանակին,
 Իբրեւ երգիչը Կարմիր Դրօշին,
 Կարմիր փառքին,
 Կարմիր կամփին:
 Եւ իմ ատելութեանս երգերը կը թափեմ հիմա ձեր
 նիստած գանկերու վրա:
 Ո՛վ իմ դասակարգիս դաւադիրներն աններելի,
 Դուք որ միշտ արեան ծարաւն ունիք
 Եւ կը սիրէի լափել թարմ միսերը մեր եղբայրնե-
 րուն ու բոյրերուն:
 Անէ՛ծք ձեզի, ո՛վ վատութեան հերոսներ,

Ու ռհիրներու կտրիճներ,
Մատնիչներ,
Վարակիչներ,
Անէ՛ծֆ ձեր գոյութեան:

* * *

Ձեր քուրերուն ու քոյներուն դէմ ես իմ երգերս
ունիմ հատու,
Երգեր մուրնի հարածով
Եւ մանգաղին պէս մեր զինանշին կտրող ու շի-
նարար...
Դուք ձեր վրէժի արինահոս վահաններով կը պըտ-
տիք,
Ես կը կանչեմ ռազմերգները համաշխարհային յե-
ղափոխութեան:
Եւ համաշխարհային եղբայրութեան:
Դուք ձեզի հետ կը մեմախօսէք միայն,
Սակայն երբ ես կը խօսիմ, միլիոններու սրտերէն
ներս է որ կը քափանցեմ,
Միլիոններու հոգիներուն ըմբոստութեան սիմֆո-
նիները կը հնչեցնեմ:
Դուք եւ ձեր կմախատիպ եռագոյնը կը կորչիք վա-
ղը
Ու ձեր փռչիները մեր գարշապարներուն տակ կը
լուծին:
Ու մեր երգերը կը հնչեն դարէ դար, հորիզոնէ
հորիզոն,
Յաւիտենականութենէ յաւիտենականութիւն...:
1930 Ապրիլ

Ն Ի Ի Ե Ո Ր Ք

Խաւարը Ազատութեան գանկն է կերեր ու ա-
նէ՛ծֆի գօտիի մը պէս փաթթւեր էլիգ Այլեւնի
մէջֆին:

Արեւմուտէն եկող հով մը մարեր է ջահն ալ
որ կաթիլ մը արցունքի պէս ծովին մէջն է ինկեր:

Հըստընը Յունարին հետ է գրկւեր եւ իր
ցրտաշունչ երախը բացեր: Ատլանտեանի խեղճու-
թիւնը, վարակեր է գայն ալ: Եւ ջուրը իր ափին
մէջն է առեր ֆաղաֆը ու կ'ուզէ գայն կուլ տալ
համօրէն:

Առաւօտեան մթնշաղը սեւ է մահւան պէս ու
անքափանց՝ սուգի նման:

Հսկա կրիաներու նման նաւերը օդին քանձ-
ութիւնը կը պատռեն եւ ամբոխներու հոսանք մը
կը քափեն ափէ ափ:

Երբեմն սուլիչ մը մութը կը բռնէ ու մազէն
կը ֆաշէ ու կրիային մէկը որ սխալ նամբա կ'եր-
թար ֆիթը կը փոխէ ու ոստումներ կ'ընէ:

Մշուշը ներմակ փռչիի նման կը մազլի լոյսի
քեւերուն վրա եւ արդէն տանիքներուն գագաթը
ֆիչ վերջը կը միանա երկինքի սպիտակութեան:

Անֆուն ֆաղաֆը, որ գառանցանքի մէջ է, կը
շփէ իր աչքերը որոնք կարմիրով են լեցւեր ու
ստֆի կ'ելլէ հսկայի մը նման որուն կողերն են
փտտեր:

Դագաղի մը պէս կը բացուին դռները տունե-
րուն ու դուրս կ'ելլէ կմախֆէ սերունդ մը որ երէկ
իրիկուն քշառութեան ծոցը ֆնացաւ:

Ահաւասիկ մանուկներ որոնք կաթի տեղ պիտի
խմեն ֆաղաֆապետութեան ջուրը նեխած եւ օդը
պիտի ծամեն հացին տեղ:

Մայրեր, սուերներու նման բարակ, որոնց աչքերուն մէջ կեանքն ու մահը իրարու հետ կը պարեն:

Եւ դեռատի աղջիկներ որոնց կուրծքերուն տակ կ'անի անմեղուքեան աղանձն որ վաղը մեղքին գոհը պիտի ըլլա:

Ու մարդիկ, բոլորն ալ դեղին դէմքերով, մագաղաթներու պէս չոր ու անարիւն: Քուրջերու մէջ փաթուած մոմիւններու նման անոնք կը փայեն, կարծես թէ եգիպտական թանգարան մը կեանքի է եկեր:

Ու մէկը հագ մը կը նետէ որ ուրիշի մը թուփն կը խառնի: «Բարեւ», կ'ըսեն իրարու: Շոգիացող ձայնը հասնու է ու մեքենական:

Մէկը իրիկընէ մնացեալ ժպիտ մը կը լրացնէ որ տասը սէնթոնց աղամանդներու չափ կեղծ է:

Ու կը փայեն բոլորն ալ առասպելական ոգիներու նման որոնց կէսը խորհուրդ ու կէսն ալ ան է:

Կը բացին դռները գործարաններուն եւ ներսի հեղեղը կը խառնի յորձանքներուն: Կը բացին նաեւ դռները օֆիսներուն եւ լոյսէ աչք մը կը վառի ամէն սենեակէ ներս:

Պրոտուէյը դեռ կը փայլի լուսնի մը պէս, որ այգային լոյս ունի:

Քիչ վերջը տխուր արեւ մը իր մարմինը կը նետէ ֆաղափն վրա որ վիթխարի կմախփի մը պէս դուրս կուտա իր ոսկորները:

Ուլլօրթիի եւ Քրայսլէրի աշտարակները բռնունցֆներու պէս իրարու դէմ են ցցւեր:

Ուսի Սթրիթը հեզմանքի ծիծաղ մը կը ձգէ իստ Սայիտի վրա, որուն կոկորդիսն են նստեր ֆաղցի հագարեքալս նիւաղներ:

Ու վաթսուն յարկեա շէնքերը իրարու վրա կը նստին ու օդը կը մագլցին:

Սպիտակահեր ամպեր իրենց ֆղանցքն են ձը՝ գեր վար ու երկիրը երկինքին փէշը կը համարուէ:

Քիչ վերջը միլիոնատէրին մէկը կը յիշէ որ պէտք է արթննալ ու մանկտի աղջկան մը մարմինը դուրս կը նետէ մահճակալէն վար:

Իր ծոյլ ֆունէն կ'ելլէ նաեւ Փարֆվեյ: Իր մարմինէն մեղքի եւ ամօքի համաճարակը կը խօսի: Շոգիի եւ վարդեջուրի բաղնիք մը պիտի առնէ ան իր հագին ազտերը մաքրելու համար:

Ու նոր խրախնամներու ու նոր գիրկընդխառնումներու կիրքերովը կ'օրօրի միլիոնատէրներու թաղը ուր հաճոյքը թուխսի է նստած եւ անմեղուքիւնն է յդի:

Արդէն կէս օր է:

Ու փողոցները Նիակարայի փրփուրները ունին իրենց բերնին մէջ:

Յիմարական գանկերու գետ մը ինֆզինֆն է ձգեր ու կը գլորի ու կը գալարի ալիքը մսակոյտերու ու ոսկրակոյտերու:

Հոս երկու կիներ վար կ'իջնեն Ռօլֆ Ռօյսէ մը: Իրենց վիզն են կապեր էրմին մուշտակներով ու վագրի մորթեր ունին: Ղեկին գլուխը սեւ արձան մը կը դռա:

Հոս երիտասարդ մը լպիրշ աղջկան մը թելին է փակեր ու օդին մէջէն համբոյր կը բռնէ:

Հոն ազգատ աղջիկ մը իր երազը կուլ տաւ ու սառած վարդերուն հետ կը ծախէ նաեւ իր սառած սիրտը:

Քօլիթիշընի մը ճարպոտ մարմինը անցաւ հոսկէ իր առջեւէն խզին շուքը ձգելով ու ետեւէն հալածելով կասկածանքի անէն:

Թափառաշրջիկ մը անցաւ անոր իւզոտ ու սահուն հետքերէն եւ իր գրպաններուն դատարկութիւնը բռնեց։

Ոստիկանի մը մանկութիւնը միտքն է ինկեր ու սուլիչ կը փչէ ու քեւի արագ շարժումներ կ'ընէ ձեռնածուի մը պէս։

Ինքնաշարժները վայրի մարախներու պէս իրարու են փակեր ու մէկը միւսին պոչը կը խածնէ։ Ու կատաղած շուներու պէս կը վազեն իրարու ետեւէ իբր քէ բոլորն ալ որոշած ըլլան անդունդէ մը վար նետուիլ։

Վերը տանիքներէ իրենց ուսերուն վրան են առեր երկաթուղին ու մոլորական կառքերը կը վազեն քաղէ քաղ, միջոցէ միջոց։

Վերջապէս ձեռք մը աղիքները դուրս է քափեր քաղաքին ու հոն ալ վայրի վրնջիւններով ձիերը կը վազեն երկաթէ անիւներու վրա ու արեւին լոյսը կը փնտռեն։

Կրէնտ Սէնթրալը դժոխքին կեդրոնն է։ Քաղաքը խիթէ է բռնել ու ինքն իր մէջ կը գալարուի, կը շարժի, կը ծաւալի, կը մեծնաւ։ Ու ցաւին ծայրը դուրս կուտաւ մութ հողէն ու կը տարածուի նաշարաններուն մէջ։

Նիւ Եորքին կէսը սուրճով ու սէնտիչով խառնեցաւ. մնացեալին ստամոքսն ալ յայտնի է լեցեր։

Անդին փափկամորթ կին մը եւ հաստափոր մարդ մը մեղրի եւ գինիի լոգանքը կ'ընեն։

Իսթ Սայտը ինքն իր մէջ ծւարեր է ու մնացեր զգայագիրկ, մինչդեռ Ուոլ Սթրիթը ոսկի կուտներուն առջեւ ցնորեր ու յիմարական քրքիջներ կ'արձակէ։

Քիչ առաջ անձրեւը ապտակ մը տաւ քաղաքին, որոտումը հարածեց անոր գլուխը եւ կարմիր գիծ մը փաթեցաւ վզին եւ ան հիմա համօրէն արցունքներու մէջ է մնացեր։

Փողոցները կրկին կը շարժին, ամբոյսը կը վազէ ետ, կարծես քէ միտքն է փոխեր ու սխալ տեղ է ինկեր։

Ու ժամերը կրանիքէ ծանրութեամբ կը կուտակին իրարու վրայ եւ քաշ կուտան զիրար։

Ու կը բացուին նորէն դռները տուններուն ուր կը փութի կմախքէ սերունդ մը — այն սերունդը որ առաւօտին հրաշքի ուժով մը ոտքի էր կանգնէր։

Կիսախաւար անկիւնէ մը հիւանդ մանկան մը ձայնը կը լսուի ու սենեակին հիւանդ մթնոլորտին մէջ կաթիլ մը կեանք կը վառի։

Պատանի մը մահնակալին մէջ կը գառանցէ ու կը կարծէ քէ առասպելական աշխարհի թագաւորն է եղեր։

Մահը իր ստերն է ձգեր ահաւոր եւ անոր մէջ պիտի պլլուի գերեզմաններու այս բնակչութիւնը որ փոխ առնած շունչով մը կը շնչէ։

Պրոստէյը կը ծիծաղի ու լոյսերը կը պարեն եւ իրենց հրթիռները կ'արձակեն աչքէ աչք, սիրտէ սիրտ։

Ու խաբէութիւնը ոսկի պատմութեաններով հարսի մը յուզարկաւորութիւնը կ'ընէ։

Խիղճը փռչացեր է ու իբրեւ աւելորդ ապրանք պատուհաններէն դուրս շարտեր։

Սուտը թագաւորի պատանշաններով կը պտըտի եւ միամիտներուն յարգանքը կը բռնէ։

Անբարոյութիւնը դրամին ծոցը մտաւ եւ ունիւններն սերմը նետեց։

Մինչ անդին կեանքը ծունկի է եկեր ու մահուան ոտքերուն կառչեր։

Քաղաքակրթութիւնը խոստովանանք կ'ընէ եւ հոգին կը փչէ։

Այս գիշեր Անարդարութիւնը արդարութեան մարմնոյն վրայ հարսանիք կ'ընէ։

ՀԱՄԱՅՆԱՆԻԱԳ

Դուք ալ կը լսե՞ք բերկրանքի եւ թշառուքեան
այն համայնամուտը որ կը կազկանձէ տիեզերա-
կան փշուած տաւիղին վրա:

Իմ ականջիս քաղաքները խենթօրէն կը դողան, կը ցնցւին, կը բնդան ու շատ անգամ կը պայթին:

Ես կը լսեմ ձայներ, որոնք ցաւին սարսուռն
ունին եւ սուր առամներով մարդուն սիրտը կը
խածնեն:

Ես կը լսեմ էլ ճայներ, որոնք մնայել են կար-
միր վարդերու պէս եւ սիրոյ թաւշայիճն ակերելն կը
հոսին :

Երբեմն ա՛յնքան տխուր է ու բզմառդ հեկեկանի՜ր կեանքի այս մահաշունչ նւագախտմբին եւ երբեմն այ ներդաշնակ ու մեղեդիանուշ:

Ու կը հազա քմբուկը եւ հարած հարածի կը յաջորդէ: Ֆիւթբին աղիքը կը պատռի եւ քոֆալտաւորի հատնումով կը հեւա: Ջութակը սիրտէն է վիրաւորւեր եւ փարնէքը եղբրամօր պէս արցունքներ կը թափէ: Թալցութակը յուզումէն անձնասպան կ'ըլլա եւ դաշնակը իր սիրտէն արիւն կը ֆամէ: Թրումպունը հեզնական ազազակ մը կ'արձակէ: Վիպլէքը հնչուն ծիծաղ մը կը ձգէ: Հարփը կը ժպտի ու ծնծղան կը ծափահարէ յիմարի մը պէս որ ինքզինքն քազաւոր կը կարծէ:)

Ու հարւածը կ'իջնէ նորէն քմբուկին եւ ամեն մէկը իր գլուխը կը ծռէ ու դռդէ մը կը բռնուի ա-
նոր ստակումին տակ: Լռութիւն կը հոսի ամենուն
սրտին մէջ:

Եւ կը թաղւին ձայները :

Կը լռէ սիւմֆոնիկն :

Կեանքի եւ մահւան այս հսկա մնացախումբը,
որուն զեկավարը խուլերու բժիշկին քով է գացեր
ու յոյս չունի ետ գալու:

Ես կը լսեմ՝ ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն վայրկեան, այս մեծ տրաման, որ կը խօսի՝ առանց առաջնորդի այս գործիքներէն:

Ու յամախ երկրաշարժներ կը պատահին իմ հոգիիս մէջ :

Երբեմն ճայները կը խուժեն մէջս ծովերու պէս
ու գիս իրենց խորութեան մէջ կը խեղդեն:

Երբեմն անոնք ինծի կը խօսին այնպիսի բաներ որ կը հասկնամ սակայն չեմ կրնար կրկնել :

Երբեմն կը շոյեն գիս ու կը ժպտին մանկա-
կան ժպիտներով :

Երբեմն այդ ճայները սրտիս սրտին կը քա-
փանցեմ ու հոգիս կը լուծեն շոգիի ու պղպջակի
պէս :

Հազարամեա գինիի մը պէս երակներէս կը հոսին ու արեանս մէջ կը խառնեն երագի յուռութ ու յափշտակութեան ոգի:

Բայց ես յաճախ կը լսեմ, աւա՛ղ, յուսահատ
ողբերգութիւնը կեանքին որուն դերակատարները
մարդու ոսկոր կը ծամեն ու արիւն կը խմեն :

Եւ այս տխրագին օփերան շարունակ կը կրկնուի մէջս ու ձայները երբեմն կ'ուռին, կը ծաւալին, կը բաղխին, կը փշուրին ու կ'արինի իմ սիրտս, տանջած սիրտս, որ զգայուն ընդունարան է դարձեր երկրի եւ երկինքի բոլոր վիշտերուն:

Ու ես ծափեր հունիմ այս յիմարական յայտագրին համար, զոր պատրաստողը ականջի հիւանդութենէն մեռաւ: Ո՛չ ալ նենգ ժպիտներ ունիմ բոլոր անոնց պէս, որոնք հաւանութեան կեղծ նշաններ կը շռայլեն:

Ես կ'ատեմ ընտրեալ ունկնդիրները եւ կաշառ-
եալ ֆմնադատները :

Ես կ'ատեմ ուռուցիկ երգիչները եւ շփացած
դեկավարները :

Ես կ'ատեմ այս խումբը եւ այս բեմայարդար-
ները:

Ես կ'ատեմ այս նազախումբի անդամները:

Ես կ'ատեմ մանաւանդ այս ապուշ հեղինակը,
որ չգիտեր ներդաշնակութեան օրէնքը եւ չի խը-
նայեր մեր հոգիներուն որոնք կրնան հիւանդ ըլ-
լալ:

Ես կ'ատեմ բոլորը, բոլորը:

Ու ծափերու փոխան Ես ունիմ ակռայի կնքո-
ւոցներ:

Եւ բեմին վրա վարդերու տեղ ցեխեր ունիմ
արձակելու:

Ու փոխանակ ձեռքեր սեղմելու, կ'ըսեմ «դա-
ւանանք, սպաննեցիք արեւսը»:

Ու դուրս կ'ելլեմ քատերասրահէն առանց գըլ-
խարկի, առանց պաշտօնական հագուստներու, միշտ
ինչպէս որ եկած էի:

Եւ շուրջս չեմ նայիր դիմելու համար մարդոց
ադտոտ մերկութիւնները:

Եւ անոնց կրքոտ շարժումները:

Եւ ականջ չեմ տար լսելու անոնց պիղծ փըս-
փըսումները:

Եւ անոնց ֆալաժֆին մոլորական ռիթմը:

Ու կը փաչիմ քֆնելով այս ազմուկի ստրուկ-
ներու վրա ու անիծելով անոնց հետքերը:

Կը փախչիմ բոլորէն ու ինֆզինֆս կը նետեմ
սենեակիս պարապութեան մէջ:

Սակայն միշտ ականջիս մէջ են այս օփերա-
յին յանկերգները եւ մոթիվները եւ կարծես թէ
վերստին կը կրկնուի այդ միւսադային յայտագիրը:

Կ'ըսեմ ինֆնիրենս՝ «պիտի փակեմ ականջներս
ու անգամ մըն ալ պիտի չլսեմ զայն»:

Սակայն յանկարծ դառնս զանգակը կ'զգամ
ծոծրակէս: Կը ցատկեմ: Կը բանամ դուռը:

«Պիտի մեռնիմ եթէ պատառ մը հաց չունե-
նամք» կ'ըսէ կոյր կնոջ մը դեռատի աղջիկը:

Խաւարը քանձրացեր ու խռոչներուն մէջ է
մտեր անոր: Կոպիւնները հին արցունքներու կրա-
կով այրեր, մոխրացեր են:

Կուտամ ինչ որ կրնամ տալ այդ օրւան հա-
մար: Ու կը մեկնին:

Վեր կը բարձրանամ, սակայն, այդ կնոջ աչ-
քերէն ծորոզ խորհուրդ մը զիս փողոցը կը փաշէ:

Կը փալեմ արագ տէմփոյով: Անմպատակ:

Արեւին տափութիւնը վրաս կը քափուի այրոզ
ծանրութեամբ:

«Դուրս ըլլայի ֆազաֆէն», կ'ըսեմ:

Ու փողոցին միւս կողմը անցնելու համար կը
վազեմ:

Ինֆնաշարժ մը կոնակէս աֆացի մը կուտա ու
հագիւ թէ կրկին կը զգամ թէ դեռ ապրելու սահ-
մանած եմ:

Կը փալեմ: Ռատիոյի խանութէ մը կնոտոց-
ներու հոսանք մը կը սղոցէ ականջներս:

Աւելի արագ կը շտապեմ:

Ճամբան բարեկամ մը խոստոս բարեւ մը կը
փախցնէ բերնէն: Ու սովորականին պէս ձեռքս կը
սեղմէ ու մատի ռսկորներս կը փշրէ:

Կը հասնիմ առակի մը եզերքը ուր ջուրերը
հնչուն պատմութիւններ կը պատմեն արծաթէ լե-
զուններով:

Արեւը իրմէն մաս մըն է ձգեր ջուրին մէջ որ
շուֆէ ծակոսկէն պատմութեան է հագեր:

Կ'երկնամ խոտերու վրա:

Հարաւային հով մը կը մտնէ ծառերուն ծոցը
ու զանոնք կը խոխտացնէ, եւ հաճոյքի ցունց մը
կուտա անոնց:

Տարօրինակ քոչուն մը երգի կաթիլները կը
սրսկէ վրաս ու կը փախի:

կրնա՞մ քննադատ արդեօք այս շոգեբոյր ջուրին
հով, որուն հանոյալի ջերմութիւնը կը զգամ ծա-
նօթ ձեռքի մը հպումին պէս:

Բայց հեռւէն շուն մը իր կորսւած տէրը կը
կանչէ:

Ու մանաւանդ հոս ականջիս տակ մօեղ մը
ինծի գաղտնի բաներ մը կը բզգա որ չեմ հասկը-
նար:

Ու սա սուր սուլոցը գործարանին որ միեւ-
նոյն ատեն մուկս ու մոխիր կը թփնէ:

Ու սա սեւ ամպերն ալ որ կասկածի մը պէս
կախւեր են վրաս:

Ու սա հեռւի՞ արձագանգը ձայներու վայրե-
նախառնումին:

Որ ւաւիլի ու ւաւիլի կը մօտենա ինծի:

Ու նեխած շունչը փաղափին, որ երկինքը կո-
յուղիներու է վերածեր:

Այս բոլորը ես կը սիրեմ, կը զգամ ու կը հո-
տոտեմ:

Կը տեսնեմ ես կեանքը եւ անոր յդիացած ու
հիւանդկախ պատկերը:

Կը տեսնեմ անոր մարմինը մերկ, որ որդերու
որջ է դարձեր:

Կը տեսնեմ կեանքը մահատիպ, Թշուառութեան
տիեզերք եւ ցաւի անհունութիւն:

Կը տեսնեմ եւ կեանքը, որ մարմին կ'առնէ
բոցէ արգանդի մը մէջ:

Որուն հայրը արդարութեան սերմը նետեց
շանթէ հատիկներով:

Եւ որ օրէ օր կ'անի, կը մրրկի, կը բոցավառ-
ւի եւ կ'արեւանա:

Եւ այդ արեւին խայթող ճառագայթները զիս
կը գինովցնեն:

Եւ զիս նոր սէրերով եւ նոր ատելութիւններով
կը խանդավառեն:

Եւ մէջս վրէժներ կը կուտակին:

Ու մէկ ձեռքով կը փշրեմ անարդարութեան
դղեակները, եւ կը մահացնեմ մարդերը, որ մար-
դերուն արցունքներովը կ'ապրին:

Նոր երաժշտութիւն մը թափ կ'առնէ մէջս ու
ձայներու յեղափոխութիւն մը կը զգամ: Խոր-
հուրդներու ֆրէշէնտօ մը զիս մէկ կողմ կը նետէ:

Ոտքի կ'ելլեմ:

Կ'ուզեմ երթալ փաղափին մէջ՝ պտտելու ու
տեսնելու մարդերը:

Ու լսելու զանոնք:

Կը բանամ ականջներս:

Ձանոնք փակելով չէ որ պիտի արգիլէի ձայ-
ները, որոնք կուգան հիմա ւաւիլի զօրաւոր ու ւաւիլի
սհեղ:

Ձայնե՛ր, որոնք եղբայրներուս ու քոյրերուս
կոկորդներէն կը փրթին:

Ձայնե՛ր հատնումի, ձայնե՛ր անսաղութեան,
ձայնե՛ր գրկանքի:

Մտերիմ ձայներ:

Լսելի եւ անլսելի ձայներ:

Մահւան, յուսահատութեան, անկումի եւ գա-
լարումի ձայներ:

Կ'երթամ փաղափին կեդրոնը ուր փաղցարշաւ
կա:

Յիսուն հազար բազմութիւն մը հաւաքւեր
է Ուիլիլիմ ֆէնի(*) գլխարկին տակ:

Սիքի Հոլի աշտարակը ամօթէն գլուխն առեր
վեր է փախեր:

Դուրսը կը խօսին ամբոյսին առաջնորդները:
Հրեղէն լեզուներով շառաչներ կը զարնեն:

Անոնց բոցաշունչ ձայներուն ալիքները կը
սպառնան կուլ տալ ամբողջ փաղափախտարանը:

(*) Փենսիլվանիա նահանգի հիմնադրին ար-
ձանը:

Ամբոխը կ'արձագանգէ երկաթէ, փշրող ձայնով «Անկցի՛ն անիրաւները, անկցի՛ն դաւաճանները, անոնք որ մեզ անօթի կը ձգեն եւ մեր արիւնովը կ'ապրին:»

Քաղաքապետարանին կրանիքէ հիմերը կը սարսին ու ֆարերը կը խաղան խաւաքարտի կտորներու պէս:

Հազարաչափ շէնքեր իր աչքերը կը փակէ եւ ինք իր մէջ կը սմբի խոսունջի մը նման:

Ամբոխը ռումբի մը պէս կը պայթի «Անկցի այս ֆաղափարները, անկցի՛ն անարդարները:»

Վրէժը բոցէ ցօտիներ կը կապէ ամենուն մէջ-
քին:

Եւ արիւնը կը շաչէ սրտերու մէջ կատաղի:

Գրեթէ ողջ մեռելներ բոլորն ալ:

Կմախքներէ բանակ մը որ հրաշքով կ'ապրի:

Եւ սակայն կը բռնկի ան հիմա:

Ու հրաբուխի մը պէս կը ժայթքէ թոյնը վըշ-
տին եւ լաւան անէծքին:

Պատերազմը կը սկսի:

Օդը կը ծակւի:

Սուրերը կը ցատկեն:

Սւիմները արիւն կը լցեն:

Եւ ֆաղցածներու լեռը կը շարժի:

Անոնք կը նային հսկա շէնքին վրա, որ վախէն
կծկւեր ու գաման է դարձեր:

Եւ անոնց աչքերէն ատելութեան կայծեր կը
բռնկին:

Պատերազմը իրենց սրտին մէջն է:

Սակայն օրէնքին սիրտը թունդ է ելեր եւ
կատաղած շան մը պէս կը հաչէ:

Վտանգին դողանջները կը սուրան ամէն կողմ:

Տասը հազար մարդամեքենաներ կուգան եւ եր-
կընքին մարմինը կը գնդակահարեն:

Ամբոխը կը ցրւի...:

* * *

Եկեղեցիի մը զանգակները լեզու են ելեր ու
կը բառառին՝ «Այ մօտ ըլլամ քեզի»:

Քաղաքապետը Անկախութեան Սրահին մէջ
նստ կը կարդա ու կ'ըսէ. «Ամերիկա՛ Արդարու-
թեան, Ազատութեան եւ պատեհութեան երկիր,
փա՛նք տանք Աստուծո»:

Մաստ ձեռքեր կուշտ ծափերու փոքորիկ մը
կը թափեն:

* * *

Անկախութեան սրահին մէջ Ազատութեան զան-
գակ մը կա որ ցաւէն ճաքած է: Ու այլեւս երգ
ու ծիծաղ չունի:

Երէկ գիշեր Սիբի Հոլի գագաթէն ֆառասուն-
եւութը աստղեր վար ինկան եւ հողին ու փռշիին
խառնեցան:

Արդարութիւնը մինչեւ առաւօտ հսկա գերեզ-
ման մը փորեց:

Վրէժը փառքին հետ ծոց ծոցի պառկեցաւ:

Ես այսօր կը լսեմ վաղւան յաղթանակներուն
հրաշալի ցնծերգը...:

ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

Միջոցին մէջէն ասուպ մը վար ինկաւ երկրին վրա, որ ցաւէն օձի պէս է գալարւեր:

«Նիւ Եոթ Թայմզ», «Թրիպիւն» եւ «Հուրնալ» քառասուն տակառ մելան խմեցին ու կոկորդնին կը պատռեն:

Ու Եւրոպա եւ Ասիա եւ Աւստրալիա եւ աշխարհի բոլոր բնակիչները յօրանջումի մէջ են ու կը խօսին ինկած ասուպի մասին:

Զէ՞ որ 1914-ին ճիւղալը ոտները արիւնի մէջ քաթխեց ու անցաւ այս ցեխակոյտին վրայէն:

Այսպէս կը մտածեն քանի մը խաղապաշտ մարդիկ, որոնք օր մը յիմարանոցէն փախան երբ պահակը՝ գոցւած աչքերով աքռին էր փակած:

Կամունիստները Զինաստանի սիրտն են բացեր եւ երջանկութեան կարմիր գինի կը խմեն:

Միֆատոյի փողոսերէն պալատին մէջէն պըզտիկ աչքերով հսկա մը իր շուքն է ձգեր քովի վիշապին վրա, որ իր ատամներով պոչը կը ծամէ:

Խաղաղականը լարւած է գապանակի մը պէս եւ ուսումներ կ'ընէ: Կարծես քէ վերի կապոյտը վարի կապոյտին է, որ պիտի կապուի:

Զիլիի եւ Փերուի եզերքները հրաբուխ մըն է խածեր եւ դաշտերուն մէջ հովը մոխիր ու ոսկորներ կը շալկէ: Երբեմն բոցի սուր լեզու մը կը փաթթուի օդին, կը կնէ գայն ու կը հալի սելին մէջ լուծւած կարմիրի նման:

Պրագիլիո դաշտերուն վրա ճեղք օրփեսքա մը կը կաղկանձէ: Թմբուկը խենթեցեր է: Ոսկորէ ձեռք մը գանկէ գնդակով մը կը պայթեցնէ գայն:

Ու մեռելները պարի են ելեր: Քառասուն հազար հոգի իրենց կեանքը տւին խրաւիրակի մը շուքին:

Ամպերուն մէջէն արցունք մը վար ինկաւ, գոր մարդիկ անձրեւ կարծեցին:

Խտալիոյ գանաճ եւ քառակուսի գանկով շունը իր երախն է բացեր ու հիւսիս կը նայի:

Ֆրանսայի հազարաքեւ վիուկը իր աչքերէն կայծեր կը քափէ Արեւել ու հարաւ եւ հաւկիթներ կ'ածէ նախկին կայսեր երկրին վրա որ վրէժի բոյն է դարձեր ատելութեամբ հիւսած:

Հոն Հիթլեր արնահոտ սպանդանոցներուն մէջ կարմիր երազներ կը ծամէ գլուխներ դիզելով միլիոն միլիոնի վրա:

Պալմաներուն մէջ քանի մը շփացած տղաքներ իրարու փոշի կը նետեն եւ անվարտի նորածին մը միւսին մօրը կը հայեոյէ:

Անկորայի մէջ Աթաթուրքը խնդալէն կողը պայթեցուց ու բծիշկ չկա որ գայն բուժէ:

Ալֆոնսի քանի՞ն գամբը գիշեր ատեն քակւեր են ու միմասական երկրաշարժ մը կա: Ֆիլիք Բ-ի սուրբը կը քալէ պատերուն տակէն, եւ Սպանիան կ'անիծէ իր միապետներուն յիշատակը:

Ալպիոնը կուրազեցաւ կը տառապի եւ բծիշկ կը Հնդկաստան է գացեր վտանգաւոր հիւանդի մը հոգին հանելու համար:

Արեւելի փիղը իր ախոռին պատերն է փլցուցեր եւ քանի մը հազար մրջիւններ կոխկրտեր:

Եւրոպան խիթի համաճարակէն է բռնւեր ու ցաւէն խելայեղ՝ իր ակոսները կը կնքտէ նոր Աշխարհի հսկային:

Ամերիկան ականջներուն դռներն է կղպեր եւ Բարեկական աշտարակներ կը շինէ Ատլանտեան Խաղաղական:

Երէկ Նիֆարակուան իր ափին մէջ էր առած, այսօր Հայքիի եւ Ֆիլիպին մեղունները իր կոնակը կը խայթեն:

Պոլշեվիկեան սարսափն է որ իր ոսկորները կը խախտէ ու կը թւի թէ նեխած է այս տմեռ հաւկի-
Քը:

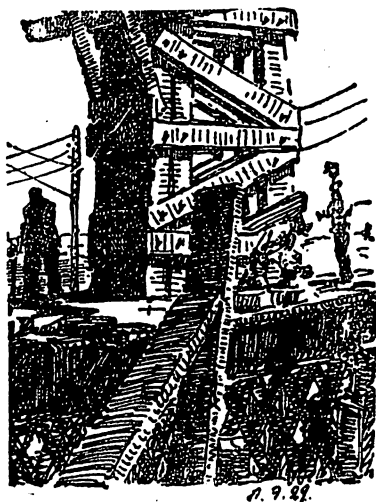
Նեխած է նաեւ Եւրոպայի տասնազարամեա
մարմինը:

Քաղաքակրթութիւնը սոսկումէն վիժում է ու-
նեցեր ու հիւանդ կը պառկի:

Ի՞նչ սոսկալի է վախճանը այս փրփրեալս հի-
ւանդին որ անէծքով ծնաւ:

Եւ ի՞նչ հրաշալի է ծնունդը նոր օրերու յաղ-
թութեան որ մեր յոյսերով ծաղկեցաւ....:

1930 Դեկտ.

ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ

Աշունը իր յօքերն է պռստեր:

Քաղաքին բազմամբոյս փողոցներն ստուերնե-
րու գորշ ներկով են հեղկացած:

Կը թափառիմ տանիքներէն վար թափուող հո-
վերուն պէս:

Ուսերուս վրան ծանրացեր է երկինքը մութ ու
բիրբերս կը լեցնէ անթափանց շոգիով:

Աշուն է, սակայն սրտիս պողոտաներէն ճըմ-
բան ցուրտ շունչը կ'անցնի:

Տարօրինակ, բայց կը մտիմ ու իմ մտքիս վը-
րա կը սարսառ մերկութիւնը թշուառ մարդկու-
թեան:

Ի՞նչ այլափոխութիւն:

Տակաւին երէկ ամառուան տաք արեւը ոսկոր-
ներս ու արիւնս կը շոյէր:

Այսօր փախուստ է տւեր ան պարտական, գէշ
բարեկամի մը պէս:

Ու երբեմն իր դէմքը կը ցուցնէ թարշամած
բոգի նման:

Եւ իր հագուստները չունին հանոյքը գոյնե-
րուն եւ փետուրները հեշտավառ գեղեցկութեան:

Իր երբեմնի ծովախորհուրդ աչքերէն դեղնո-
րակ մեղան մը կը վազէ՝ որ աշխարհի դառնաղէտ
նակատագիրը կը գրէ փշրած գրիչներով:

Ու տեսէ՛ք սա պատերը ի՞նչպէս իրենց գոյներն
են նետեր ու վերջալոյսի ֆօդեր հագեր:

Ու սա տխրամած ծառերը ի՞նչպէս կուլան ի-
րենց անարցունք աչքերով որոնք չորցեր են գար-
նան կարօտով:

Ու սա չորցած տերեւներուն ալ յուզարկաւո-
րութեան նայեցէ՛ք: Ի՞նչպէս անոնք սալայատակնե-
րուն վրայէն ու անկիւններէն կը փայլեն եւ իրարու

վրա կը կուտակուին բեկրեկուն սուգի պէս, ապա-
կիէ սրտերու պէս:

Ու սա թռչուններու երամն ալ իր թերերուն
վրա յուսահատութեան ճնշիչ կապարներ կը պը-
տըտցնէ:

Երգը որ անոնց կտուցներէն կը փրթի՝ Շո-
քէնի հոգիին համն ունի:

Անոնք կը սուրան նետերու պէս՝ որ խաւարին
մէջ կը ձգուին եւ յուսահատութեան մէջ թանձրաց-
եալ յուսահատութեան կը նմանին:

Սա անտառին ծոցի պուրակն ալ կը փալէ գըլ-
խահակ հարսի մը պէս որ իր ռսկի մատանին է
կորսնցուցեր:

Աշունը ամրան գերեզմանին վրա է նստեր հըս-
կա տապանաւարի մը պէս:

Հոգւոյս մէջ կմախքներ կը շարժին ու գերեզ-
մաններ կը բացուին:

Աշունը մտեր է նաեւ՝ իմ սրտիս անհորիզոն եր-
կնքէն ներս:

Ահա թէ ինչո՛ւ իմ սիրտս չի ժպտիր փախչող
արեւին յետին հմայով եւ ինչո՛ւ տիեզերական այս
նազաշունչ համայնապատկերը չի գրկւիր աչքե-
րուս լոյսին հետ:

Ա՛հ, իմ վիրաւոր եղբայրներս, իմ հոգիս՝
փոխանակ տաք հրմանքներու մէջ օրօրելու՝ կը
մսի: Եւ իմ մորթիս վրա կը սարսռա մերկութիւ-
նը թշուառ մարդկութեան:

Ձմրան ահաւոր ուրականը ամպերէն վար է
կախւեր ու աշնան դիակը կը լափէ:

Դեկտեմբերը կը խօսի խռպոտ ձայնով ու սա-
ռէ ատամներով:

ՍԲԱՅՊՈՐՈՅԻ ՏՂԱՔԸ ՊԻՏԻ ԶԻ ՄԵՌՆԻՆ

(THE SCOTTSBORO BOYS SHALL NOT DIE)

Ես ալ ձեր հետը ցոյցի եմ ելեր,

Իմ բազմահազար եղբայրներս,

Դուք որ իրաւունքի եւ արդարութեան բոցե-
ղէն երգերով երկիւճներ կը թնդացնէիք եւ երկիր-
ներ կը սարսէիք:

Ես ալ ձեր հետը կը փախն ուս ուսի,

Եւ մասնակից կ'ըլլամ ձեր հոգիներուն պայ-
թուցիկ մրրիկներուն,

Ես որ թերեւս մինչեւ հիմա անծանօթ մըն էի,

Ու շուքի մը պէս կ'անցնէի ձեր մէջէն:

Ահաւասիկ իմ դէմքս հրավառ

Եւ իմ բազուկներս շանթարորբ,

Նայեցէ՛ք աչքերուս մէջ բորբոքուն,

Եւ ձեր վրէժներուն եւ ձեր ծարաւի հոգիներ-
ուն հրաշոյշող կրքերովը պիտի ցնցուիք:

Իմ հասակս տեսէ՛ք որքա՛ն բարձր է,

Ձեր յոյսերուն պէս.

Ու ոտքերուս տակէն կայծեր կը բռնկին,

Իմ բազմահազար եղբայրներս,

Դուք որ կուգաք հարաւէն, հիւսիսէն,

Արեւելէն, արեւմուտէն,

Դուք բոլորդ,

Ալապամայի, Թեքսասի, Լուիզիանայի, Վիր-
ջինիայի արեւաւառ ստրուկներ,

Նիւ Եորքի, Ֆիլատելֆիայի, Պոսթոնի եւ Բից-
պուրիկի ածխադէմ հերոսներ,

Դուք որ Ատլանտեանի աղի ջուրերուն դառնու-
թեամբ ապրեցաք եւ հազադականի փոքրորիկներով
միայն յուզեցաք ձեր կեանքի տանջարանին մէջ:

Աչքերնիդ լայն բացէ՛ք,

Եւ նայեցէ՛ք ինձի,
 Եւ Յեղափոխութիւնն եմ,
 Կարմիր Յեղափոխութիւնը:
 Ձեր հրավառ հոգին եմ եւ ու կը փայլեմ ձեր
 դարաւոր ատելութիւններով,
 Ձեր բիւր վրէժներով,
 Կրակներով,
 Սէրներով,
 Յաղթանակներով:
 Ո՛հ, որքա՛ն կը հրմուխ ձեր ոգեւորութիւնը
 տեսնելով,
 Որքա՛ն կը յուզւիմ ձեր վառվռուն երգերը լը-
 սելով.
 Իմ արիւնս վարար գետերու պէս կը վազէ ե-
 րակներու մէջէն,
 Ու ելեփորական ալիքներու պէս կը տարածւի
 հոգիիս զինարաններուն վրա,
 Երբ կը տեսնեմ որ ձեր դրօշակները բարձր ու
 աւելի բարձր կը հանէ՛ք անձրեւներուն ու փամփ-
 ներուն ընդմէջէն,
 Ու ձեր յոգնած մարմիններով եւ արնոտած
 ռտփերով կը փայլէ ըմբիշներու պէս, որոնք նոր
 հնդկահաւ եւ գինի են նաշակած:
 Մինչդեռ երեք օրէ ի վեր ձեր ֆիմֆերը սը-
 նունդի չի հանդիպեցան:
 Եւ պատառ մը հացի համար թերեւս նոյնքան
 օրեր եւս պիտի սպասէ՛ք:
 Բայց դուք արդէն վարժուած է՛ք անօթութեան,
 սովին, արեւին ու ցուրտին:
 Ու դուք, իմ անթիւ ու յաղթական հերոսներս,
 Դուք գիտէ՛ք արդարութեան համար սպասել...
 Կուի՛լ...
 Անմահանալ:

Եւ ձեր վրա կը նայիմ իբրեւ բազուկներու
 ուժը,
 Սրտիս արիւնը,
 Կուրծքիս վահանը,
 Դուք պողպատէ հոգիներ ունիք,
 Դուք անպարտելի է՛ք,
 Անոր համար ձեր երգերը յաղթերգներու պէս
 կը հնչեն,
 Ու դուք այնքան շատ երգեր ունիք որքան վեր-
 քեր.
 Ու դուք այնպէս ներդաշնակ կ'երգէ՛ք:

* * *
 Այս անգամ մենք կ'երթանք դէպի Ուաշինգ-
 թըն,
 Ու լիահագագ կը պռտանք,
 «Միացյալորդի տղաքը պիտի չմեռնին»:
 Ու երբ մենք կը գոռանք այս տեղէն,
 Այապամայի մէջ դատաւոր Հօրթընին ականջ-
 ներուն թաղանթները կը պայթին:
 Քու Քլուֆս Քլանները, որոնք ահ ու սարսափ-
 ներն էին եղած մեր սեւամորթ եղբայրներուն, ի-
 րենց շարումին մէջ դիմակները վար կ'առնեն եւ
 պահելու ծակեր կը փնտռեն:
 Սեւ հարաւը ականջները կը լարէ եւ յուզու-
 մով մտիկ կ'ընէ:
 «Այդ ի՞նչ ձայն է» կ'ըսէ հարաւը սեւ որ գի-
 տէր ազօթել ու ստրկօրէն աշխատիլ:
 Հիմա ան իր աչքերը պիշ պիշ կը բանա եւ
 թնթերները կ'ուռին,
 Սեւ հարաւը հսկայի մը նման կ'արթննա,
 Կ'արթննա ան մահուան փունէն,
 Կեանքի լուսափայլ առաւօտին,
 Սեւ հարաւը խաւարի կամուրջներէն կ'անցնի
 լոյսի բացասումները,

Ան կը նշարէ կարմիր յեղափոխութիւնը,
Որում ազնիւ դէմքը այնքան մտերիմ կ'երեւի
իրեն:

«Սփացալորոյի տղաքը պիտի չմեռնին»:

Կը պռտանք մենք բազմահագար, կայծկլտուն
կոկորդիներով,

Ու սեւ ամպ մը կ'անցնի հարաւի երկինքներէն,

Այդ ամպին մէջ կը խլրտի յեղափոխութեան մեծ
կրակը:

Թող սարսափին հարաւի լինչողները,

Թող սարսափին արիսք-ոքրաքները,

Միլիոնատերերը,

Շէրիֆները,

Ոստիկանները, որոնք սեւեր կ'որսան ինչպէս
նապաստակներ ու մուկեր:

Թող սարսափին բոլորը,

Եւ Հիւսիսի,

Եւ Արեւելի,

Եւ Արեւմուտի բոլոր կապիտալիստները:

Մենք է որ կը գոռանք,

Եւ մենք ամեն ինչ ենք

Երբ կը փայտենք սեւ եւ մերմակ կողմ կողմի,

Իրարու իբրեւ առաջնորդներ,

Իրարու իբրեւ կուի ընկեր:

Ուաշինկըք-ընն ալ տեսէք ինչպէս իր դէմքն է
փոխեր,

Տեսէք սա Սպիտակ հարսը, որ շուշանի հա-
գուստներ է հագեր եւ իր մարմինը կը ծախէ

Նախագահին,

Ծերակուտականներուն,

Երեսփոխաններուն,

Տիփումաք-ներուն,

Գործարանատէրերուն,

Այդ հարսը, տեսէք, ինչպէս իր դէմքը կը
քթւեցնէ մեր սեւ եւ մերմակ երեսներուն:

Թերեւս ան մեզի պէս «տգեղ» ու հուժկու այ-
ցելուներ երբեք չէ տեսած,

Կակուղ եւ անուշահոտ անկողիներու վարժը-
ւած այդ փափուկ պտուղներ երբեք կոշտ բազուկներ
եւ պատուոտւած շապիկներ չէր տեսած:

Բայց ի՞նչ փոյթ,

Մենք կը փայտենք բոլորի՝ եւ բոլորուած հա-
գուստներով,

Մենք կը փայտենք վայրի բնութեան պէս,

Լեռներու պէս,

Ովկիաններու պէս

Ափրիկէի եւ Հնդկաստանի անտառներուն պէս,

Ամպերու պէս,

Կը փայտենք տիեզերքի պէս,

Բնական եւ հաւատարիմ,

Կրակէ մաքուր հոգիներով,

Եւ մենք կ'երգենք մեր երգերը արդարութեան,

«Սփացալորոյի տղաքը պիտի չմեռնին»:

Կը լսի մեր ձայնը նաեւ նախագահին Սպիտակ
Պալատէն,

Մեր բարեսէր նախագահը փժիծաղով մը կը
նայի պատուհանէն,

Կը տեսնէ հագարները, հագարները...

Վայրի նայածներով

Վնոակամ ու լեղի նայածներով:

Նախագահը կը քֆնէ ոսկի ամանի մը մէջ եւ
հաստ սիկառ մը կը խածնէ:

«Ի՞նչ կ'ուզեն այս ստահակները» կը բացա-
գանչէ գայրաշէն:

«Սփացալորոյի տղաքը...»

«Պիտի չմեռնին...»

«Պիտի չմեռնին...»

«Պիտի չմեռնին...»
 «Գոցեցէ՛ք սա պատուհանները», կ'աղաղակէ
 ան:
 Զրահապատ պատուհանները կ'իջնեն վար:
 Բայց ուրկէ՞ կուգան ձայներն այս անեղագոռ
 «Պիտի չմեռնին»...:
 Դուրսը ամբոխը կ'եռա հսկա շոգեկաթ-սայի
 մը պէս,
 Կը գալարի, կը լարի գսպանակի մը պէս,
 Կը միտ, կը կարմրի հրաբուխի մը պէս.
 Սպիտակ շէնքերը մութ-կարմիր պատմունճան-
 ներ կը հագնին,
 Պարտէզներուն գունաւոր ծաղիկները կը խամ-
 բին,
 Կանաչածիլ տերեւները ծառերուն կը կծկին,
 Փողոցները կը շարժին,
 Քաղաքը կը սարսռա:
 «Մենք քոյլ պիտի չտանք որ ինը անմեղ տը-
 ղաքը մեռնին»...
 Բացազանչութիւններն աւելի ուժգին կը հըն-
 չեն,
 Զայներն աւելի կը կուտակին եւ կը քանճա-
 նան,
 Աւելի սպառնական եւ ամեհի կը դառնան:
 Պատգամաւորութիւն մը կը մտնէ Սպիտակ
 Տունէն ներս,
 «Նախագահը զրազած է», կ'ըսէ Քարտուղա-
 րը,
 Կը ծրագրէ Բօք-ամաք գետին վրա նաւապտոյտ
 ընել,
 Եւ կը մտածէ թէ քանի՞ միլիոնատէր պէտք է
 հրաւիրէ:
 Տօլարին փոքր կը ցաւի եւ Ուաշինկթընի վը-
 րայէն գէշ հովեր կ'անցնին:

Նախագահը ջղագրգիռ կը գռչէ,
 «Գացէ՛ք, դուրս ըրէ՛ք զանոնք...»
 Վա՛յ, հասարակ, աղտոտ սեւամորթներ, ի՞նչ-
 պէս կը համարձակին Սպիտակ Տունէն ներս մըտ-
 նել:
 Եւ ի՞նչ է իրենց խնդիրը,
 Հարաւի մէջ ինը խոզե՞ր պիտի սատկին...
 Ինը սեւեր պակա՞ս պիտի պտտին մեր հողա-
 գնդին վրայ:
 Պէտք է խեղդել ձայնն այս անաւոր,
 Մասսաներու ըմբոստութեան աղաղակը գոռ,
 «Մենք քոյլ պիտի չտանք որ Սփացադոքի
 տղաքը մեռնին,
 «Թոյլ պիտի չտանք...»
 Նախագահը իր երեսը փնտրուն մէջ կ'առնէ ու
 կը քաղի կակուղ բազկաթռոնի մէջ:
 Ոնիրը կը խաղա անոր սրտին մէջ:
 Բարբարոս խորհուրդներ կը ցատկոտեն իր
 ուղեղի ծալքերուն մէջ:
 Դիւային հրնամք մը կը կծկէ իր սիրտը:
 Կ'ուզէ ականջները գոցել
 Կոյր ու խուլ ըլլալ պահ մը,
 Ու մոռնալ թէ իր շուրջը աշխարհ մը կա որ
 կ'եռա, կը ճչա, կ'սպառնա:
 Յանկարծ ոտքի կ'ելլէ ան ու յիմարական քը-
 փիջ մը կ'արձակէ,
 «Գացէ՛ք, բոլորդ ալ գացէ՛ք...»
 Իր յուզումին ու գայլոյթին մէջ Նախագահը
 խելակորոյս գետին կ'իյնա:
 Իր հետ կ'իյնա նաեւ արիւնաբոս կապիտա-
 լիզմը:
 Սպիտակ Տունը յանկարծ փռններու կը վե-
 րածի:

Քաղաքակրթութեան փլատակներուն վրայէն
մենք կ'անցնինք մեր արդար եւ վրիժառու երգե-
րով:

«Սփառարարի տղաքը պիտի չմեռնին...»

Մեր դրօշակները կը ծածանին աւելի կատաղի
եւ փրփրուն,

Մեր սրտերը կ'արշաւեն դէպի յաղթութեան
բոցավառ հորիզոնները:

«Ինտերնացիոնալ»ը կը հնչէ մօր Հոկտեմբեր-
ներու շունչերով:

Յեղափոխութիւնը կը վազէ Ամերիկայի սրտե-
րակին մէջէն:

Իմ բազմահազար եղբայրներս, ե՛ս եմ այդ յե-
ղափոխութիւնը,

Ես որ ձեր հետ փայտեցի եւ ձեր առջեւ խոս-
տումի եւ լոյսի մանապարհներ բացի:

Եկէ՛ք իմ հետս,

Քալեցէ՛ք միլիոններով,

Արշաւենք դէպի կուի դաշտերը,

Զինեցէ՛ք, ջարդեցէ՛ք, փշրեցէ՛ք,

Ես մօխիւր կ'ուզեմ,

Աւագի հատիկներուն եւ երկինքի աստղերուն
չափ...

Տապալեցէ՛ք, փակեցէ՛ք, փանդեցէ՛ք, որպէսզի
վաղուա կոմունիզմի շէնքը իր հրաշափառ հասակը
նետէ արեւներուն եւ աստղերուն մէջ:

Եւ մենք որ իբրեւ ստրուկներ կը պտտինք վա-
ղը ժառանգորդներ պիտի ըլլանք այսօրու բոլոր
հարստութիւններու:

Յառա՛ջ...

Ես է որ կը խօսիմ ձեզի...

Յեղափոխութիւնը փրկարար...:

ԳԱՐՈՒՆ ՕՐԵՐ

Գարնան արեւին պէս իմ սիրտս կը վառի,
Կը բռնկի

Գալիֆ օրերու օրհնաբեր հուրով,

Գալիֆ օրերու ցնծութեամբ թրթռուն

Հոգիս կը փրփրի

Փրփուրով բեզում...

Յոյսերով զեզուն ես երգեր կ'երգեմ

Երգեր երկնանման

Աշխարհի՜ սիրտն ալ կը վառեմ հուրով

Բեզում փրփուրով:

1935

ԻՄ ՀՈԳԻՍ

Բոցավառ յոյզի,
Կեանքի,
Կրակի
Հրաբուխ է իմ հոգիս...:
Արեւի,
Լոյսի,
Խրախոյսի
Մրրիկ է իմ հոգիս:
Գալիքի
Բարիքի
Ալեկոծ ովկիան է իմ հոգիս,
Վրէժք փրփուր է,
Վառ ու լուսահուր է իմ հոգիս.
Նրգ ու շառաչ է,
Աննահանջ է իմ հոգիս...:

Յունիս 1, 1936

Ե Թ Ո Վ Պ Ի Ա

ՀԱՊԵՇԻՍՏԱՆ

Խտակաւան փաշիզմի
Բռնենիները ռազմի
Որսի են ելած,
Հապեշիստանի թարմ ու կուսեղ մսերը կ'ուզեն լա-
փել...

Իլ Տուչէն
Մահւան ու արեան ճոշգին վրա նստած
Աննիպաղի եւ կեսարի սուրերը կը ճօնէ
Ու յանուն տիրողներու հայրենիքին՝
«Հռովմի փառքին»...
Բանակներ կը զրկէ ծովերէն անդին...:
«Մերը պէտք է ըլլա
Երկիրն համայն
Հապեշիստան...»

Կը գոչէ
Իլ Տուչէն...,
Իմպերիալիզմի եւ աւարաւորութեան այս դարուն՝
Կը ցնծա Խտակաւան տիրողներուն:
Վաղը երկրէն ներս պիտի հոսին...
Հապեշի արծաթն ու ոսկին,
Լուսափրփուր փղոսկրներն անգին,
Եփեմոսն ու մահազունին,
Բամբոն ու մրգենին,
Մեղրն անուշ ու հին գինին...
Բայց մոռցեր է Մուսուլինին
Հնդիկներու անտառներն
Գեղուղէշ
Հապեշին,
Որոնք վաղը պիտի խայթեն լեզուները
Դիակեր գազաններուն...:

* * *

Հապեշիստանի սրտին մէջ վայրի
Սուրբ վրէժ մը կ'այրի,

Սաստիկ փամիներ կը փչեն հեռուն,
Արեւը բոքը զայրույթ կը քափէ:
Ուրականներ վսեմ ու նպատակաւոր
Շուրջապար կը դառնան սահմաններուն վրայ հող-
մածոր...
Ոտքի է կանգնած Հապեշը սեւամորթ
Ու անյողդողդ
Պիտի պաշտպանէ իր Հայրենիքն աղւոր,
Փաշիզմի դէմ մահաւոր...
Սեյասին ռազմի շեփորն է փչեր,
Ու ռազմիկները ոտքի են կանգներ:
Տեսէ՛ք կուգան անոնք
Անտառներէն մթին խաւար,
Կածաններէն անհամար,
Լեռներէն վար կ'իջնեն անոնք,
Անապատէն կուգան անափ,
Բոպիկ ոտքով, կուրծքով հպարտ,
Սուրբեր ունին ու սւիններ,
Նիզակներով ու նետերով,
Դաշոյններով, մոսիւններով,
Կայծքաբերով, կացիներով,
Առաջ կուգան որպէս հեղեղ...
Հապեշխտանի բոլոր առիւծները անոնց սրտերուն
մէջ կը մոնչեն...
Վաղը կը հնչէ ժամը ռազմին,
Բանակները ուժգին կը կուրին...
Ու տիտանամարտը կը ցնցէ աշխարհը հիմէն...:
Ատովայի հերոսներու ոգիները արդէն էրիք-բիայի
սահմաններուն վրա կը շրջին,
Հապեշը կը կուրի ահեղ
Կոխով վերջին,
Ու քող սոսկա իմպերիալիզմն անկուշտ,
Արիւնհոռու...
Խափշիկ ժողովուրդը կը մարտնչի

Մինչեւ իր շունչը վերջին...
Ու երբ առիւծին ճայնը լսի
Հեռուներէ՛ն արեւաւոր,
Օգնութեան կուգան
Եւնեն ու Գենիան,
Գոնկոն ու Գամերոն,
Սուտանն եւ Ուկանտան,
Աշխարհն համայն...
Ու Ափրիկէն տէրը կ'ըլլա իր հողերուն,
Եւ ծովերուն
Եւ ծառերուն
Եւ գետերուն
Ու արեւը ոսկի հառագայթներ
Կ'անձրեւէ ԱԶԱՏԱԳՐԵԱԼ ԱՓՐԻԿԵԻ
Լուսավառ երկինքներէն վար...:

ԵԹՈՎՊԻԱ

Թախիծն է քառեր Ատիս Ապապայի սրտին վրա եւ հովերը իրենց պատանֆէ քեւերուն վրա մոխիր ու կսկիծ կը պտտցնեն:

Աշանկիի եւ Թանայի վնիտ ջուրերն ալ կատաղութեան լացին եւ անյուսութեան յոյսին պէս բորբոքեր են արեւի հրավառ հառաքայքներուն մէջ:

Տանաֆիլի խաւարը խռիւն եւ Յունիսեան տեղատարափներու փոքորիկները կը փրփրին մարդոց գանկերուն մէջ խռովայոյզ...

Յաղթական պարտութեան հերոսական օրն է...

Հռոմի վատանուն Լէգէոնները Փաշիգմի ռմիրները շալկած Ատովայի, Մաֆալէի եւ Տեսիլէի աւերակներուն վրայէն կը ֆալեն, արեան անապատներուն մէջ ֆաղաֆակրթութեան գերեզմանները փոքելով:

Մահւան սաւառակները քոյն կը փսխեն դեռ մխացող հիւղերու վրա:

Թանֆերը կը հանկրտեն գեղեցիկ Եթովպիո միսն համեղ:

Զրահապատ կռուները կը սուրան վիշապներու պէս, որոնք կեանքով կը սնանին եւ ոսկոր կը կըրծեն:

* * *

Հռոմի մէջ Պապը Մուսուլիմիի հակառը կը համբուրէ եւ իր «հայրական» անամօք օրհնութիւնները կը բաժնէ Իտալացի տգէտ գիւնորներուն, որոնք Փաշիգմի փառքին համար Եթովպիո կոյս մարմինը բռնաբարեցին:

Սուրբ Պետրոսի զանգակները կը դօղանջեն ուրազործի մը խղճին ձայնին պէս որ նոր ոճրի մը պիտի զարնուի:

Եկեղեցին կը տօնէ մահւան յաղթանակը եւ մահը յաղթանակին...:

* * *

Երբ լուսինը իր լոյսերուն հեղեղովը կ'ողողէ Օկատենի անապատները, կամ ամպեր կը բռնին երկնապաղ լեռնագագաթներուն վրա...

Երբ արեւը իր ջերմութեամբ կ'այրէ վայրի պամպուններն ու առիւծներու սրտերը... կամ երբ ուրականները շրջին եւ գետերը յորդին երկնքի անվերջ կատաղութենէն՝

Ֆաֆանի ափերուն վրա եւ Թեմպիէնի կիրճերուն մէջ,

Բլուրներուն վրա

Եւ ապառաժներու ետեւ

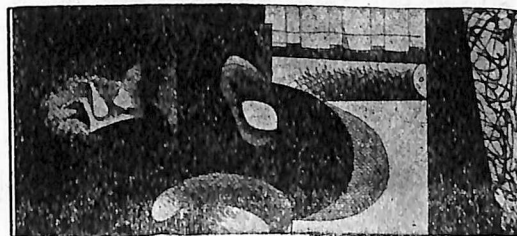
Հրաչլի ու գինւած Եթովպացիներ պիտի շրջին...

Անոնք պիտի շրջին արդարութեան արդար եւ մահացու վրէժով,

Եւ իրենց կորսած ազատութեան սրբազան կըռիւղ պիտի մղեն Հռոմի գորգերուն դէմ հօգորագոր ու անգոր...

Յաղթական պարտութեան հերոսական օրն է այս...

Արեւը խոշոր ու փայլուն կը վառի Եթովպիո սրտին մէջ, ֆանի գինւած ռազմիկները կը շրջին անտառներու մէջ խոր եւ լեռներու վրա բարձրաբերձ...

Ջ Ա Ր Դ

Իտալական Փաշխտները 1500
Եթովպացիներ ջարդեցին:
ԹԵՐԹԵՐԸ

Տէր-Զօրեան սարսափն է պատեր Ատիս Ապա-
պան:

Խուլ կանչեր կը պատռեն գիշերւան խաւարը
նենգ...

Ու կը լսին կոյսերուն ձայները խեղդամահ.

Սուրերը արին կը լիզեն եւ կը պայթին զըն-
դակները գանկերու մէջ խռովայայց...

Կիյնան հազա՛ր քաջեր, աղջիկներ՛, հազա՛ր
ծերեր, մանուկներ...:

Եթովպիո սիրտը մահւան կաթսա է դարձեր,
կը փրփրի արիւնն աննենգ ու կը բոբբոփին
սրտերն արնակարմիր...

Կոտորա՛ծ է, կոտորած...:

* * *

Կը յիշեմ զարհուրանքն արնակալած,

Եւ անապատները գեհեճական,

Որոնց մէջէն մեճ մեճ անցանք

Գնդակոծւած ու արնափամ...

Երբ աստեղագարդ մահիկը կը ծփար մեր եր-
կինքներուն մէջ դաւադիր...

Մուսամմէտին հոգին կը խնդար եւ խալիֆնե-
րը ջէննաթի մէջ խրախնամ կընէին...

Սուլթանին սիրտը կը քնդար ուրախութենէն,
Եւ աղաներն ու խօհաները հարստութեան եւ
ուժի մոլեռանդ երազներով կ'արբենային...

* * *

Հիմա դո՛ւք կիյնաք խաչապաշտ փաշիզմի
օրհնեալ սուրերուն տակ անողոք,

Եւ Պապը պառաւած կը հեգնէ ձեր քշառու-
թիւնը, ձեր միամտութիւնը եւ ձեր հաւատքը՝
խաբւած աստածներէն...

Կանցնին, սակայն, մութ օրերն այս դաժան,
Ատիս Ապապան կը վերածնի նոր մանկան մը
պէս ժպտերես...

Կը փշուի խաչը դաւող եւ փաշիզմի խուրճը կը
հրկիզենք մեր սրտերուն կրակով...

Կը փրկւի Եթովպիան,

Երբ մեր բանակները շարժին...

Այդ մարտը նոր օրեր պիտի բերէ ձեզի,

Նոր արեւներ պիտի վառէ ձեր երկինքներուն
վրա մթապար...:

Նոր երգեր պիտի քոչին Ատուլայի բարձունք-
ներուն վրա

Եւ Տանաֆիլի ու Օկատենի քալիժները հովե-
րու հետ պիտ անհետանան...

Եւ դո՛ւք ազա՛տ ու խաղաղ— ձեր համայնական
հողերը պիտի հերկէք երկաթէ ձիերու վրա անի-
ւաւոր...

Յոյսի օրեր ձեզի,

Լոյսի օրեր ձեզի...:

ԹԱՄ ՄՈՒՆԻ

Ա.

«Պէտք է ապրի Թամ Մունին»....

Կոռաց ձայնը լենինին:

Կուեր էր ան

Հերոսական...

Պատերազմի դէմ

Դժխեմ....:

Ու քալեր էր

Անվեհեր՝

«Մեր շարքերուն առջեւէն՝

Շաղկաժ Դրօշը վազւան....:

Տիրողները գայրացան,

Վերջ տանք, ըսին,

Վատի կեանքին,

Ան կը խօսի

Մեր դատին դէմ...

Խօսքեր կ'ընէ

Խաղաղութեան:

Իր ձայնին մէջ

Խորհուրդներ կան

Վտանգաւոր,

Խռովարար...

Պէտք է մեռնի,

Ոչնչանա....:

Բ.

Կապիտալի օրէնքը նենգ

«Արդարութեան» պիղծ շղթայով:

Կապեց բեւերն

Թամ Մունին....:

— Յանուն Գրին

Էւ Աստուծո,

Յանուն մեր սուրբ

Աւանդութեանց՝
 Մահապատիժ կը սահմանեմ...
 Կռուաց վերէն
 Դատաւորը
 Սեւաւոր...:
 Զարեհուրելի
 Ոնրագործ ես
 Դուն վատանուն...
 Ի՞նչպէս կրնաս
 Դուն դէմ երթալ
 Մեր վնիւնին.
 Պատերազմն է
 Կանչը օրւան...
 Պէտք է կուիլ
 Յանուն ինչքի,
 Եւ կեանքի,
 Ու պաշտպանել
 Տուները մեր՝
 Թշնամույն դէմ
 Բարբարոս...
 Հայրենիքն է վտանգւած...
 Պէտք է օգնել,
 Պէտք է զոհուիլ,
 Արիւն թափել,
 Ու մեռնիլ,
 Որ հայրենիքն
 Ազատ մնա...
 ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ
 Մեղքդ քաւէ
 Զւանէն կախ...
 Ռուսը մետեցիր,
 Թափօրին մէջ...
 Մարդասպան:
 — Սո՛ւտ ես, սո՛ւտ ես...
 Պռուաց Մունին,

Օրէնքին պէս
 Կապիտալին...
 Դուն կը ստես:
 Ես անմեղ եմ,
 Կռիւ կը մղեմ
 Անարդարին,
 Կողոպտողին,
 Շահագործման,
 Պիղծ դրութեան
 Եւ արեան դէմ...
 Ոնիրին դէմ
 « Կը պայքարիմ,
 Ինչո՞ւ վերջ տամ
 Մարդոց կեանքին,
 Ես անմեղ եմ...
 — Մահապատիժ...
 Կրկնեց նորէն
 Մահադէմ
 Դատաւորը
 Գիծ, վերէն:
 Կախեցէ՛ք գայն,
 Տարէ՛ք, վազն իսկ...
 Թող մօմի օդէն.
 Մարմինը անպէտ...:

Դ.

Ու երբ՝
 Կախազանն ահեղ
 Երկինք բարձրացաւ...
 Իբրեւ ռմբագործ
 Թաք մը մահահոտ,
 Զւանը իւզոտ
 Վզէն պիտ' անցնէր
 Դատապարտեալին,
 Հեռուէն յանկարծ

Ձայն մը լսեցաւ...
 Արձագանգ տուաւ
 Գիւղին, քաղաքին,
 Փոքորիկ դարձաւ,
 Մեծ ու բոցավառ,
 Խփեց ամեն դուռ,
 Նոր զարկ ստացաւ,
 Աշխարհը ցնցեց,
 Հիմերը սարսեց...
 «Պէտք է ապրի Թամ Մունին»...
 Թնդաց ձայնը Լեւինին...:
 Եւ ամբողջները խիտ,
 Շարքերով անվերջ՝
 Լեւինի ձայնը
 Կամփի փոխեցին,
 Շարքերու գէմքով՝
 Գոռ պահանջեցին.
 «Պիտի ապրի Թամ Մունին»...
 Այդ ձայնն հասաւ անհունին...
 Ցնցումին մէջ այդ
 Հատու ու վսեմ,
 Չւանը փրթաւ
 Հերոսի վզէն...:

Դ.

— Վա՛ր առէ՛ք, ըսաւ
 Օրէնքն անշշուկ...
 Դուրսը ձայներ կան,
 Մեզ կը խանգարեն...
 Թո՛ղ բանտը երթա՛ւ,
 Ցկեանս տառապի...
 Եթէ իր մահով
 Աշխարհ կը յուզուի,
 Այսպէս կը մրրկի...

Ե.

Անցան տարիներ,
 Համր ու մահաբեր...
 Խորշումներ ինկան
 Հերոսի մակտին,
 Արծաթ ողողեց
 Գլուխը պայծառ,
 Բոցը աչքերուն
 Տակաւ մարեցաւ...:
 Ըսին կը մեռնի
 Շուտով ան անյոյս,
 Կ'ըլլա մոխրակոյտ
 Կ'անհետի ընդ միշտ...
 Պատերը բանտին՝
 Խռնաւ ու մթին
 Պրկեցին Մունին...
 Մարմինը հիւծաւ
 Ու հիւանդացաւ...
 Հերոսի ոգին
 Սակայն հրեղէն
 Ըմբոստ մնաց միշտ...
 Ան ամուր պահեց
 Դիրքերն իր անխախտ,
 Կասակարգը սիրեց
 Սիրով բոցառատ...
 Նւիրած մնաց
 Մեր ազնիւ դատին,
 Ուխտեց պայքարի
 Մինչ շունչը յետին...:

Զ.

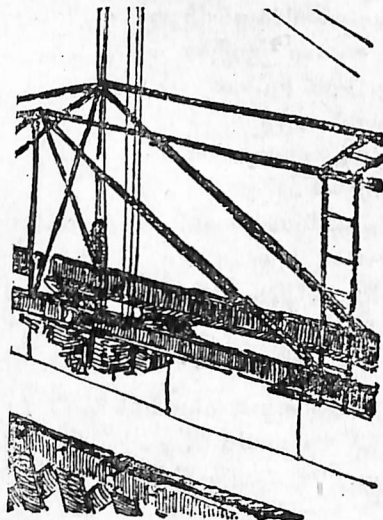
— Թէեւ դուք զիս հոս
 Գերի կը պահէք,
 Ըսաւ Թամ Մունին

Սեւ դատաւորին,
 Վերջ մը կա անշուշտ
 Ու կուգան օրեր,
 Երբ պիտի փոխին
 Օրէնքներն հին,
 Դատաւորը կը դատի
 Ու տէրերը կ'իյնան...
 Դռները կը բացին
 Լոյսերը կը շողան...:

Է.

Նորէն կը հնչէ
 Ծանօթ ձայնը հին՝
 Մեր դասակարգին,
 Տիէֆ Մեհ Մ'ՈՒՆԻՆ...
 Պատերը բանտին
 Հիմէն կը փլին,
 Ու կ'ազատի
 Թամ Մունին...:

1935 Սեպտ.

ԱՆՃԵԼՈ ՂԵՐՆՏԸՆ

Ահաւասիկ եկաւ ան,
 Աննելո Ղերնտընը,
 Երկաթէ զինուորը մեր դասակարգին,
 Խրոյստ լեռներու պէս,
 Վեհաբռիչ արծիւներու պէս թռաւ ու եկաւ,
 Դասակարգին թելով:
 Եկաւ ան կրակէ հոգիով,

Յաղթասլաց ու Պողպատակամ,
 Եկաւ, փառքի ու հերոսութեան կարմիր ու փշոտ
 ճամբաներով եկաւ,
 Արիւնով ու երգով եկաւ
 Մեր Աննելոն,
 Որուն անունը սարսափը եղաւ ստրկութեան Հա-
 րաւին,

Այս կրակէ պատանին
 Շանթի մը պէս փայլեցաւ շորնիայի խաւարամած
 հորիզոններուն վրա,
 Անկա սարսազողեցիկ փոքորկի մը պէս անցաւ
 Աթլանտայի փողոցներուն մէջէն:
 Անգործներու բանակին առջեւ լուսատու կոմունիզ-
 մի ջահն էր Հերմտըն,
 Որ եկաւ նոր օրերու պատգամներով:
 Ան քաղեց վնասական ու ահեղաբափ,
 Ու իրեն հետեւեցան բոլոր անօթիները,
 Զրկածները,
 Տանջւածները,
 Կողոպտւածները,
 Սեւամորթ մասսան,
 Հարաւի հազարաւոր սերերը,
 Որոնց աչքերը տասը սերունդ արեւին լոյսը չը-
 տեսան:
 Ողջ Հարաւն էր կարծես ոտքի կ'ելլէր,
 Ու կը քալէր Հերմտընի ետեւէն,
 Ինչպէս խաւարը կը վազէ լոյսին կոնակէն:
 Հարաւը խաւարին լսեց սեւամորթ Հերմտընի ձայ-
 նը անօրինակ,
 Եւ ցնցեցաւ Հարաւը լինչի,
 Հառաչի,
 Անխիզն Հարաւը կրակի, սովի,
 Մտրակի, մահի,
 Ցաւի ու ահի,
 Դիակեր ֆլանի:
 Ու շոթայակապ Հերմտընը նետեցին մուրին մէջ
 բանսին, որ յեղափոխութեան լուսաբուլիս
 աշխարհ մը դարձաւ:
 Քաղցի ու ծարաւի, արեան ու խոշտանգումներու
 սարսափներէն հերոսը դուրս եկաւ ինչպէս ա-
 րեւը սեւաթոյր ամպերու տակէն:
 Դասակարգին ձայնը կանչեց,

Բողոքին որոտը շաչեց,
 Շառաչեց...:
 Միլիոններու, միլիոններու — սեւ ու մերմակ —
 կամփովն է որ դուրս եկար,
 Իմ սեւամորթ մարտընկեր,
 Աննելո Հերմտըն,
 Գալիֆ օրերու,
 Կարմիր դարերու
 Լուսատիպ հերոս,
 Մենք է որ քեզ դուրս քաշեցինք բանտէն,
 Մշուշէն,
 Մահէն,
 Ու մենք կը քանդենք բոլոր բանտերը Հարաւին
 Ու աշխարհին:
 Թող սարսափին տէրերը մեզմէ
 Որովհետեւ մենք ունինք
 Դիմիտրովներ,
 Հերմտըններ,
 Եւ Հերմտընը հոս է հիմա
 Ազատ, անկաշկանդ,
 Մեր բանակին մէջ,
 Կուի պատրաստ,
 Եւ խորտակելու
 Եւ վրէժի երգեր երգելու
 Եւ նոր օրերու համար յեղափոխութեան ձայնը
 հնչեցնելու սերին ու մերմակին,
 Բոլորին, բոլորին:
 Հերմտընը մերն է հիմա
 Աշխարհ կը սարսռա,
 Կը դողա, կը դողդա,
 Թող քնդա...
 Հերմտընը ազատ է հիմա...:

ՍԱՔՔՈՆ - ՎԱՆՁԵԹԹԻ

Կը վառին ահա ձեր անունները դարերու մէջէն
Բոցալոյս աստղերու պէս որոնք տիեզերքը կը հըր-
դեհեն...

Սաֆֆո-Վանգեթթի,

Կարմիր օրերու, կարմիր դարերու ողջակիզած
անմահներ:

Դուք երէկ այրեցաք...

Կապիտալիզմը ձեր մարմիններու հրդեհներուն մէջ
պարեց իր վայրի կատաղութեան կրփապարերը:
Ան կարծեց թէ դասակարգին ձայնն է որ մոխիր-
ներուն կը խառնէ.

Խաղաղութեան եւ ստրկատիրութեան իր անխռով
երազներուն մէջ ան պառկեցաւ իր ուղեղը
շամբայնի պղպջակներուն մէջ թովում:

Սակայն ահա ձեր ձայնն է որ նորէն կը լսի.

Կը պոռթկա...

Կ'որոտա...

Փեփինէն,

Շանկհայէն,

Փարիզէն,

Վիեննայէն,

Պերլինէն,

Կովկասը կը խօսի...

Շարժումը կը շառաչէ

Եւ մասսաներու բողոքը երկինքները կը թնդացնէ:

Սաֆֆո-Վանգեթթի,

Մենք ձեր անունն է որ կը կանչենք. —

Սաֆֆո —

Վանգեթթի

Եւ մեր սրտերուն մէջ կը փրփրին անկատար վը-
րէժները ձեր անմեղ հոգիներուն:

Դուք մըրկայոյց կ'ապրիք միլիոններու, միլիոննե-
րու սրտերուն մէջ,

Դուք գոհ կը ժպտիք

Ու երջանիկ կը շնչէք յաւիտենական շունչով, որ
դասակարգը կուտա...

Դուք կը լսէք մեր ձայնը

Որ ձեր ձայնն է...

Մեր բողոքը, որ ձեր հոգիներուն մէջ խեղդե-
ցաւ...

Ես գիտեմ թէ՛ դուք հիմա այնպէս ուրախ ու վե-
րացած էք,

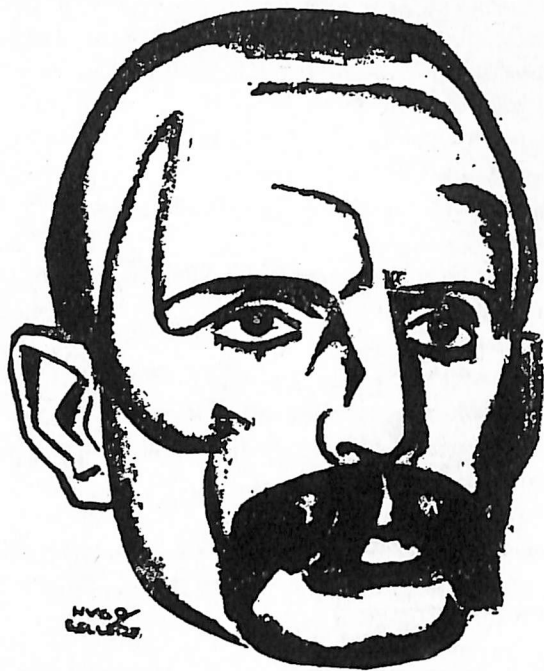
Կը տեսնէք մեզ փողոցներու մէջ,

Գործարաններուն առջեւ,

Ճամբաներուն վրա,

Ծովեզերքներուն մօտ,

Ամեն տեղ,
 Եւ այսօր ձեր անունները կը կանչենք,
 Կը շաչենք...
 Սաֆա -
 Վանգեթթի...
 Ձեր անուններուն ումբերը կը վերցնենք մեր բը-
 ունցներուն մէջ

Եւ կը զարնենք կապիտալի ճակատին.
 Աշխարհը կը բնդա,
 Եւ ի՞նչպէս կը բնդա...
 Դարերու դողն է բռներ գայն,
 Ծովն է բռներ...
 Սովն է բռներ...
 Եւ մենք կը փշրենք զանկն այն ահաւոր ճիւղին
 որ ձեզ այրեց

Եւ մեր սրտերը կրակեց...
 Սաֆա -
 Վանգեթթի,
 Մենք վաղը կ'այրենք ողջ կապիտալն արիւնլա,
 Տիեզերական այդ հրդեհին մէջ Դատաւոր Թեյլը-
 ներու մարմինները կը նետենք լուցկիներու
 պէս.
 Կը հրկիզենք բոլոր այն ձեռքերը որոնք ելկտրա-
 կան հոսանքին ծայրը տւին ձեր մարմիննե-
 րուն,
 Կարծելով որ ձեզ կ'սպաննեն...
 Մենք ալ կ'այրենք,
 Կը հրդեհենք անշէջ հրդեհներ...
 Եւ ողջ աշխարհը կը լուսաւորենք.
 Մեր կայծերը ձեզմէ առինք,
 Ձեր հրավառ անուններէն
 Սաֆա -
 Վանգեթթի,
 Սաֆա-Վանգեթթի,
 Մեր վրէժներուն արձագանգն անողոք
 Եւ հոգիներուն գոյգ հրետանիներն հրաբորբ...
 Ողջո՛յն ձեզի...:

1934 Օգոստոս

ՖԻԵԹ ՇՈՒԼՑ

Դատաւորն ըսաւ .
 «Մահ տւե՛ք Շուլցին,
 Թող իյնա գլուխն
 Հարածով կացնի,
 Կոմունիզմն իսպառ
 Պէտք է անհետի...» :
 Խրոխտ ու հպարտ՝
 Շուլցը վեր նայեց
 Հոգին փրփրեց
 Փրփուրով բոցեղ...
 «Ես յանցանք չունիմ» :
 Ըսաւ վեհաձայն,
 «Ճիշդ է, կուեցա
 Մեր դատին համար,
 Որ մարդիկ անթիւ
 Երջանիկ ապրին,
 Լոյսը վառեցի
 Ես կոմունիզմի...
 Վաղուա հեշտ կեանքի
 Պայքարին կարմիր
 Ես զինուոր եղա
 Ու մարտի ելա...» :
 «Թո՛ղ լռէ», ըսաւ
 Դատաւորն անգուրբ,
 «Ի՞նչպէս կը յանդգնի
 Խօսիլ անամօք,
 Յանցանքը ծանր է
 Մահէն աւելի,
 Տանջեցէ՛ք զինքը
 Սասկուրքեամբ անվերջ,
 Տաղեցէ՛ք սիրտը
 Երկաթով հրաշէկ,

Մի գուցէ գղջա —
 Հաւատքը փոխէ...»
 Փաշիստ դատարանն
 Եղաւ տանջարան .
 Դանակ մխեցին
 Կողերէն Շուլցին
 Միսը փրցուցին
 Ափցանով հատու,
 Արիւնը յորդեց
 Պոռթկումով եռուն,
 Դատաւորն հարցուց .
 —«Հէ՛յ, կոմունիստ ես դեռ» :
 —«Այո՛», պատասխանեց
 Շուլց պոզպատաձայն...
 «Արիւնս կ'երթա,
 Շնչահատ կ'իյնամ,
 Հաւատքս անխախտ
 Կը մնա իմ հետ...
 Պատժեցէ՛ք ինձի
 Վերջ տւե՛ք կեանքիս...
 Հաճոյքով կուտամ
 Կեանքս մեր դատին .
 Շուտ ըրէ՛ք, առէ՛ք,
 Գլուխս կտրեցէ՛ք...
 Անապարեցէ՛ք...
 Եթէ ոչ... կուգա
 Կոմունիզմն արագ...»
 «Տարէ՛ք զայն», ըսաւ
 Դողդոջ դատաւորն
 Շուլցին ձայնին մէջ
 Լսելով մահերգն
 Իր իշխանութեան,
 Փաշիզմին արևոտ...
 Հուժկու դահիճներ

Շուրջը բռնեցին
 Կառափնատ տարին...
 Կացինը չիջած
 Հերոսի վզին
 Շուրջն աղաղակեց.
 «Թեեւ ես կ'իյնամ
 Մեր պայքարին մէջ
 Մէկը կը պակսի...
 Միլիոններ կուգան
 Կուի յաղթական...»
 «Թող մեռնի», ըսաւ
 Զայն մը մահաշուք...
 Կացինը գարկաւ
 Հարածով խորունկ,
 Գլուխը ինկաւ,
 Մարմինէն բաժան...
 Դահիւնը սոսկաց
 Սոսկումով անհուն
 Երբ լսեց, Շուրջի
 Գլուխն անիրան
 — «Կեցցէ», կը գոչէր
 «Կոմունիզմն անմեռ...»
 Անգլուխ մարմինն
 Ոտի էր կանգնած,
 Հրաշքով ահեղ
 Յառաջ կը փախէր —
 ԿՈՄՈՒՆԻՉՄՆ ԱՆՄԵՌ...:

1935 Յունիս

ՄՐՐԿԱՀԱԻԸ

(ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐԳԻ)

Իսկ զուր աշխարհում կապրիք,
 Որդերի նման կոյր ու սին.
 Զեր մասին ոչ հեքեաթ կը
 պատմեն,
 Ոչ երգեր կերգեն ձեր մասին:
 ՄԱՔՍԻՄ ԳՈՐԿԻ

Մրրիկը լոեց...:
 Հովերն ամեհի,
 Զուրերը կատաղի
 Լուր-եամբ տխուր,
 Վերջ տին
 Իրենց երգին
 Նազին...
 Ալիքներն ալ
 Փաթորկաւալ
 Փրփուր եղան
 Շոգիացան...:
 Ուրականներ
 Դարձ-դարձիկ
 Կատաղութեան
 Ուրկանն իրենց
 Երկինք տարին,
 Ծով նետեցին...
 Որոտագոռ
 Ամպեր խոժոռ
 Մշուշի պէս
 Վար կաթեցան,
 Մարգարտացան...:
 Բոսորակայծ
 Նետերն ալ բորբ

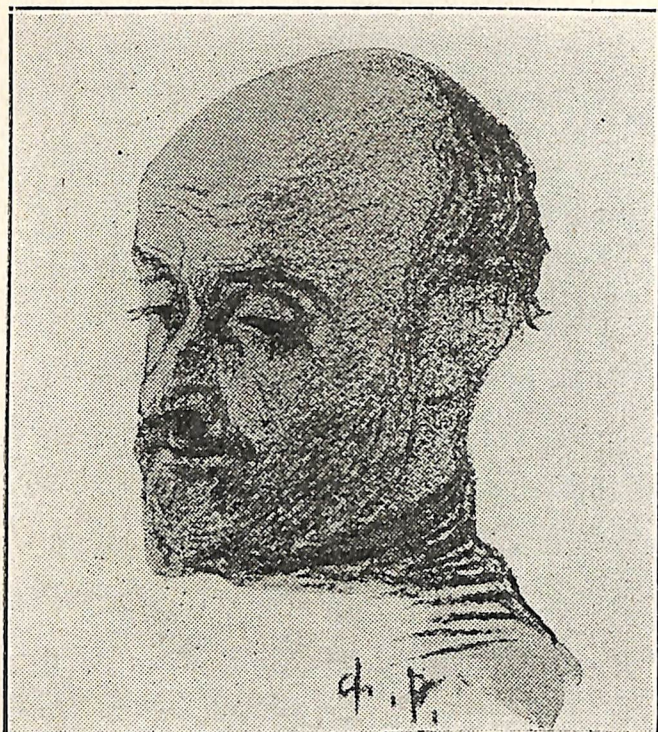
Երկնքին
Որպէս լոյսի,
Վարդի թերթեր,
Որպէս թեւեր հրածին
Թռա՛ն, գացին:

Սուգւեցաւ վերէն
Արեւոտ հոգին
Մըրկահաւին,
Եւ ալիքներուն մէջ
Փրփրադէզ
Թռչունն՝ հալարտ
Ու բոցակէզ,
Թաթխեց թեւերն
Իր լուսնաբեռն
Ու վեր թռաւ
Մըրկարշաւ:

Եթէ կը լսէ՛ք
Կատաղի ձայներ,
Հովերն հարածեն
Երկինք ու գետին,
Գետերը յորդին ...
Ամպերն ամեհի
Ջրհեղեղ ըլլան,
Ողողեն աշխարհ,
Յնցւի ովկիանն,
Բռնկին աստղեր,
Անձրեւեն հրդեհ ...
Երկրաշարժ մ'հօօր
Տիեզերքը խախտէ ...
Գիտցէ՛ք, որ այդ
Թռչունն է փումայթ,
Մըրկահաւն անմեռ,

Որ իր թեւերով
Արդար վրէժի
Կայծեր կը ցանէ,
Միլիոն հրկէզ,
Թշուառ հոգիներ
Ոտքի կը հանէ ...
Գաւերը կիյնան
Մուրմովն իր երգին,
Ան որ երգերով
Աշխարհ մը հասաւ
Իր վեհ երազին:

Ո՛վ դու հրեղէն
Եւ անմա՛հ թռչուն,
Անվերջ փոթորի՛կ,
Դո՛ւն կապրիս յաւէտ
Որպէս լուսատու
Արեւ բողբոջուն ...
Որպէս վրէժի
Բոցաթեւ խոյանք,
Որպէս վառ երազ,
Որպէս անմար կայծ ...
Սերունդներ գալիք
Կերգեն երգը քո,
Փառքդ լուսաթիւ
Կը թռչի յաւէտ
Երկնքէ՛ երկինք....:

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ

Երգերուդ մէջ լսեցի
 Հառաչանքի խո՛ր կանչեր,
 Մեղեդիներ՝ զրկանքի
 Եւ տրտմութեան կարկաչներ...:
 Շարականի տեղ անծայր
 Աղօթքի տեղ միալար,
 Դուն երգեցիր երգը խոր
 Ժողովրդին մեր հօր...:
 Եթէ լռեց ճայնդ վառ,
 Երգդ վսեմ կը լսի
 Եւ անունդ քո անմար
 Դարէ ի դար պիտ' փայլի...:

ՍԷՐ

Ս Է Ր

Այնքա՛ն, այնքա՛ն
Կարօտցեր եմ քեզ
Իմ լուսակէզ,
Իմ աղւոր,
Իմ անուշ սէր...
Սիրտս թախիծն է տարեր,
Խորհուրդներ սեւ
Բոցաթեւ յոյզեր
Կը շրջին անդուլ
Վառ ու բոցահալ
Իմ հոգւոյս մէջ...:
Յուշե՛ր,
Փուշե՛ր
Կը մխիթն սրտիս
Երբ կ'զգամ թէ՛
Ինձմէ՛ այնքա՛ն հեռու ես...
Իմ լուսերե՛ս,
Իմ լուսաչի,
Երազդ անգամ
Երկնաքա՛մ
Դառնութեամբ կ'այրէ
Հոգիս անընտել
Ու թէեւ,
Լուսաթեւ
Քանի թիթեռներ
Կ'անցնին առջեւէս,
Հպումն անգամ վարդերուն
Կը ցաւցնէ զիս,
Ու քեզ կը փնտռեմ
Իմ անուշադէմ,
Իմ սէ՛ր,
Իմ անգի՛ն...:

* * *

Լոեցիք,
Աղւոր իմ...
Ձեմ գիտեր
Ի՞նչ էին
Մեղքերն իմ...
Եթէ կ'ուզէիր
Պատժել,
Այրել այս տղան,
Արեւո՛տ իմ սէր,
Ինչո՞ւ աչքերուդ
Բոցավառ ու լուրժ
Կայծերովն անմար
Հրկիզեցիր զիս...
Կրնայի՛ր,
Կրնայի՛ր
Ըսել՝
Տղա՛,
Համբա՛ղ գնա...:
Ու հեշտանփնեբուդ հետ
Քնֆո՛յշ, բուրաւէտ,
Թախիծներդ ալ՝
Սաստիկ ու անհալ,
Ձէի զգար
Ու չէի լար,
Լացը պռէտին
Հեգ ու տրտմալար...:

* * *

Երգերս խրոխտ,
Իմ բոբբ,
Կրակոտ
Տե՛ս
Ինչպէ՛ս
Մոխիր ու քախիծ

Կը բուրեն...
Կեանքի,
Պայքարի,
Ոլիսի,
Գրոհի տեղ
Երբեմն այսպէս
Սիրո միալար
Յուզումներ մոլար
Կը թռթռա՛ն
Քնարիս վրան...:

* * *

Յոյսն է հոգեվառ
Իմ անոյշ,
Իմ սէ՛ր,
Որ սիրտս յաւետ
Քեզի է կապեր...
Ու եթէ վշտի,
Կարօտի կանչեր
Կը լսին յամախ
Երգերուս մէջէն,
Պատնառն այն է որ
Տկար է հոգիս
Եւ տենչանփնեբուս
Բաժակներն անտէր
Քեզմով են լեցւեր...
Բայց գիտե՛մ,
Գիտեմ թէ մի օր,
Աղւո՛ր,
Լուսօրօ՛ր,
Դուն իմս կ'ըլլաս,
Գարնանահա՛ս,
Իմ սէ՛ր,
Իմ կարօ՛տ,
Իմ կեա՛նք,
Իմ քերկրա՛նք...:

Գ Ա Ն Գ Ա Տ

Սիրելիս,
 Կը գանգատիս
 Թէ՛ Կեզի չեմ գրեր...
 «Մոռցա՞ր զիս»,
 Կը հարցնես,
 «Խռհերուդ մէջ անոյշ,
 Թռիչքներուդ մէջ գգայուշ
 Սէրս տեղ չունի՞ ար —
 Սէրս արեւագալ...
 Պոետի հոգիդ
 Ուրիշ երգ կ'երգէ,
 Տարբեր յուզումներ
 Սիրտդ կը յուզեն,
 Տարբեր կարօտներ,
 Տանջանքներ վայրի,
 Սրտիդ մէջ կ'այրին...
 Հիմա փոխւած ես,
 Առաջւան պէս չես...»
 Կ'ըսես, սիրելիս,
 Միշտ կը գանգատիս...:

* * *

Բայց ես քեզ չեմ մոռցեր,
 Իմ սրտիս ընկեր,
 Սէրդ մշտավառ
 Կ'անի հոգւոյս մէջ,
 Կը սիրեմ քեզ անմար
 Սիրով լուսանէջ...
 Ճիշդ է քէ՛ երկար,
 Երկար ժամանակ
 Ձի գրեցի քեզ
 Տողեր հրակէզ,
 Ինչպէս կ'ընէի

Օրերուն անցեալ
 Երբ նոր էին ծաղկեր
 Սրտերը մեր...
 Գուրգուրոտ,
 Ու յորդ
 Արցունքով օծուն
 Քերթւածներ աղի
 Ես կ'ստեղծէի...
 Բայց անցեր են
 Օրերն այդ հին,
 Ու եկեր են
 Օրեր լուսածին...
 Ու հիմա նոր
 Յուզումներ ազուր
 Տեսիլներ բեղուն
 Բերկրանքներ գեղուն
 Թեւ կուտան մեզի...
 Ու պոետը տղա
 Հասուն, լուսահմա
 Թռիչքներ ունի...
 Մարտի եմ ելած
 Խաւարահալած...
 Վսեմ օրերու
 Երջանիկ կրքով
 Կռիւ կը մղեմ
 Մեր դասակարգի
 Թշնամիներուն դէմ...
 Կը քալեմ առաջ
 Մարտաշառաչ
 Ամբոխներուն հետ իմաստուն
 Արեւածոր ուղիներուն
 Կարմիր զինուորն եմ դարձեր...:

* * *

Ու եթէ
 «Պայքարներուն մէջ մեր արի

Արնոտ, կատաղի
 Սիրտս կը տարւի...
 Ու քեզի երկա՛ր,
 Երկար ժամանակ
 Զեմ գրեք նամակ,
 Գիտցիր, հոգի՛ս,
 Որ քեզ չեմ մոռցեր,
 Սէրդ մշտավառ
 Կ'անի հոգւոյս մէջ
 Սիրով լուսառէջ
 Կը սիրեմ քեզ անմար
 Այնքան քիչ ատեն
 Ունիմ գրելու
 Այն օրէն ի վեր...
 Մարտի եմ ելած
 Խաւարահալած...
 Վսեմ օրերու
 Երջանիկ կրֆով
 Կռիւ կը մղեմ
 Մեր դասակարգի
 Թշնամիներուն դէմ...
 Կը քայլեմ առաջ
 Մարտաշռուաչ
 Ամբոխներուն հետ իմաստուն
 Արեւածոր ուղիներուն
 Կարմիր զինուորն եմ դարձեր...:

ՄՏԵՐԻՄ ՍԷՐ

Սէր իմ,
 Ես կը յիշեմ քեզ,
 Դուն այնպէս անուշ ու աղուր էիր:
 Կը յիշեմ քեզ ու քու գեղեցկութիւնդ եթերային,
 Այգալոյսի մը պէս յայտնեցար դուն ինծի,
 Աչքերուդ դիւքական շողը ամբողջ աշխարհն էր
 պարուրեր,
 Դուն ոսկեմանանչ երկինքներէն իջար,
 Ու ծիածանէ Խմայֆ մ'ունէիր շուրջդ,
 Այնպէ՛ս սիրուն ու քեքեւ էիր,
 Այնպէ՛ս քնքոյշ ու անոյշ էիր,
 Սէր իմ:
 Ու օր մը իմ հոգիէս ներս հոսեցար,
 Արեւի լոյսին պէս,
 Վարդաբոյր յոյսին պէս,
 Տարօրինակ, երագական, հորիզոններ բացիր իմ
 աչքերուս առջեւ:
 Ես կանաչներու վրայէն քայլեցի
 Ու գլուխս լուսեղ ամպերու արեւախաղին հետ
 խեղճեցաւ:
 Տեսա միայն թաւիշ ուղիներ
 Եւ Գարուններու յաւիտեական ժպիտներով գի-
 նովցաւ:
 Իմ հոգիս այնպէս քեքեւ ու թռչտուն էր,
 Իմ հոգիս վարդերու բոյրին,
 Աստղերու թռչրին մէջ կը վազէր:
 Օր մըն ալ վշտի ծածուկ ամպ եղար
 Ու հոգիիս մէջ թաւալեցար,
 Սէր իմ, արցունքներուս ակերուն մէջ մարգարիտ-
 ներ ձգեցիր
 Եւ ես ցաւէս լացի, լացի,
 Յիմարի մը պէս հոգիս վատնեցի

Առանց գիտնալու թէ ինչո՞ւ:
 Յուսահատութեան մոայլ շունչը տարածեցաւ
 մէջս,
 Գերեզմանային փափաւներու տխուր երաժշտու-
 թիւններ ցնցեցին զիս:
 Լիւծ հոգիս անձնասպանութեան կասկածներով
 հարածեցաւ,
 Եւ օր մը, երբ օր մը անդունդին եզերքն էի հասեր,
 Յանկարծ երեւացի ինձի
 Եւ սիրտ ու երազի այնպիսի թովիչ խօսքեր ըսի,
 որ ես յանկարծ արթնցա իբրեւ թէ խաւարէն
 լոյսը ինկող կեանքն ըլլայի:
 Այնպիսի՝ օրօրներ ու հեփաթներ,
 Այնպիսի՝ լուսավառ երկինքներ,
 Եւ իմ հոգիս քեզի ու քու խոստումներուդ հաւա-
 տաց մանկան մը միամտութեամբ:
 Ու դուն նորէն իմ գիրկս նետեցար
 Փոքորկին մէջ լուծւող խաղաղութեան մը պէս,
 Չեմ գիտեր ինչո՞ւ ես այդ գիշեր նորէն լացի,
 Լացի այնպէս վառ ու կսկծոտ արցունքներով:
 Չէ՞ որ ես քեզ վերստին էի գտեր,
 Սէր իմ,
 Ու հաւատացեր էի քու բոլոր ծիրանեփայլ պատ-
 մութեանդ, եւ արեւաբորբ խոստումներուդ:

* * *

Առաջւա մեղկ երագները այլեւս չեն տանջեր զիս,
 Եւ ոչ ալ անյոյս թախիծը տեղ ունի սրտիս մէջ:
 Ափիոնավառ տեսիլները ցրւեր են ամպերու պէս,
 Եւ հաստատուն գետիներու վրա կը փայլի:
 Հիմա երկինքը աւելի պայծառ է ու գունավառ,
 Եւ իմ սիրտս երջանկութիւնը աւելի ամուր կ'զգա
 ու տեսական:
 Դուն այնքա՞ն առողջ ու ապրող էակ ես որքան ա-
 րեւին տակ շնչող միլիոններ քեզ պէս:

Ու ես քեզ կը սիրեմ իբրեւ իմ ընկերս,
 Իմ նոր սէր,
 Իմ ընկեր,
 Եւ մենք իրարու հետ կը խօսինք ոչ թէ սին սար-
 սուռներու ծոյլ ծաղաններուն,
 Այլ կեանքի եւ դասակարգային պայքարի մասին,
 Եւ մեր սրտերը հիմա նոր յոյզեր ու լոյսեր ունին,
 Եւ մեր հոգիները բաց են աշխարհի բոլոր ցաւե-
 րուն եւ զրկանքներուն,
 Եւ մենք գիտենք մեր եսին նեղ բանտերէն դուրս
 սաւառնիլ եւ մարդկային մեծ խտէրմանով հը-
 րավաւիլ,
 Ու որքա՞ն խորունկ է այն հաճոյքը որ բոլոր սրը-
 տերու երջանկութիւնը կը բերէ մեզի...
 Ո՛վ իմ սէր,
 Քաղցր ընկեր,
 Դուն աւելի լաւ ու վառ ես,
 Դուն աւելի վարար ես,
 Դուն ինձի նոր կեանք-ու նոր աւիւն տւիր,
 Նոր կամք ու արիւն տւիր,
 Գարուն տւիր:
 Ես հիմա որքա՞ն երիտասարդ կ'զգամ:
 Նոր սէր իմ,
 Մտերիմ:
 Մենք այլեւս մեր երագները մեր ձեռքերովն իսկ
 պիտի կերտենք,
 Ու երկինքի աստղերն ու արեւները մեր ոտքերուն
 տակ պիտի վառենք,
 Մենք է որ պիտի մշակենք մեր պարտէզները,
 Եւ մենք պիտի ջրենք մեր ծաղկաստանները:
 Մենք պիտի ստեղծենք բոլոր այն գեղեցիկ բանե-
 րը, որոնք մեր երեւակայութեան մէջ կը պտը-
 տէին միայն...
 Այլեւս աշխարհը մերն է,

Եւ այս աշխարհի բարիքներու ու իրականութեան
համար պիտի պայքարինք ու ապրինք:

Եւ ո՛վ սէր իմ,

Երբ քու փրփրայոյզ ծոցդ բանաս ինծի

Ու քեզ գրկեմ լուսազանգուր երազի մը պէս,

Ես այլեւս չպիտի լամ,

Ես չպիտի լամ այլեւս ազի ու կծու արցունքներ
քով, որ թափեցի հին օրերու անյայս խռի-
րով,

Դուն իմս ես յաւիտեանակամօրէն,

Քաղցր սէր իմ,

Մտերի՛մ...

Ս Է Ր Ի Մ

Այնպէս վառվում ե՛ք իմ սիրտս այն առաւօտ,

Մայիսեան փոթորկաշող արեւ մը իր ոսկեղէն հե-

ղեղներն է թափեր սրտիս աւազաններուն մէջ:

Կանաչն է պարուրեր հոգիս:

Գարունը կը պարէ խենթ ըիթմով, թռչտուն եւ
երազովառ:

Երբէ՛ք, երբէ՛ք ես այսքան կեանք ու կորով չեմ
զգացեր:

Տիեզերքի բոլոր զսպած ուժերը երակներուս մէջ
են հաւաքուի:

Իմ հոգիս Նիակարայի մը պէս կը փրփրի, կը վա-
զէ, կը նոսրանա, երկինք կ'ելլէ ու արեւի ծիա-
ծանին մէջ կը լուծի:

Երբեմն ալ յանկարծ երիտասարդ վեսուկի մը պէս
կը բորբոքի ու կը ժայթփէ իր հրաբորբոք լա-
ւաները:

Սէր իմ,

Իմ գերագոյն ուժս անհատում

Ես որ քեզմով գտնեպնդւեցա

Ու քու պողպատէ գրանցեցիդ պաշտպանեցի մար-
մինս,

Կ'զգամ թէ՛ կրնամ համայն աշխարհը տապալել:

Կ'զգամ թէ՛ մէկ բռնացումս կրնամ արեւը անհու-
նին զարնել:

Իմ սիրտս երբ կ'ուռի, կարծես տիեզերքը կը լայն-
նա:

Սէր իմ,

Ես որքան մեծցեր եմ,

Տես իմ հասակս երկինքի կապոյտներուն մէջ կը
պտըտի,

Ու իմ շունչէս կը դողա երկիրն համայն...

Ու ես որքա՛ն սիրուն ու գեղեցիկ բաներ կը տես-
նեմ:

Ամեն կողմէն աչքերուս մէջ կ'իյնան մարգարիտները անթառամ գարուններուն:

Եւ քիմքերս կը գինովնան բնութեան ստիճաններէն ծորող ֆնֆոյշ անուշահոտութիւններով:

Սէր իմ,

Դուն իմ սրտիս մէջ թաւշային յուզումներ թափեցիր:

Ու ականջներս վսեմ երաժշտութեան մը սարսուռներովը հմայեցիր:

Ես հիմա ամեն բան աւելի պայծառ ու աղւոր կը տեսնեմ:

Ես հիմա ամեն բան խորունկ ու լաւ կը հասկնամ:

Ես հիմա աւելի ազնիւ ու արդար կ'զգամ:

Սէր իմ,

Անոր համար է որ ես այսպէս ուժեղ ու հսկա եմ:

Ու եթէ օր մը գայրոյթէս յանկարծ ոտքի կանգնիմ ու փշրեմ անարդարութեան բոլոր կուռքերը,

Տապալեմ արեան ու ոսկորներու վրա շինած հսկա շէնքերը,

Հիմնայատակ ընեմ անբարոյութեան ու կոդալուտի այս բազմահազար փառաքները:

Եւ յեղափոխութեան շեփորները հնչեցնեմ բազմամիլիոն զանգւածներուն,

Եւ օր մը երբ մենք, միլիոններու հետ, նոր փառապաշտութեան մը մարմինը շփազարդենք:

Ու նոր արեւներ ու աստղեր վառենք մեր երկնակամարներու վրա:

Ու երբ ֆու ականջներուդ հասնին մեր նոր երգերուն հնչիւնները,

Ու ֆու խանդավառութենէդ սիրտդ ծաղիկի մը պէս բացւի ու Գարուններով խենթենա,

Այն ատեն գիտցիր թէ,

Սէր իմ,

Ես քեզ որքա՞ն շատ սիրած եմ,

Սէր իմ, դուն է որ իմ սիրտս արդարութեան կը րակներով հրդեհեցիր:

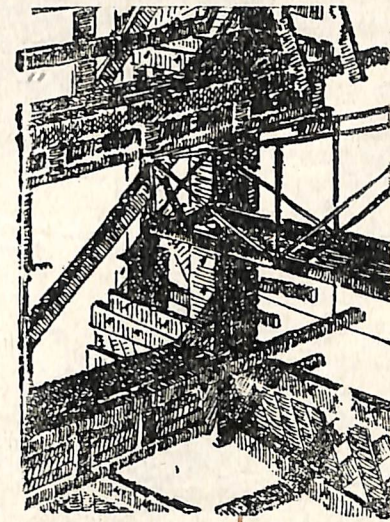
Ու դուն է, որ յաղթութեան կարմիր արշալոյսներուն առաջնորդեցիր իմ լուսակարօտ աչքերս:

Սէ՛ր իմ,

Եկո՛ւր ու գրկէ զիս,

Մենք տիեզերքի կառարներուն վրա է որ կը պտըտինք....:

1930

ՀԱՐՑՈՒՄ

Եթէ ըսեմ թէ
 Կը սիրեմ քեզ,
 Իմ անուշ,
 Անգիմ իմ,
 Կը խաբեմ քեզ...
 Եթէ ըսեմ թէ
 Չեմ սիրեր քեզ,
 Իմ սէր,
 Իմ հոգիս,
 Կը խաբեմ զիս...
 Իմ սիրտս այսպէս
 Լուսակէզ
 Կ'այրի,
 Կը հատնի...
 Ու չգիտեր թէ
 Կը սիրէ՞ լոյսն այն
 Որ թէ՛ կ'այրէ գայն,
 Եւ թէ՛ կը շոյէ...
 Կեանք կուտա անոր,
 Թեւ արեւաւոր,
 Նայն ատեն կ'ընէ
 Ջայն արիւնաբամ...
 Իմ անուշահամ,
 Արեւո՛տ իմ սէր,
 Չեմ գիտեր թէ
 Կը սիրե՞մ քեզ...
 Իմ երկունք,
 Եւ իմ կեանք,
 Իմ տանջանք,
 Իմ բերկրանք...:

1935, Օգոստոս

ՀՐԱԺԱՐՈՒՄ

Սիրելիս,
 Կ'ուզես որ
 Ստորուն ըլլամ
 Երգիդ աղօր,
 Եւ աչքերուդ
 Արեւն հուրէ
 Կ'ուզես որ միշտ
 Հոգիս այրէ...
 Կ'ուզես որ միշտ
 Խոհովդ յուզիմ
 Ու քեզ երագեմ,
 Երագէդ դուրս
 Աշխարհն ատեմ,
 Կ'ուզես որ հիւծիմ
 Քու սիրոյդ համար,
 Թախիծով հալիմ,
 'Ն ինչպէս դալուկ լոյս
 Քեզ համար մարիմ
 Ու փռչի դառնամ...:

* * *

Ես ինչ ընեմ
 Սէրն այն ամսիրտ,
 Որ հոգիս կ'ուզէ
 Հրկիզել, խաբկել...
 Երբ կ'ուզեմ սիրել
 Աշխարհն համայն,
 Ատելութեան
 Վառ թոյներ
 Կը ցանէ իմ մէջ...
 Ես ինչ ընեմ
 Սէրն այն
 Ունայն,

Որ հանոյ՜ կ'զգա
 հատնումովն իմ
 Եւ կ'ուզէ որ
 Ա՛հ, սպառիմ
 Ինչպէս գարուն,
 Ինչպէս համբոյր,
 Ինչպէս շոգի,
 Վալդի հոգի...
 Ես ի՛նչ ընեմ
 Մըն այն յիմար,
 Զոհել կ'ուզէ զիս
 Մահւան մոլուցի՛ն,
 Ես ապրիլ կ'ուզեմ
 Ազատ, երջանիկ,
 Ես երգել կ'ուզեմ
 Սէր,
 Կեանք,
 Փոքորիկ...
 Ես ի՛նչ ընեմ
 Սէրն այն
 Ունայն...:

1936, Յուլիս 15

ՍԷՐ ԵՒ ԿԱՐՕՏ

Քու կարօտդ իմ սրտիս մէջ կը սեղմեմ, ինչպէս
 կարմիր վարդն իր ծոցին մէջ՝ նեկտարն ա-
 նուշ:
 Քու սէրդ իմ սրտիս աղամանդեա պալատին մէջ
 արգելափակած եմ ոսկի շղթաներով:
 Ամեն առաւօտ ես կ'ելլեմ քաղցր յոյզերով ու եր-
 գերով:
 Ու ես գաղտնի կը պահեմ իմ զգայնութիւններս
 դառնանուշ եւ քոփոքներս ծպտուն...
 Եւ ամեն օր կարօտիդ նեկտարը կը լեցւի սրտիս
 մէջ,
 Սէրդ կ'անի կանաչ գարնան պէս բուրաւէտ...
 Սէր իմ գալիքնաշող,
 Իմ սէր արեւական,
 Քու սպիտակ ու բոցաչւի նծոյզներուդ վրա նստած՝
 ես կը սուրամ դէպի ապագան երգաբեր,
 Դէպի բացաստանները իմաստութեամբ ներծծւած
 քաղցր ու հեշտաւէտ երանքի...
 Սէր իմ, կարօտ իմ,
 Դուն կեանքն ես,
 Լուսերես...:

ԱՃՈՂ ՍԷՐ

Գարուններուն պէս իմ սիրտս կ'անի, կը ծաղկի .
Արեւի ջերմիկ շողերով բերրի...
Ու քանի՜ գարուններ կուգան ու կ'երթան
Խորհուրդը կեանքին մէջս կը փրփրի...
Ո՛չ դժուար աշխատանք
Եւ ո՛չ ալ սարսուռը ձմեռան ցուրտ շունչին
Կրնան խափանել կրակը լուսեղ
Իմ սրտիս անշեղ...:

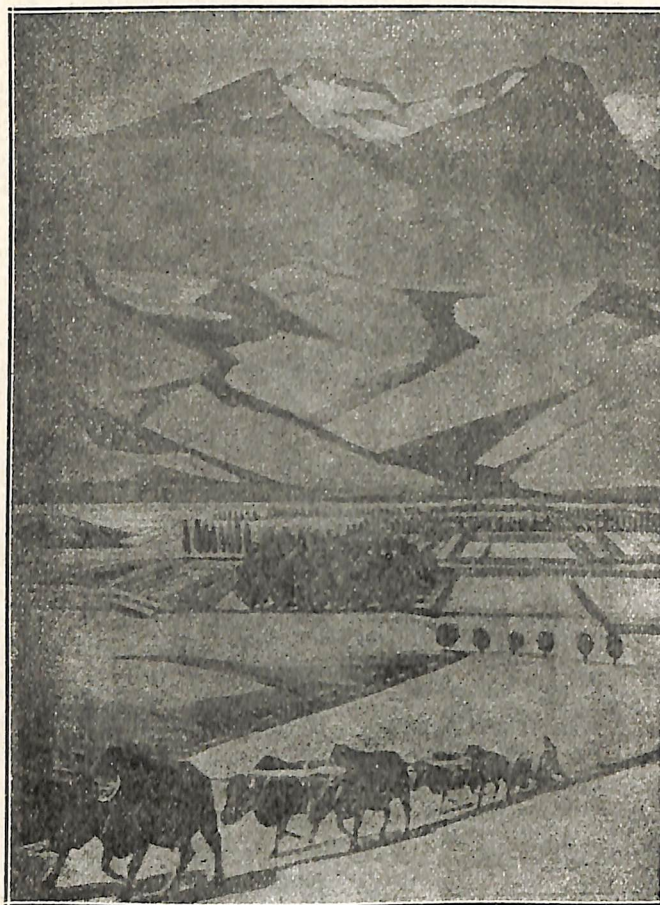
Ես կը սիրեմ
Մէկն արեգնադէմ,
Որուն նմանը
Երբե՛ք չէ ծնած...
Խռիւր երջանիկ
Սիրածիս անմահ
Արեւ կ'անձրեւէ,
Զիս կ'ընէ գինով
Անոյշ յոյզերով...:

.....

Երկիր իմ կարմիր,
Երկիր լուսածիր,
Դո՛ւ Խորհուրդներու
Լուսաշող երկինք...
Դուն յաւիտ ժպտուն,
Յաւիտ երջանիկ...
Քու սէրդ է որ
— Սէրդ արեւաւոր —
Զիս միշտ կը յուզէ
Յոյզերով լուսէ...:

Ու Գարուններուն պէս իմ սիրտս կ'անի, կը ծաղկի
Արեւի ջերմիկ շողերով բերրի...
Ու քանի՜ գարուններ կուգան ու կ'երթան
Խորհուրդը կեանքին մէջս կը փրփրի...:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ...

ԻՄ ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արեւո՛տ երկիր,
Անվերջ արշալոյս,
Յոյսերու հեղեղ,
Կարմիր խնդութիւն.
Ողջո՛յն օրերուդ
Այս ոսկեծածան.
Փառքի արշալիդ
Վսեմ ու վառման...
Հրաշքի ծաղիկ,
Լենինեան նւէր,
Երէկ չկայիր,
Այսօր կեանք ունիս
Բոքք ու լուսանիւ...
Իմ անգին երկիր,
Իմ Կարմիր Աշխարհ,
Իմ նոր Հայաստան...:

Տրամութեան վիրապ,
Ցաւ ու մղձաւանջ,
Արիւն ու արատ
Իմ հի՛ն Հայաստան,
Որքա՛ն ես փոխեր
Գարնան օրերով,
Ալվան շողերով
Ծիածան գօտի
Ես կապեր մէջքիդ
Ո՛վ իմ յաղթական,
Արի Հայաստան.
Լուսաբե՛ւ քոհիջք,
Անվե՛րջ օրհնութիւն...:

Կը նայիմ քեզի,
Աչքերուդ խորունկ,

Իմ հին բարեկամ,
 Չորքեր են անհետ
 Թախիծներդ յորդ,
 Արցունքներդ աղի
 Շոգի են դարձեր...
 Ու բիբերուդ մեջ
 Դուր կեանքի կայծեր,
 Աստղեր կը թռչին...
 Իմ տրտմաթախիծ.
 Իմ երկիր «անբախտ».
 Վշտի պատմութիւն,
 Քի արեան հանդէս.
 Ձի մանչցա ես քեզ,
 Որքա՛ն ես փոխեր.
 Դուն՝ ա՛լ հինը չես,
 Պառաւն այն կթոտ,
 Որ շալկին առած
 Դառն ու ցաւակոծ
 Անցնող դարերուն
 Բեռները բոլոր
 Կը տնօրէնէ...
 Երբ տէրը կ'իշխէր
 Ու Հայ գիւղացին
 Կարօտ էր հացին,
 Հայոց Աշխարհի
 Սեւ երկնքին տակ
 Չկար սրտի խիւղ,
 Ո՛չ ի՞նչ կեղծ ժըպիտ...
 Մշուշն էր իջեր
 Մասիսի գլխին,
 Մասիսն ալ խոհուն
 Մանրութեամբ ամբողջ
 Սեւ սուգ էր դարձեր,
 Մարդոց սրտերուն

Մէջը ծանրացեր...
 Իմ հին Հայաստան,
 Գերեզմա՛ն աշխարհ,
 Լացի, ողբի տուն,
 Տրտում շարական...
 Չերգեցիր երբե՛ք
 Խնդուքեան մի երգ,
 Շրթներդ վտիտ
 Ձի թաւ երբե՛ք
 Գոհութեան զարթ,
 Պայծառ խօսքի շեշտ,
 Սառած մնացին
 Իտէլներդ հուր,
 Դարերը անցան,
 Յաւոտ ու անձայն
 Ու քանի տէրեր
 Եկան, հեռացան,
 Վերքերդ անբոյժ
 Մնացին յաւիտ...
 Իմ արիւնքով,
 Վերքոտ Հայաստան...:

* * *

Բայց մեր օրերու
 Դուն վսեմ թռիչք,
 Ո՛րք՝ խորհուրդներու
 Լուսաբիտ խոյանք,
 Կարմիր Հայաստան,
 Ոսկեվարս հերոս,
 Զմբուխտեա արեւ,
 Իմ անոյշ երկիր,
 Համակ խնդութիւն
 Ու երգ ես դարձեր,
 Երգի՛ Հայաստան,
 Բերքի Հայաստան...:

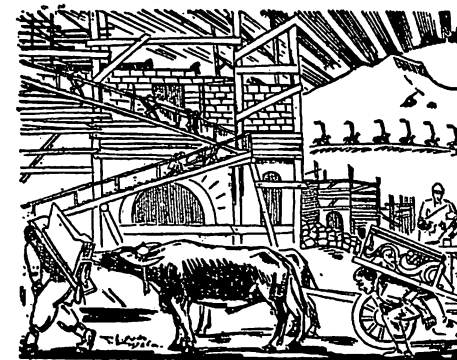
Տօնի օր է այս,
 Բերկրանքի հեղեղ,
 Նորածագ երկիր,
 Լենինեան հրաշք,
 Քեզ հագա՛ր ողջոյն,
 Մեր սիրտը մէկը,
 Ամահ Հայաստան.
 Հագար արեգակ,
 Լոյսի հեղեղատ,
 Նոր կեանքի եղեմ...
 Ողջո՛յն բազուկիդ,
 Իմ անյա՛ղք երկիր,
 Ողջո՛յն հանճարիդ
 Գերագոյն, անհաս,
 Իմ հորհրդային,
 Իմ ժի՛ր Հայաստան.
 Խաւարէն ծաղկեալ
 Ոսկի արշալո՛յս...
 Գալիքն էիր դուն
 Եկեր ես արդէն...:
 Անքիւ հերոսներ,
 Մեռնողներ անքիւ,
 Իրենց արիւնով
 Քեզ ծնունդ տւին,
 Որ սերունդները
 Այսօրւա ժպտուն,
 Երջանիկ ապրին...:
 Ու ի՛նչ շքեղ ես
 Ո՛վ իմ լուսերես
 Լոյսէ Հայաստան.
 Խաւար երկինքիդ
 Ծոցին ես վառեր
 Լենինեան լամպեր,
 Վարդագոյն տուփէ

Շէնքեր կը շինես
 Քու բանորներուդ.
 Գիւղացին բաժին
 Կ'առնէ Կոլխոզէն...
 Առատ կեանք կ'ապրին
 Երջանիկ երգով
 Զաւակներդ բիր...
 Հայաստանն հին
 Կ'երգէ ցնծագին
 Մեքենաներու
 Երգը շառաչիւն...
 Թաղեր ես իսպառ
 Այն ինչ որ սեր էր,
 Տխուր, լալագին...
 Պարտութեան մատներ
 Կուլակն ու դաշնակ,
 Ու դասակարգին
 Թշնամիները
 Բոլոր արիւննուշտ...:
 Նոյեմբերի մեծ
 Հողմերու ծնունդ,
 Դուն ալ հողմ դարձած՝
 Կ'երթաս լուսարծաթ
 Բոց ուղիներով,
 Կ'երթա՛ս հեռուներն
 Ա՛լ, արեւաւոր
 Աւելի շքեղ,
 Գեղեցիկ կեանքի
 Երագին աղւոր,
 Որ մարմին կ'առնէ
 Սրտիդ յոյգերով,
 Արդար հանճարիդ
 Վերսկայ ֆիգով...:
 Իմ երկիր բեղուն,

Երկիր մրգաշատ,
 Արեւի ոգի,
 Լոյսի փոքորիկ,
 Դուն ի՛նչ գեղեցիկ
 Եւ ի՛նչ բովիչ ես,
 Յաւիտեան Գարո՛ւն,
 Յաւիտեան Ամառ.
 Դուն միշտ կը ծաղկիս,
 Պտղատու երկիր,
 Երգ առատութեան...
 Իմ Նո՛ր Հայաստան,
 Յոյգի, խրախոյսի
 Իմ երգս լսէ,
 Երգս աս լուսէ...
 Վաղը ես կ'ըլլամ
 Փռչի, յիշատակ՝
 Երկի՛ր անխորտակ,
 Բայց դուն յաղթական
 Յառաջ կ'ընթանաս,
 Ու պոէտներ նոր
 Գալի՛ք դարերու
 Ժո փառքդ կ'երգեն...
 Գուցէ կը յիշեն
 Օր մը պոէտն այս
 Որ Կոլմպոսի
 Այս հին աշխարհի
 Դառնակոծ կեանքի —
 Աղջամուղջին մէջ
 Լոյսէ երգ երգեց...
 Եւ իր երգերը
 Հայ բանորներուն
 Բոքք ըմբոստութեան
 Կրակով վառեց...
 Հոգիներն մոլոր

Տեսիլքդ վսեմ
 Սէրով վարարեց...
 Եղաւ փողահար
 Վառ արշալոյսիդ...
 Իմ անոյշ երկիր,
 Իմ վա՛ռ Հայաստան,
 Լենինեան հրաշք,
 Կարմիր բուրաստան,
 Ողջո՛յն օրերուդ
 Այս ոսկեծածան,
 Ողջո՛յն քեզ՝ ընկեր,
 Իմ Կարմիր Աշխարհ,
 Իմ հորհրդային:
 ԻՄ ՆՈ՛Ր ՀԱՅԱՍՏԱՆ...:

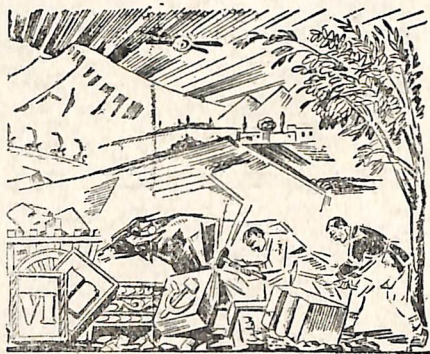
1935 Յունիս

ՆՈՐ ՍԷՐ

Իմ սի՛րտս
Թովրո՛ւն
Ու քափառուն
Ահա՛
Քեզի կուգա...
Իմ նորանուն
Ու հմայուն
Սէր...
Իմ խաբւած
Ու խոցւած սիրտս
Քեզի՛ կը դառնա
— Ինչպէս ծաղիկը լոյսին... —
Իմ նորագիւտ
Ու անգին սէր...
Իմ հաստատ
Ու հաւատարիմ
Սիրտս քեզի կը կառչի
Իմ անուշ
Ու անփուշ սէր,
— Երկիր Իմ
Խորհրդային...:

1935

ԵՐԿՈՒ ԱՌԱՒՈՏ

Ձեր առաւօտը կը բացւի մշուշահալած հորի-
զոններու վրա, եւ կուգա հեղեղի մը պէս, որ ոս-
կեփրփուր յորձանքներ ունի:

Ձեր առաւօտը կը բացւի վառ ծիծաղի մը պէս,
որ ծորուն արտերու հմայքն ունի:

Ձեր առաւօտը կը բացւի երգի մը պէս, որ մե-
քենաներու երկաթաշաշ տեմպն ունի:

Կը բացւի ձեր առաւօտը խաւարէն ինկած վար-
դի մը պէս, որ գալիք արշալոյսներու համն ունի:

* * *

Մեր առաւօտը սեւ օրերու տխուր հառաչն է,
որ կ'իյնա սառած սրտի մը արցունքին նման:

Մեր առաւօտը խաւար արգանդն է պոռնիկ մի
կնոջ, որ գաւակի սէր երբեք չէ գրկած:

Մեր առաւօտը սովի եւ մահուան քալիքն է
խորունկ, որ կը տարածւի մեռած աշխարհի մը
դիակին վրա:

Ձեր առաւօտը կը բացւի, սակայն կը մաղի ա-
ռաւօտը մեր, որ մշուշախուփ հորիզոններու վրա
գալիք արշալոյսներու արեւաբորբ կարօտն ունի:

1932, Յուլիս.

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ո՛վ իմ աշխարհ Հայաստան...

Երկիր՝ համայնական,

Մտիկ ըրէ իմ նորահնչիւն երգերուս որ քեզի
համար կը նւագեմ իմ սրտիս վայրի լարերուն վը-
րա:

Ես արիւնոտ մարտերգներու բարբարոս հար-
ւածներովը չէ որ քեզ հարկ տուի, ոչ ալ
քեզ հարկ տուող հին փառքերուդ պերճանքներովը
կ'ուզեմ պահուիլ քեզ հարազատ մարմինդ:

Ո՛վ իմ բզմաւոր ու արիւնաբեր երկիրս, ա-
ւա՛ղ որ մեր խորք երգիչները սխալ հայրենասի-
րութեան հաշիւներովը քուստերէն քեզ եւ գը-
լուխդ քարէ քար զարկին:

Անոնք քեզ հացդ կերան ու քեզ սրտիդ խորը
նիզակներ նետեցին:

Անոնք քեզ մահուր օդդ ծծեցին ու երակներուդ
ուկի արիւններովը հրնեցան եւ աւա՛ղ քեզ մար-
մինդ խողովակներէն ու դիակիդ վրա յաղթութեան
բաժակներ կոտորեցին:

Անոնք քեզ ծոցիդ վրան կիրքերով ունեցան եւ
քեզ ժպիտներդ, եւ քեզ հրնաբերներդ եւ քեզ կեան-
քիդ սերմերը հովերուն բաժնեցին:

Ես կ'ատեմ այն կայր աշուղները, որոնք գը-
լուդ վրան միշտ ռազմի դափնեպսակներ տեսնել
ուզեցին եւ սուտ լեկներէն շինեցին աշխարհա-
ծաւալ Հայաստանին:

Անոնք վրէժի, ատելութեան քոյրը ներարկե-
ցին երակներուդ մէջ եւ քեզ հարստութիւններու
եւ դիակուտակ տարածութիւններու միւտաշին
ներշնչումներով վառեցին գանկդ:

Ա՛հ, ուր եմ «հրաշալի յաղթանակներդ», ո՛վ
փառքերու երկիր, ո՛վ մահերու երկիր...:

Զէ՛ որ այդ դիւահար երգիչները քեզ մեծու-
թեանդ յոյսերովը մեծցան ու իրենց միալար նը-
ւագներուն փրփրոտ ալիքներովը ռոտեցին քեզ ա-
կանջներդ:

Զէ՛ որ անոնք քեզի պիտի տային ե՛ւ իշխանու-
թիւն, ե՛ւ ուժ, ե՛ւ մեծաշնորհ, ա՛հ իմ միամիտ
հայրենիքս, չէ՛ որ անոնք մոյնիսկ քեզի ըսին «եր-
կինքն ալ մեր պիտի ըլլա եւ աստղերուն հետ պի-
տի խաղանք իբրեւ գնդակ»:

Ա՛հ, ո՛ւր եմ այդ խաւարակուտ նւագածունե-
րը հիմա եւ ո՛ւր անոնք պատգամները հիւանդոտ:
Գիտեմ թէ անոնք յիմարութեան դեղահատներ
են կլլեր ու կ'ապրին իրենց քայքայած քնարե-
րու մոխիրներուն վրա:

Ու տեսէ՛ք յուսալուծի ժանիքները ի՞նչպէս կը
կրծեն անոնք ատելալու սրտերը: Եւ ինչպէս տա-
ռապանք ալիքներ է բացեր անոնք ամօք-ապարտ
նակատներուն վրա:

Ոնիրք ի՞ր մատն է ցցեր անոնք աչքերուն մէջ
ու կ'ըսէ «ըսէ՛ք ո՛ւր երթանք»:

«Մայր Հայաստան»ի սգաւոր պատկերը բոցէ
սեւառնիկ ճիւղներով կը ճառագայտէ անոնց ուղեղ-
ները:

Ո՛վ դրաւ մահուան եւ արտասուքի տխրատե-
սիլ պսակը այս խեղճ կնոջ գլխին:

Եւ ո՛վ հիւսեց թելերն անոր սա սեւ ու յա-
ւիտենական շրջագծեստին:

Եւ ի՞նչ է խորհուրդը սա խաչին որ անոր ճե-
րին մէջն են դրեր, եւ սա գերեզմաններուն որոնց
վրան է նստեր բոլորի ու գլխահալ:

Եթէ դուք գիտէիք թէ խաչի նամբան Գողգո-
թան է ինչո՞ւ գայն դէպի մահուան գիրկը գորե-
ցիք, ո՛վ իմ ցեղիս անիծեալ երգիչները:

Ես կ'ատեմ ձեզ ո՛վ ցաւի եւ յուսահատութեան աններելի դատապարտեալներ:

Ես կ'ատեմ ձեզ իմ ունեցած եւ ունենալիք բոլոր քշնամիներուս բոլոր ատելութիւններովը:

Ամեն ինչ կ'ատեմ, ամեն ինչ որ ձեր երգերէն շեշտ մը եւ բառերէն վանկ մը ունի:

Եւ ահաւասիկ ձեր հինցած ու փռիացած երգերուն վրա կը թափեմ կրակը իմ նոր, իմ հարազատ երգերուս:

Երգը իմ նորածին, հրաշածին, հորհրդային Հայրենիքին:

Եւ հիմա դուն, ո՛վ իմ փրկեալ հայրենիք, ազատ հայրենիք, մտիկ ըրէ՛ նշմարիտ սէրերու եւ նշմարիտ յաղթանակներու այս սրտաբուլիս ձայնին:

Տես թէ ինչպէ՛ս իմ կարօտաբաղձ աչքերս քեզի եմ դարձուցեր:

Տես թէ ինչպէս իմ սիրտս կը բաբախէ քու սրտիդ հետ ու ինչպէս ան կը վերանա քու համայնական վերելներուդ հետ:

Ես այլեւս ուրիշ երազներ չունիմ բացի քու երազէդ:

Ես այլեւս ուրիշ սէրեր չունիմ բացի քու սէրէդ:

Դեռ երէկ էիր ծնած, ով իմ նորածագ երկիր, եւ այսօր քու հասակդ աստղերուն կը հասնի խաղաղութեան եւ շինարար հանճարի խոյանքներուդ մէջ:

Դուն աւելի պիտի մեծնաս, ո՛վ իմ անհուն հայրենիք, եւ այս տիեզերքն անգամ նեղ պիտի գա քեզի:

Ու քու կեանքդ արդէն կը բազմապատկուի օրէօր: Դուն անմահութեան կատարներուն ես հասեր:

Եւ ի՞նչ սարսուռ կուտաս ինծի ստեղծագործ ամէն մէկ շարժումիդ հետ եւ ի՞նչ նոր սէրերու կրակներ կը նետես իմ հայրենավառ սրտիս դէրախտին մէջ:

Ա՛հ, տես ո՛րքան աւելի կը սիրեմ քեզ, իմ շէնշող հայրենիք, կեանքի հայրենիք:

Դուն ինծի նոր յոյսեր ու նոր երազներ տըւիր:

Դուն ինծի նոր երգեր ու նոր բնար տւիր:

Ա՛հ, քու երգդ սիրեմ իմ անուշ երկիր:

Քու փառքիդ մեռնիմ իմ անվերջ երկիր:

Ո՛վ նոր օրերու եւ նոր յաղթանակներու Նոր Հայաստան:

Դուն արդարութեան, իրաւունքի, եւ հաւասար փառքի եւ հաւասար վայելքի օրեր կը դարբնես ամպի եւ խաւարի քառերէն:

Ու տես թէ ինչպէս քու վայրի հողերդ իրենց աղանջներն են լարեր՝ քրաքորներու երկաթէ երաժշտութեան:

Ու քու խոր հանգերդ իրենց ծոցերը կը բանան նոր պտուղներով, նոր բարիքներով:

Ու տես թէ ինչպէս քու այգիներդ հիմա խնջոյք կ'ընեն ողկոյզներէն գինովցած:

Քու բռնակիդ հոտը հեռաւոր Սիպերիայի փմփերը կը տափցնէ:

Ու նայէ՛ գետնէն բուսնող սա աւաններուն եւ փաղաքներուն, որոնք ծովերու պէս կը տարածուին ու կ'ալեկոծուին նոր կեանքի մը նոր գինովով:

Ու տես սա անխնայ մշակները, որոնց հանդարտ ու գոհ ճակատներուն վրա մաքուր փրփրներ կը մարգարտանան:

Ու տեսէ՛ք սա բիրաւոր մարդերը գիւղի եւ փաղաքի, որոնք երէկուան աւերակներուն վրան կը գամեն հիմերը նոր եղբայրութեան տուններուն:

Ու տեսէ՛ք է ինչպէս իրարու հետ կ'ողջագուր-
ւին այս հազար գոյնի եւ հազար արիւնի ցեղերը,
կարծես թէ բոլորն ալ միեւնոյն կաթէն ըմպած ըլ-
լային:

Տեսէ՛ք է ինչպէս փայլերը կը խօսին ու լեռ-
ները պարի են ելեր:

Արարատը Մասիսին ձեռքն է սեղմեր եւ ուրա-
խութենէն իր սպիտակ մօրուքը կը խառնէ:

Եւ մեր գետակները ոսկիի եւ ադամանդի կար-
կաչներով կը վազեն:

Եւ տեսէ՛ք աշխատանքի այն հօգը յանկերգները
որ կը կայծկլտին բոցավառ օդին մէջ:

Ու տեսէ՛ք մեր հորիզոնները արդէն բռնկեր են
ելեկտրավառ նոր լոյսերով:

Ու տեսէ՛ք է ինչպէս ներկան անցեալի դիակին
վրան է նստեր ու կարմիր արեւներ կը դարբնէ:

Եւ բացէ՛ք ձեր հոգիները ով յաւիտ տանջուող-
ներ, ու ձեր ամբողջ էութեամբը ականջ տւէ՛ք Հա-
մամարդկայնութեան հօգը պատգամներուն:

Եւ մտիկ ըրէ՛ք նոր երգը իմ հրաշածին Հայաս-
տանին, ստեղծագործ Հայաստանին, հորհրդային
Հայաստանին:

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԴԻԻՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Մայիսը մրրկահաւի մը պէս եկաւ այն առա-
ւօտն հրավառ,

Կարմիր թռչունն այդ իր թերերը բացաւ եւ
խաւարը կայծերու տեղատարափով մը թափահա-
րեց...

Ի՛նչ գեղեցիկ երգեր ու նագներ լսեցան մեր
լեռներուն վրա վեհափառ եւ անտառներուն մէջ ան-
դնդալսոր, որոնց սրտին վրա դարերու թախիծն
էր թանձրացեր...

Արեւն հեղեղաւոր դուրս ժայթքեցաւ իր թա-
գըստոցէն եւ յորդառատ լոյսով ու ոսկի նառա-
գայթներով ողողեց մեր գիւղերը խաւարակուլ եւ
մեր ֆաղափները կիսափուլ:

Պայթեցան ըմբոստութեան ձայներն անողոք:
Եւ բորբոքեցան սրտի մորմոքները լուսատեսիլ
ու ազատական:

Դասակարգն յաղթահասակ ոտքի եկաւ իր մա-
համերձ փունէն:

Ու մերօրեա վսեմ մարտերու հրդեհները վա-
ռեց Հայոց Աշխարհի դաժան երկինքներուն տակ...

Արարատեան դաշտին սպիտակ մեխակները
կարմիր պատմունքներ հագան...

Ատելութեան բոցերը իջան Դաշնակցութեան
գանկին անարեւ ու ռմբախորհուրդ:

Ինկան հերոսները մեր արեւանակառ,

Մեր հերոսները Մայիսաշունչ, որոնք իրենց
լեռնավառ հոգիներուն կրակներովն արշալուսեցին
երկիրը մեր...:

* * *

Մայիսը կայծակնաթեւ մրրկահաւի մը պէս
եկաւ այն առաւօտն հրավառ,

Եկաւ ու Հայոց Աշխարհի հիմերը ցնցեց իր
թերերուն թափովը թռչտուն...:

Մայիսը որպէս լոյսի փոքորիկ սրտերը մը-
րըրկեց,

Եւ կիզած սրտով ամբոխները վագեցին դէպի
մարտերը վսեմ...

Ինկան գահերն արեան ու սովի:
Դահինին ձեռքը մնաց օդին մէջ,
Օրերն անցան տխրութեան, ցաւի,
Ողբակոծ օրերն մտրակի, մահի,
Ու թէեւ հագա՛ր հագար հերոսներ ինկան՝
Երջանիկ ու գոհ,
Բայց երկիրը մեր
Քալեց իր նամբան—
Պայծա՛ռ, լուսաւոր...
Ողջոյն Մայիսին
Բո՛րբ, արեւայորդ...:

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐՆԵՐՈՒՆ

Լուսաւոր երկրի
Ժիր ուխտաւորներ,
Կարօտի թելով
Առաջ կը թռչիք
Լեռնեան հուրով
Վառւած յոյզերով
Ձեր հոգին կ'երթա
Արեւ-աշխարհի
Պարտէզին շէղ...:
Վառւող երկինքի
Աղջամուղջին մէջ
Այս հին աշխարհի
Երկար տփնեցաք...
Ձեր կեանքը տւիք,
Քրտինքը բերրի
Խառնեցիք անդուլ
Հողին, անիւին...
Դուք հմուտ տւիք
Մեծղի շէնքերուն,
Ձեր աչքին լոյսով
Շինեցիք բոլոր
Քաղաքներն յորդ,
Ոսկեվառ ու բորբ...
Սովը մահացու
Ձեզ բաժին ինկաւ,
Մտրակն օրէնքին
Ձեզ միշտ հալածեց...
Տիրողն անսիրտ
Լպիրշ այս դարուն
Հանճարը խլեց
Ձեր ստեղծագործ...
Գերի ըրաւ ձեզ
Եւ շղթայածեծ...:

* * *

Ու հիմա կ'երթաք
Կարօտով անյագ
Դէպ' երկիրը մեր —
Երկիր օրհնաբեր,
Որ խոր խաւարէն
Թանձր դարերու
Լոյսի պէս ծնաւ...
Աղամանդ բոսոր,
Որ դասակարգէ հօր
Իր ձեռքով յղկեց...
Դիտեցէ՛ք մեր հին
Երկիր Նայիրին,
Ուղիներն անոր
Պայծառ, փառաւոր...
Լսեցէ՛ք երգը
Քաղաքին, գիւղին,
Երգերը նոր
Ու արեւաւոր
Մեր նոր սերնդին...
Անցէ՛ք դաշտերէն
Արևոտ անցեալին,
Ուր հիմա կարմիր
Վարդեր կը ծաղկին...
Ձեռք տւէ՛ք ամուր
Գեղջուկ, բանւորին,
Կոլխոզին անխոց,
Որոնք ոչինչէն
Ինչը կ'ստեղծեն...
Գաղտնիքը գիտեն
Հովին ու ծովին,
Որ կրնան սանձել
Խօսական գետեր,
Լինելէն ամուլ

Լոյս, ուժ կը փամեմ,
Լեռներու հսկա
Կողք կը պատռեն...
Համբա կը բանան
Երկրէն երկնքին,
Ոսկի թւերով
Անհուն կը թռչին...
Երբ կը հանդիպիք
Կարմիր Բանակին,
Ողջոյններ տւէ՛ք,
Բոցէ՛ք ողջոյններ...
Ըսէ՛ք թէ՛ մենք ալ
Բանակ մը ունինք,
Բանակ մը հօր
Մեր դասակարգին,
Որ մարտ կը մղէ
Ահեղ, վնասկան,
Թէ՛ ան ալ պատրաստ,
Արքուն կը կենա...
Թշնամիին դէմ
Արևոտ, դաւադիր...
Ըսէ՛ք բոլորին —
Մենք ալ անվհատ
Նոյն ուղիներուն
Համբողջներն ենք...
Նոյն տեսիլներով
Երջանիկ, շքեղ
Առաջ կը փախնենք...
Մենք ալ կ'ստեղծենք
Կեանք մը երջանիկ,
Հարուստ ու ժպտուն...
Կուտանք ամենուն
Ամեն ինչ առատ...
Մեր երկնքն ալ

Կը փայլի լոյսով,
Այս Նոր Աշխարհին
Նոր անուն կուտանք,
Կ'ըլլա հարսանիք,
Կարմիր հրախնամք...:

1936 Դեկտ.

ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՐՀ. ՎՐԱՍՏԱՆԻՆ

Խաւար էր քու երկինքդ ալ,
Մուժն էր պատեր քեզ...
Թախիժն էր իջեր
Սրտիդ հրակէզ,
Ինչպէս իմ երկրին
Անժալիտ սրտին...:
Դուն ալ կորացար
Շղթաներու տակ
Ծանր ու բորբոսած,
Ու տէրերդ անխնա
Քամեցին կեանքդ
Ու արիւնդ ծաղկեա...
Խորաններ մթին
Գամեցան մտքիդ
Լոյսէ երկնքին
Ու տգիտութեան
Ամպեր մահահոտ
Քողարկեցին տեսիլներդ
Լուսեղ առաւօտ...
Քու գլխիդ ալ շաչեց
Նոյն մտրակը մահու
Նոյն օրէնքն հատու
Հալածեց քեզ ալ,
Իմ եղբայրական,
Անհոդ վրաստան,
Անշուք, վրաստան...:

* * *

Ու կարծել որ երէկ,
Իմ սիրտս անգէտ
Կ'ատէր քեզ անհուն —
Որպէս քշմամի —
Վրէժով վայրի...
Ըսէր էին քե՛

Դուն ալ զիս կ'ատես
 Մահի, սովի պէս,
 Մահի՛ վրաստան,
 Սովի՛ ապաստան...
 Ու դարե՛ր, դարե՛ր,
 Մենք աւինք աւինք
 Սիրո տեղ իրար,
 Մինչ տէրերը մեր
 Գինի խմեցին,
 Ու մեզ ձգեցին
 Կարօտ չոր հացին...

* * *

Բայց դուն ալ տեսար
 Արեւոտ ուղին,
 Ու սիրտդ բացիր
 Կարմիր Օրերու
 Շողին ու շաղին...
 Քանդեցիր արևոտ
 Հիմը բռնութեան
 Ու տապալեցիր
 Կուռքերդ քո կեղծ,
 Ու սուրբերուդ տեղ հին
 Նոր կարգ,
 Նոր բարիք,
 Ազատութիւն
 Ու կեանք,
 Ոսկի հրաշք տւիր ամենքին,
 Իմ անգի՛ն,
 Ողջոյն օրերուդ
 Երջանիկ երկիր
 Լեռնեան արի,
 Լո՛յս ու ջահակի՛ր...

* * *

Հիմա կը սիրեմ քեզ
 Սիրով հրակէզ,

Իմ անգին եղբայր,
 Նորանուն երկիր,
 Ազատ վրաստան...:
 Նոյն արեւին տակ
 Ոսկեկուտակ
 Ու բերկրալի
 Կր մեծնա՛
 Իմ երկիրն ալ
 Լուսածաւա՛լ...
 Ու նոյն Գալիֆի
 Ոսկեբաշխ ու վառ
 Մարտը կը մղէք
 Տիտանական ու սէ՛գ...
 Քանի կը կուիք
 Նոյն դատին համար,
 Հարածը կուտաք
 Նոյն քշմամիին,
 Կը նետի երկինք
 Մեր դրօշը վե՛հ,
 Խրոխտ ու բոսոր,
 Մեր վագֆը կ'ըլլա
 Արշա՛ւ, յաղթանակ...
 Ողջոյն քեզ ողջոյն,
 Ո՛վ իմ հաբազատ
 Նորագիւտ եղբայր,
 Ազա՛տ ու անգին
 Կարմի՛ր բուրաստան
 Խորհրդային մեր
 Ընկեր վրաստան...:

ԵՐԿԻՐ ԻՄ, ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

Յնծութեամբ վառած սիրտս լիարիւն
Նորէն քեզ կուգա,
Յաղթակա՛ն երկիր,
Կարմիր լուսարշաւ...:
Լոյսովդ ծաղկուն երգս խնդագին՝
Փառքիդ նւիրած,
Ահա կը մրրկի
Ու գովքդ վսեմ
Կ'ալեկոծէ զիս յուզումով անգին:
Երջանիկ եմ ես,
Երկի՛ր լուսերես,
Որ բախտը ունիմ
Քեզ միշտ սիրելու, քեզ միշտ զգալու
Ու փառքիդ մասին
Նորանուն, շքեղ
Երգեր գրելու, քեզմով մեծնալու...:
Անկար էի ես
Երէկ ու մոլար,
Բայց երբ քեզ նանչցա,
Երկիր լուսահաւ, ոսկեվառ փարոս,
Եղա ես անվախ,
Աշխարհներու նոր
Զինուոր մը խիզախ...
Վառ տեսիլներով, յոյսերով ծաղկուն,
Գալիքներու հուր
Սերմեր կը ցանեմ
Բիւր, ոսկեփրփուր...
— Ի՞նչ հուր է այդպէս հոգիդ հրդեհեր,
Կը հարցնեն ինծի,
Աչքերդ պայծառ
Շողով կը փայլին,
Նոր մարդ ես դարձեր, կարծես նոր ծներ,

Կամ քէ՛ գա՞նձ գտար,
Ոսկիներ անքիւ
Որ միշտ կը ժպտիս,
Հալարտ կը քալես միշտ դէպի առաջ...:
Անոնք չեն գիտեր
Թէ՛ խորհուրդներու
Երկիրը հօր,
Սրտիս մէջ վայրի սէր մըն է վառեր...
Չեն գիտեր քէ ես
Զինուոր եմ գրած
Ուղիներու վէս...:

* * *

Երկիր իմ անհուն, երկիր երկնաքիտ,
Կը շինես նոր տուն,
Կը հիւսես ծաղկուն
Օրեր շողշողուն...
Հանճարդ հնչեղ վեր կը սաւառնի.
Սառ բեւեռներէն,
Աստղերուն կ'ելլէ
Ու Անծանօթին
Գաղտնիքը խոր՝ հացին պէս առատ
Կուսաս ամենուն,
Բարիք կը հանես
Հողէն ու ծովէն...
Երկրի երեսին մարգրիտ կը շարես
Ու հազարամեա
Ժողովուրդդ հեզ
Շղթան կը փշրէ
Ու գիտակցութեան լոյսէ մուրներով
Իր բախտը կ'երկնէ
Ազատ ու անվերջ,
Վառ երջանկութեան
Եւ առատութեան, անսպառ կեանքի...:
Դու տէր ես դարձած

Երկրի, երկինքի
 Եւ աշխատանքի
 Ուժովն ամենի ու ստեղծագործ
 Լեռներ կը քանդես,
 Աստղերու լոյսը
 Երկրին կը ցանես...
 Քո անցած ճամբադ, սեւ խաւարակուն
 Կ'ըլլա լուսահուր,
 Սերունդներ կ'ելլեն
 Ծոցէդ բոցահիր,
 Կը ծնիս ահա, հսկաներ հրաքել...
 Նոր մարդ կը կերտես
 Իմ հորհրդային,
 Իմ երկի՛ր անծիր...
 Վերջ տւիր բոլոր չար օրէնքներուն,
 Ստրուկն ըրիր տէր,
 Գեղջուկը՝ գիտուն,
 Բանուորին տւիր
 Գործադան ու տուն, պտուղը հողին
 Եւ մեքենային
 Հաւասար չափով
 Բաժնեցիր առատ...:
 Ու դեռ կը շինես պայծառ Գալիֆի
 Աւելի շքեղ
 Ապարանքներըն
 Ոսկեշող ու հիր...
 Ժողովուրդներն ամուր, անյարիր
 Կը կապես իրար
 Ջերմ եղբայրութեան
 Լեռնեան սիրով...:
 Ու երբ դուն անխոնջ, բոցեռանդ ուժով
 Հանճարիդ կուտաս
 Խոյանքներ անհաս
 Ու այս երկիրն հին

Կը փախես կրկին, կը շինես դրախտ,
 Կ'ընես խրախնամ,
 Կ'ըլլաս ներշնչում
 Ուշխարհին համայն,
 Ու տեսիլներուդ հունտերն ոսկեվառ
 Կ'իյնան բոլորին
 Սրտին մէջ արնոտ,
 Կը դառնան կարօտ...
 Ու մասսաները կը շարժին ահեղ,
 Կ'ըլլան փոքորիկ,
 Կը սաքսեն հիմերն
 Հին քաղաքներուն,
 Թշնամիները մեր կը գազազին
 Ու կը փրփրին
 Իժերն ամեն կողմ...
 Բայց անպարտելի,
 Իմ երկիր հսկա, դուն անփոյթ քալէ,
 Ուղիդ անվտանգ
 Օգնութեան կուգանք
 Հազար կողմերէն,
 Կը փախչին անոնք, որքան շատ ըլլան,
 Երբ բանակները մեր,
 Գոռ, մրրկաբեր
 Քեզ պաշտպան կանգնին...:
 * * *

Յնծութեամբ վառած սիրտս լիարին
 Նորէն քեզ կուգա
 Յաղթական երկիր,
 Կարմիր Լուսարշաւ,
 Ողջոյն օրերուդ, Գալիֆիդ խնդուն...:

ԼԵՆԻՆ-ԱՐԵՒԸ

Լենին Արեւը երբ ծնաւ,
Աշխարհ խաւար էր,
Կոյր խաւար...
Խաւարն հալեցաւ
Ու յաւերժալոյս
Արեգակ դարձաւ,
Լենին-Արեւին
Լոյսով լուսացաւ...
Մարդկութեան ուղին՝
Տխուր ու անյոյս,
Կորսւած անլոյս
Գիշերներու մէջ,
Պայծառ ու շփեղ
Առաւօտ եղաւ՝
Աստղերու չֆնաղ
Հոյլին երկարող...
Լենին-Արեւին
Լոյսը բոցագեղ
Վարարեց միլիոն.
Միլիոն սրտերու
Թափիծը անգոյն...
Ու գիտակցութեան
Ծալֆերն ահալի
Հառագայթարձակ
Շողերով վառեց
Ու մորմոքները
Եւ կսկիծները
Դարաւոր
Կամփի կայծակով
Զինեց, մտրակեց...
Մինչեւ որ օր մը՝
— Արեւոտ ու շէկ... —
Դասակարգն ելաւ

Յեղափոխութեան
Լուսափրփուր
Ցասումն արձակեց,
Խաւարը քամեց...
Լենին-Արեւի
Շողերով շողշող
Իր փրփուր ուղին
Կարմիր օրերու
Հրդեհով դարբնեց...:
Լենին-Արեւը
Կ'սպրի յափտեան
Եւ իր ջերմ լոյսով
Կը բռնկի աշխարհ...
Խաւարը երբեք
Զի կրնար ամպել
Լենին-Արեւի
Լոյսը անարգել...
Ու կուգա մի օր,
Շող ու լուսօրօր,
Տիեզերքն համայն
Լենին-Արեւի
Լոյսով կը վառւի...:

«ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻՆ»

Խորհուրդներու Հրեղէն Ոգին,
 Մաքսիմ Կորքին
 Վեր ճախրեցաւ երբեքներէն,
 Արծիւն հսկա, վիշապաճայն
 Ճեղքեց ամպերն ու խոյացաւ անհունին մէջ
 Գալիֆնաճայն երգեր ցանեց կտուցէն վար
 Արեգնափայլ...
 Խոյացաւ առաջ
 Սրաց Արծիւն հսկա,
 Արծիւը վսեմ
 Դիւղեր, քաղաքներ իր առջեւ ինկան,
 Մրրիկ ու կայծակ շոյեցին անցան
 Վիթխարի թռչնոյն կուրծքը ադամանդ:
 Օդի յորձանգներ ծուղակ լարեցին
 Ու շուրջապար դարձան,
 Արծիւն եկաւ
 Ու հպարտ թռաւ
 Թեւերովն ամուր
 Ու երկաթակուռ...
 Երկնքի դեւերն կայծակնաշունչ ու դժխեմ,
 Շանթէ գօտիներ կապած,
 Բանակ կազմեցին
 Ու խուժեցին թռչունին վրան,
 Կրակ փսխեցին,
 Հազար նետ զարկին...
 Խորհուրդներու Հրեղէն Ոգին
 Աստղաթել դուրս եկաւ
 Երկնային ռազմէն,
 Փառքի դափնիներ
 Շալակին առած,
 Որպէս անմեռ կեանք,
 Սիրտը լայն բացած —

Կարմիր դրօշակ...
 Ոսկեղէն թռչունն
 Առաջ խոյացաւ,
 Նոր բերդեր անցաւ,
 Իր սլացքին մէջ
 Ահեղ, մոլեգին,
 Փշրեց, կոտորեց
 Հողմ ու փոթորիկ,
 Ովկիանն ու ալիք...
 Դէպի վեր ելաւ
 Արծիւը անմահ,
 Արեւն համբուրեց,
 Աստղերուն հասաւ,
 Յաղթեց բոլորին,
 Տարրերուն ահեղ...
 Կրքով հրավառ
 Հարածներ տաւ
 Խաւարին խորունկ,
 Ու արեւ դարձաւ,
 Արեւ լուսահեւ,
 Երկինքը վառեց
 Լոյսով երկրայեց
 Երգեր անձրեւեց,
 Երգեր
 Գալիֆնաքեր...
 Արծիւն ամեհի
 Այսպէս լուսափառ
 Կը թռչէր անհուն
 Թեւերով թրթռուն...
 Արկածը զարկաւ
 Ու գայն վար ձգեց...
 Թռչունը ինկաւ
 Թեւերը կոտրած,
 Փշուր, վիրաւոր...

Արիւնը վազեց
Սրտէն լուսաւոր...:

* * *

Խորհուրդներու Հրեղէն Ոգին ինկաւ,
Զմեռաւ,
Կը կանգնի նորէն մեր Մաքսիմ Կորֆին,
Նոր Կորֆիններ կը թռչին,
Կը ճախրէ վեր արծիւն հսկա,
Յաղթական,
Երկինքներն անոր թռելուն տակ կը մնան...:

1936, Մայիս.

ԿՈՄԻՆՏԵՐՆ

Կոմիւնտերնը մեր
Հօր, աներեր,
Պատգամներ կուտա
Աշխարհին համայն...
Ողջո՛յն խօսքերուդ
Իմաստուն, արդար,
Ողջոյն քու ճայնիդ
Համայնավար...
Ողջո՛յն քեզ,
Լուսաչի տիտան,
Հանճար եղական...
Որ արեւներ ամիդ
Առաջ կը քալես
Աստղեր կը ցանես,
Մարտի սերմերով,
Վաղւա բերքերով,
Ալիքներով
Գալիքներով
Դուն հուր կուտաս,
Հուր կարմրահաս
Հին աշխարհին...
Երկիրն համայն —
Խուլ ու անձայն,
Քեզ կը լսէ.
Զայնդ լուսէ...
Փոքորիկներ
Վառ, հողմաբեր
Կը փրփրին...
Աչքերն ամբողջ
Լուսաբողբոջ
Քեզ կը դառնան
Վեհ հրաման
Կ'սպասեն...

Ու երբ լսի
 Պատգամդ հզօր,
 Լենինագոռ...
 Շեփորն հնչէ,
 Մարտի կանչէ,
 Ոտքի կ'ելլէ
 Մասսան ահեղ,
 Ու փառահեղ
 Կ'ըլլա բանակ,
 Կը խոյանա
 Դէպի առաջ,
 Լուսաշառա,
 Հարած կուտա
 Հնին անխնա...
 Կը խորտակէ
 Ու կը քակէ
 Երկինք, երկիր
 Ու լուսածիր
 Կը շինէ նոր
 Աշխարհ մ'աղւոր
 Երգի,
 Կեանքի,
 Արեւծագի...

* * *

Ողջո՞յն քեզ, տիտան,
 Կոմիւնտերն յաղթական,
 Հրամանդ վսեմ
 Թող հնչէ՛ վերջին
 Որ հիմքերը փլչին...:

1935

ՍՏԱԽԱՆՈՎ

Փառքի եւ գովքի
 Երգ մըն ալ ահա,
 Մարդու մը մասին՝
 Հանճարե՛ղ,
 Հսկա...:

* * *

Դո՛ւն,
 Արեւաբորբ
 Ու Կարմիր
 Մեր երկրի
 Հողերուն բերրի
 Հիւքն ես ծաղկալի...:
 Մեր նոր
 Ու մեղրածոր
 Աշխարհի
 Վերսլաց ոգի՛ն...:
 Ստախանո՛վ,
 Աշխատանքի հերոս,
 Հանճարի՛ փարոս,
 Պրոնգէ տեսիլ,
 Կամքի շինանիւթ,
 Ստեղծագործ
 Ու

Կազմակերպիչ...:
 Դասակարգին յաղթական
 Թռիչքներով քեւաւոր
 Դուն հանգրուան մէջ խոր
 Արտադրութեան նոր
 Հունտեր ցանցիր
 Ու երկրէն քաղեցիր
 Հազար անգամ աւելի ածուխ
 Վառելանիւթ
 Եւ ուժ,

Որ անիւները երկրին
 Հագար անգամ
 Աւելի արագ դառնան,
 Ու մեր քաղաքներուն
 Ու գիւղերուն մէջ
 Զւարթախոհ
 Ու երջանիկ
 Մեր աշխարհի
 Ժողովուրդները՝
 Բազմալեզու,
 Բազմահագար,
 Աւելի պերճ
 Եւ առատ
 Եւ հեշտ
 Կեանք մը ապրին...:
 Դասակարգն արեւաւոր
 Իր սէրը
 Եւ իր ուժն ամեհի,
 Իր ուղեղն
 Եւ իր վերսլաց
 Ու բազմայորդ ոգին
 Քեզի էր տուեր,
 Որ առատ գալիքի,
 Արեւին հուրով
 Վառէիր երկիրը ողջ,
 Երկիրը նորաբողբոջ...
 Որ մեքենաներուն
 Ու անիւներուն
 Ու բոլոր գործիքներուն
 Նոր թափ,
 Նոր շարժում,
 Նոր իմաստ
 Ու նոր հուն տայիր...
 Երկիրը համայն
 Վսեմ արշաւի

Անհաս
 Ու ասույնավազ
 Խոյանքին մէջ նետէիր,
 Մեծ ղեկավարին
 Սէրը սուրբ
 Սրտերու մէջ
 Յանէիր...

* * *

Ստալսանով,
 Ռոժի փոքորիկ,
 Հանճարի գրոհ,
 Գիտեմ,
 Գիտեմ թէ՝
 Առանց մեր
 Դասակարգին
 Հօր ու հողմաբեր,
 Դուն պիտի մեռնէիր...
 Ինչպէս կը մեռնին
 Հագար հագարներ
 Հին աշխարհին մէջ
 Կապիտալի
 Ահալի...
 Ու առանց հորհուրդներու
 Վսեմ ներշնչումին
 Դուն երբե՛ք, երբե՛ք
 Պիտի չկրնայիր
 Այնքա՛ն սլանալ,
 Ռաբանա՛լ այնքան,
 Այնքա՛ն արտադրել
 Եւ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ
 Դաշն
 Ու բերրի,
 Անսովոր
 Ու յորդ
 Մայրութեան

Սինֆոնի դարձնել...
 Գիտեմ թե ես ալ
 Եթէ ապրէի
 Լուսաւոր ու հիւր
 Մեր կարմիր
 Երկրին մէջ,
 Աւելի հզօր
 Ու պերճագեղ
 Պիտի երգէի
 Քո գովիդ անմահ...
 Ներէ իմ անհան,
 Այս տխեղժ երգիս...
 Ստախանով,
 Դասակարգ իմ
 Մտերիւմ,
 Աշխարհներու
 Նոր ձեւ
 Ու նոր վագֆ տուղ
 Հսկա՛ լուսաշող...
 Ես պէտք է մեծնամ,
 Բեղմնաւոր լոյսիդ
 Աւիւնովն անիւմ,
 Որ իմ երգս ալ
 Նոր արեւ հագնի
 — Դառնա լուսնափայլ —
 Ինքնուրուի վառ
 Ու գեղեցիկ,
 Եւ հզօր
 Եւ դաշն
 Համոզիչ
 Ու կիզիչ
 Թրթռումներով այրի,
 Որ փառքդ վսեմ
 Ու երկնամեմ
 Երգելու արժանի ըլլամ...:

ԱՆԻՈՐ ԳԱՐՈՒՆ

Գարուն է այս առաւօտ:
 Խնդութեան հրդեհներ կը բռնկին հորիզոններու
 լանջին վրա:
 Գարուն, կարմրաթուշ գարուն,
 Արեւադէմ ու ժպտուն տեսիլ...
 Այս առաւօտ լոյսի ծիծղում առաւօտ,
 Երգի, նագի՛ առաւօտ,
 Կեանքի, կրակի առաւօտ:
 Մայիսեան հարսեր են իջեր իմ հոգիիս մէջ եւ լոյս
 սէ թիթեռներ կը բռնեն:
 Թովոռ՛ն գարուն,
 Սիրո՛ւն գարուն,
 Որ կուգաս, ահաւասիկ, կանաչ թւերով, կանաչ
 ձեւերով...
 Քու փափուկ ռոֆերէդ լուսեղ աղամանդներ կը
 կաթին,
 Ու աչքերէդ դուրս կը վագէ կեանքի բոցեղէն ի-
 մաստն յաւիտեանական:
 Ո՛վ իմ գարունս աղւոր,
 Դո՛ւն, իմ յոյսերուս հանճառը չֆնաղ,
 Որ այսպէս ամեն տարի կուգաս ցուրտի եւ ամա-
 յութեան ճամբաներէն ու իմ դուռս կը բաղ-
 խես,
 Իմ սենեակս կը լուսաւորես եւ հետդ երազներ կը
 բերես,
 Իմ քովս կը նստիս եւ կը պատմես ինծի քու զըր-
 կումներուդ եւ սէրերուդ պատմութիւնը լու-
 սագեղ...

Իմ հոգիս կը տաքցնես քու շունչովդ քարմաքոյր:
 Եւ ինձի կ'երգես եղանակներ նեկտարներու պէս
 համեղ եւ կապոյտ երկինքներու պէս հմայուն:
 Ես կը լսեմ քեզ մանկան մը պէս յափշտակած, ու
 քեզմով կ'զգացիմ, քեզմով կը լեցիմ ու քեզ-
 մով կը հասուննամ:
 Գարո՛ւն, ես քեզմով աւելի լաւ նանչցա գեղեցկու-
 քիւնը կեանքին,
 Եւ հոգիս հաղորդակից դարձաւ մարդոց դառնա-
 խիւճ հրնամեքներուն,
 Եւ տեսա արցունքը, որ կը կաթի ամեն երկունքի
 ժամուն,
 Եւ վիշտը որ կը պարուրէ սիրող սրտերը գալա-
 րուն...:
 Գարո՛ւն, դուն որ ամեն տարի ցուրտի եւ ամա-
 յութեան նամբաներէն կուգաս ու վարդեր կը
 ցանես շուրջս, բաժակ մը գինի տո՛ւր ինձի,
 Քնարս կ'ուզէ երգել կեանքը բերրի, գեղեցկու-
 քիւնն անքառաւ եւ փառքը վաղուս վառուղ
 գարուններուն...

1930, Մայիս

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յառաջաբան

Փոթորիկ...

	52
Մայիսին	11
Ինձի կ'ըսեն	13
Ատելութիւն	15
Երաշտը	17
Դասակարգիւ	21
Բանթող Նաւաստիներ	25
Մեր Գարունը	27
Երբեմն	29
Սվաստիքան Վար	31
Անվերջ Երգ	34
Նիակարա	36
Տիթրոյթ	39
Ձօներդ	42
Բռունցքներ	46
Երգ Մը Շրթունքիս	48
Արեւստ	50
Անցնող Օրեր	51
Մայիսական	54
Հրդեհ	56
Մայիսեան Հեղեղ	58
Առաւօտ	63
Հրաժեշտ Ֆիլատելֆիո	65
Դժգոհութիւն	70
Երգի եւ Եղանակի Մասին	72
Քուպա	74
Հոգիս Ովկիան	77
Մենք կը Քալենք	80
Արեւին	82

Յաղթանակ	83
Միացե՛ք եւ Կուեցէ՛ք	85
Կարմիր Հրդեհ	88
Մասսային Ձայնը	90
Կարմիր Ձատիկ	92
Քաղաքներու Երգը	95
Քաղաքի Մը Երկունքը	98
Երգ Ատելութեան եւ Փառքի	103
Նիւ Եորք	107
Համայնանազ	112
Համայնապատկեր	120
Աշնանային	123
Մըացպորոյի Տղաքը Պիտի Չի Մեռնին	125
Գարուն Օրեր	133
Իմ Հոգիս	134

ԵԹՈՎՊԻԱ

Հապեչիստան	137
Եթովպիա	140
Ջարդ	142
Թամ Մունի	145
Անճելո Հերնանտես	151
Սաքքո-Վանդեթթի	154
Ֆիեթ Շուլց	158
Մրրկահաւը	161
Կոմիտասին	164

ՍԷՐ

Սէր	167
Գանդատ	170
Մտերիմ Սէր	173
Սէր Իմ	177
Հարցում	180

Հրաժարում	181
Սէր եւ Կարօտ	183
Աճող Սէր	184

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

Իմ Նոր Հայաստան	187
Նոր Սէր	194
Երկու Առաւօտ	195
Խորհրդային Հայաստան	196
Մայիսեան Դիւցադներգութիւն	201
Պատգամաւորներուն	203

ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային Վրաստանին	209
Երկեր Իմ, Խորհրդային	212
Լենին-Արեւը	216
«Մաքսիմ Կորջին»	218
Կոմիտերն	221
Ստախանով	223
Աղւոր Գարուն	227

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0313929

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

«ԱՅՍԳԻՍ Է ԱՄԵՐԻԿԱՆ»	25
«ԼԵՆԻՆՈՆ, ՆՐՆԵՐ»	25
«ՓՈԹՈՐԻԿ»	50

ԳԻՆ 50 ՍԵՆԹ

ԽՈՂԱՐՈՋ

1030